

การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว
ศึกษาเฉพาะการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน

นางสาวรตานรี แก้วจรรยา

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2564

Criminal Prosecution for Personal Offenses
Studying in Case of the Refusal to Accept a Petition
Outside the Jurisdiction

Miss Ratanaree Kaewjaroon

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

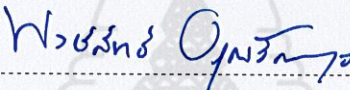
Sukhothai Thammathirat Open University

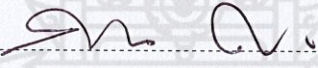
2021

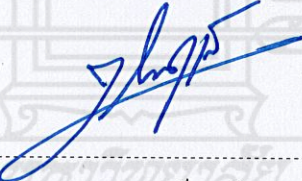
หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ศึกษาเฉพาะการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์
ชื่อและนามสกุล	นางสาวรตนา ณี แก้วเจริญ
วิชาเอก	กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2565

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วิมาน กฤตพลวิมาน)

.....
(รองศาสตราจารย์วรุฒิ เทพทอง)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ข้อการศึกษาค้านคว่ำอิสระ การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ศึกษาเฉพาะการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์

นอกเขตอำนาจการสอบสวน

ผู้ศึกษา นางสาวตานรี แก้วจรรณู **รหัสนักศึกษา** 2624002115 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล **ปีการศึกษา** 2564

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวและหลักการสอบสวนคดีอาญา (2) ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศอินเดีย และสหพันธรัฐเยอรมัน (3) ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวน (4) เสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องนี้เป็นการศึกษาคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี กฎหมายที่เกี่ยวข้องจากตำรากฎหมาย บทความ วิทยานิพนธ์ วารสารทางวิชาการ รายงานวิจัย และฐานข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ โดยนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการเสนอแนะแก้ไขปัญหาลักษณะการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน

ผลการศึกษาพบว่า (1) การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน การร้องทุกข์จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนและพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล อันเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (2) การร้องทุกข์ตามกฎหมายไทยยัง ไม่มีความชัดเจนในเรื่องเขตอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวน เปรียบเทียบกับสหพันธรัฐเยอรมันที่กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการได้โดยทั่วไปไม่จำกัดเรื่องเขตอำนาจการสอบสวน และประเทศอินเดียผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจทางโทรศัพท์และทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ (3) การปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนมีสาเหตุมาจากบทบัญญัติกฎหมายที่ไม่ชัดเจน มีช่องว่างให้พนักงานสอบสวนสามารถใช้ดุลพินิจได้โดยมิชอบ กล่าวคือ พนักงานสอบสวนอาจปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน (4) เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการประกันสิทธิในการริเริ่มดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายให้ทั่วถึงและเป็นธรรม

คำสำคัญ การร้องทุกข์ เขตอำนาจการสอบสวน พนักงานสอบสวน

Independent Study title: Criminal Prosecution for Personal Offenses: Studying in Case of the Refusal to Accept a Petition Outside the Jurisdiction

Author: Miss Ratanaree Kaewjaroon ; **ID:** 2624002115; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Dr. Pongsit Aroonratanakul; Assistant Professor; **Academic year:** 2021

Abstract

This independent study aims (1) to study the concept of criminal prosecution theory, criminal prosecution for personal offenses principle and criminal investigation principle (2) to compare Thai laws with Indian laws and German laws (3) to analyse legal issues related to refusing to accept a petition outside the jurisdiction of the inquiry officer (4) to suggest solutions for refusing to accept complaints outside the jurisdiction of investigation.

This study is qualitative research from documentative research by systematic analysing of notions, theories, and related laws from legal textbooks, articles, thesis, academic journals, research reports and electronic databases both in Thailand and abroad so that to be used as a guideline to suggest solutions to the refusal to accept a complaint outside the investigation jurisdiction.

The result of the study found that (1) the criminal prosecution of personal offences according to the criminal procedure code indicated that a victim must accuse a criminal complaint to an inquiry officer, the petition is a significant condition that authorises the officer and the public attorney to sue the case to the court, which is a criminal prosecution by the state (2) criminal complaint in accordance with Thai laws lacks of transparency in investigation jurisdiction of the inquiry officer by comparing with German laws that allow victims to complain their case to the inquiry officer and the public attorney generally not limited to investigative jurisdiction and Indian laws that authorise victims to complain to the police via telephone and electronics (3) the refusal of complaints outside investigation jurisdiction has caused unclear legal provisions, and there is a gap for the investigating officer to exercise his/her discretion improperly in refusing to accept a petition outside the jurisdiction of the investigation (4) to resolve these regard issues, it is expedient to amend the criminal procedure law to be more transparent in order to ensure the rights in initiating criminal prosecution of victims thoroughly and fairly.

Keywords: Criminal Complaint, Investigation Jurisdiction, Inquiry Officer

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณา การชี้แนะ และการสละเวลาของกรรมการสอบทุกท่านที่ให้คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง และเติมเต็มให้การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้จนสำเร็จสมบูรณ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาและครอบครัวที่คอยให้กำลังใจและอยู่เคียงข้าง ช่วยให้ผู้เขียนผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ไปด้วยความเชื่อมั่น อีกทั้งเป็นแรงผลักดันคอยกระตุ้นเตือนให้ผู้เขียนมีความพยายามในการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ให้สำเร็จ

ขอขอบคุณพี่ ๆ ที่การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้าข้อมูลและให้คำแนะนำต่าง ๆ นอกจากนี้ ขอขอบคุณพี่น้องและเพื่อน ๆ ที่คอยผลักดันเป็นกำลังใจให้ประสบความสำเร็จไปด้วยกัน หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียวและขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

รตานรี แก้วจรรยา

กรกฎาคม 2565

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
3. สมมติฐานการวิจัย	3
4. ขอบเขตการศึกษา	3
5. กรอบแนวคิด.....	3
6. ระเบียบวิธีวิจัย.....	4
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 หลักการดำเนินคดีอาญาและหลักการสอบสวนคดีอาญา.....	5
1. ลักษณะของกฎหมายอาญาและประเภทความผิดอาญา.....	5
1.1 ความหมายของกฎหมายอาญา.....	5
1.2 ลักษณะของกฎหมายอาญา.....	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ	7
1.4 หลักเกณฑ์การกำหนดความผิดอาญา	8
1.5 การแบ่งประเภทความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา.....	9
1.5.1 ความผิดอาญาแผ่นดิน	9
1.5.2 ความผิดต่อส่วนตัว	9
1) ความหมายและลักษณะของความผิดต่อส่วนตัว	10
2) แนวคิดและหลักการในการกำหนดความผิดส่วนตัว.....	12

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2. หลักการดำเนินคดีอาญา.....	14
2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย (Private Prosecution)	15
2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)	16
2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution).....	17
3. หลักการสอบสวนคดีอาญา	19
3.1 หลักอำนาจสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน.....	20
3.2 หลักแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจฟ้องร้อง.....	22
บทที่ 3 การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของต่างประเทศ.....	23
1. ประเทศอินเดีย	23
1.1 พัฒนาการและหลักการดำเนินคดีอาญา.....	23
1.2. การแบ่งประเภทความผิด.....	24
1.2.1 ความผิดที่สามารถรับรู้ได้ (Cognizable)	25
1.2.2 ความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ (Non-Cognizable)	28
1.2.3 ความแตกต่างของความผิดที่สามารถรับรู้ได้และไม่สามารถรับรู้ได้	29
1.2.4 ความแตกต่างของการยื่น FIR กับการร้องทุกข์ต่อศาล	30
2. สหพันธรัฐเยอรมัน	33
2.1 พัฒนาการและหลักการดำเนินคดีอาญา.....	33
2.2 หลักการสอบสวนที่ไม่แบ่งแยกการสอบสวนฟ้องร้องออกจากกัน	35
2.3 การแบ่งประเภทความผิดอาญา.....	36
2.3.1 ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikt).....	37
2.3.2 ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermachtigungsdelikt)	39
บทที่ 4 การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของประเทศไทย.....	40
1. ความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในไทย.....	40
1.1 อิทธิพลของระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)	43
1.2 อิทธิพลของระบบซีวิลลอว์ (Civil Law).....	46
1.3. ความผิดต่อส่วนตัว	47

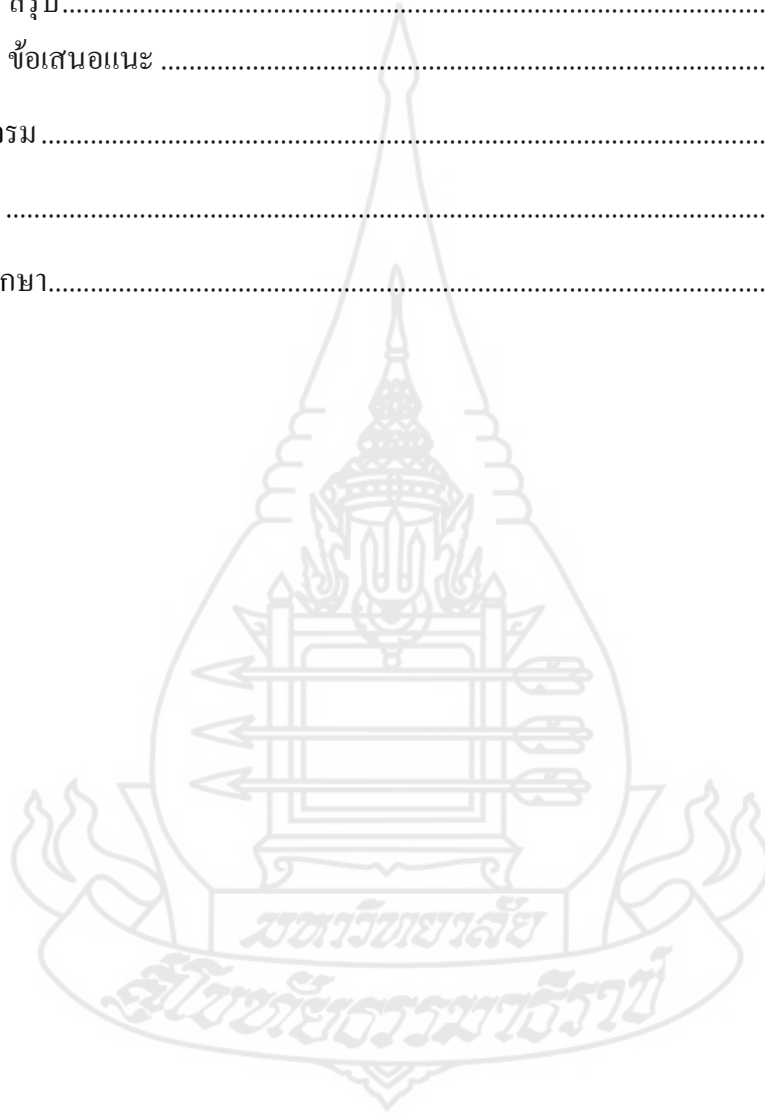
สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2. หลักการดำเนินคดีอาญาของไทย	49
2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ	51
2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย	53
2.2.1 เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติเรื่องผู้เสียหาย	53
2.2.2 ความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	53
2.2.3 เปรียบเทียบความต่างของผู้เสียหายกับผู้กล่าวโทษ.....	55
2.3 หลักการสอบสวนคดีอาญาของไทย	56
2.3.1 บทบาทของพนักงานสอบสวนในดำเนินคดีอาญา ชั้นเจ้าพนักงาน	57
2.3.2 บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา ชั้นเจ้าพนักงาน	58
3. การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศึกษาเฉพาะการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน	59
3.1 การร้องทุกข์.....	60
3.1.1 หลักการและเหตุผล	60
3.1.2 ความหมายของการร้องทุกข์	60
3.1.3 ผู้มีอำนาจร้องทุกข์	61
3.1.4 วิธีการร้องทุกข์	63
3.1.5 เปรียบเทียบคำร้องทุกข์กับคำกล่าวโทษ	65
3.2 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับคำร้องทุกข์.....	65
3.2.1 อำนาจรับคำร้องทุกข์	65
1) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	66
2) ระเบียบหรือคำสั่งภายในของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ.....	66
3.3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับการสอบสวน	70
4. วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว : ศึกษาเฉพาะการปฏิเสธ ไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน	72
4.1 ปัญหาการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน.....	73
4.2 ปัญหาการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวน	81
4.3 ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบหรือวิธีการยื่นคำร้องทุกข์ที่ขาดความเป็นพลวัตร	84

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	86
1. สรุป.....	86
2. ข้อเสนอแนะ	90
บรรณานุกรม	95
ภาคผนวก	101
ประวัติผู้ศึกษา.....	102

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1 ตารางเปรียบเทียบความผิดที่สามารถรับรู้ได้และไม่สามารถรับรู้ได้	30
ตารางที่ 3.2 ตารางเปรียบเทียบการยื่น F.I.R. กับ การร้องทุกข์ต่อศาล	31
ตารางที่ 5.1 ตารางเปรียบเทียบการแก้ไข ร่าง พระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ.	91

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กฎหมายอาญาประเทศไทยแบ่งประเภทความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความผิดอาญาแผ่นดินกับความผิดอันยอมความได้ หรือความผิดต่อส่วนตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการดำเนินคดีอาญาในความผิดแต่ละประเภทจะมีเงื่อนไขตามที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ กล่าวคือ ในความผิดอาญาแผ่นดินรัฐมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ตามกฎหมายซึ่งเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ทั้งปวงโดยไม่ต้องอาศัยความยินยอมหรือเจตจำนงจากเอกชนผู้หนึ่งผู้ใด ทั้งนี้ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและดำรงไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ ต่างจากการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนเมื่อมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ และพนักงานอัยการจะมีอำนาจฟ้องคดีดังกล่าวได้เมื่อมีการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายเห็นว่าการร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ในกรณีที่ผู้เสียหายประสงค์ให้รัฐดำเนินคดีอาญาแทน

การร้องทุกข์เป็นอำนาจในการริเริ่มคดีของผู้เสียหายและเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้ที่ได้รับความเสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน¹ โดยกล่าวว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และกล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ² รูปแบบวิธีการร้องทุกข์สามารถกระทำเป็นหนังสือหรือวาจาก็ได้ หากเป็นหนังสือต้องมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ ส่วนการร้องทุกข์ด้วยวาจาเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะต้องบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ลงวัน เดือน ปี และให้ผู้ร้องทุกข์ลงลายมือชื่อ จะเห็นว่า กฎหมายให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนในการรับคำร้องทุกข์ เมื่อรับคำร้องทุกข์แล้วจะเกิดหน้าที่ในการดำเนินการสอบสวนคดีดังกล่าวต่อไป แต่อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะใช้ดุลยพินิจปฏิเสธ

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 วรรคแรก

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7)

ไม่รับคำร้องทุกข์ หากผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีได้มีเขตอำนาจสอบสวนในการกระทำความผิดตามที่กล่าวหา ปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากบทบัญญัติมาตรา 123 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่วางหลักการไว้อย่างกว้าง ๆ จึงทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้เนื่องจากมีช่องว่างให้พนักงานสอบสวนสามารถตีความเรื่องอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์ตามบทบัญญัติดังกล่าวได้ โดยตีความว่า การรับคำร้องทุกข์และการสอบสวนเป็นกระบวนการเดียวกัน ซึ่งจะต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดี ตามมาตรา 18 และหรือมาตรา 19 แล้วแต่กรณี ดังนั้น การร้องทุกข์จึงต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจสอบสวน มิฉะนั้นเป็นคำร้องทุกข์ที่ไม่ชอบ พนักงานสอบสวนจะปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจสอบสวน การตีความดังกล่าวเป็นการตีความกฎหมายแบบขยายความ (Extensive Interpretation) โดยตีความขยายถ้อยคำในตัวบทโดยไม่อยู่ภายใต้เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย อีกทั้งนำหลักกฎหมายอื่นมาให้เกิดผลเปรียบเทียบเป็นการตีความกฎหมายโดยนำบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง (Lex Stricta) มาใช้ ซึ่งเป็นการตีความกฎหมายที่ไม่ชอบ

แม้ต่อมาศาลฎีกาได้วางหลักว่า การพิจารณาปัญหาว่า พนักงานสอบสวนผู้รับคำร้องทุกข์ไว้จะมีอำนาจรับคำร้องทุกข์นั้นหรือไม่ เป็นคนละเรื่องกับการพิจารณาว่าพนักงานสอบสวนผู้นั้นจะมีอำนาจสอบสวนในความผิดนั้นด้วยหรือไม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บังคับให้ร้องทุกข์เฉพาะต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนเสมอไป ด้วยเหตุนี้ พนักงานสอบสวนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง ซึ่งแม้จะมีได้มีอำนาจทำการสอบสวนในคดีนั้นเลย ก็ยังมีอำนาจรับคำร้องทุกข์ได้³ ประกอบกับมีคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรื่อง การรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษความผิดอาญานอกเขตอำนาจการสอบสวนก็ตาม⁴ แต่ปัญหาการตีความดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขเป็นรูปธรรม เนื่องจากกฎหมายยังมีช่องว่างที่เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจในการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนคดี ซึ่งทำให้ผู้เสียหายไม่อาจเข้าถึงสิทธิในการริเริ่มดำเนินคดีอาญา ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นที่ยึดที่สำคัญยิ่ง หากกระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิได้จริงแล้ว กระบวนการยุติธรรมในชั้นต่อไปก็ไม่อาจดำเนินการเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาปัญหาดังกล่าวเพื่อหามาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาลើกความเป็นธรรมอย่างแท้จริงแก่ประชาชนต่อไป

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2974/2516

⁴ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 177/2564 ลงวันที่ 9 เมษายน 2564

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว และหลักการสอบสวนคดีอาญา
- 2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว หลักการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศอินเดีย และสหพันธรัฐเยอรมัน
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวน และวิธีการร้องทุกข์ที่เหมาะสมในยุคปัจจุบัน
- 2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน

3. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้เป็นการวิจัยทางนิติศาสตร์มีขอบเขตเนื้อหาวิเคราะห์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ทั้งหลายอันเกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินคดีอาญาในความผิดส่วนตัว โดยศึกษาเฉพาะอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวนของประเทศไทยและต่างประเทศ คือ อินเดีย และสหพันธรัฐเยอรมัน โดยวิเคราะห์ถึงข้อดีและข้อเสียตามระบบของประเทศไทยและต่างประเทศ

4. กรอบแนวคิด

มุ่งศึกษาการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 ว่าจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจในการสอบสวนหรือไม่เพียงใด เพื่อจะได้ศึกษาว่าบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาในการบังคับใช้ที่เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนสามารถใช้ดุลยพินิจปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน และศึกษาถึงมาตรการในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวน ตลอดจนศึกษาถึงรูปแบบการร้องทุกข์ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันต่อไป

5. ระเบียบวิธีวิจัย

วิจัยเอกสาร โดยศึกษาและค้นคว้ารวบรวมข้อมูลด้านเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น ตำรากฎหมาย บทความ รายงานวิจัย ตลอดจนข้อมูลจาก เว็บไซต์ต่าง ๆ ทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องของประเทศอินเดีย สหพันธรัฐเยอรมัน รวมทั้งระเบียบ ข้อบังคับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวในชั้นการร้องทุกข์ ต่อพนักงานสอบสวน เพื่อที่จะวิเคราะห์และทำความเข้าใจในประเด็นปัญหา พร้อมทั้งหาข้อสรุป ของการศึกษาและเสนอความคิดเห็นต่อไป

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญา ในความผิดต่อส่วนตัว และหลักการสอบสวนคดีอาญา

6.2 ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของหลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว หลักการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศอินเดีย และสหพันธรัฐ เยอรมัน

6.3 ทำให้ทราบถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขต อำนาจการสอบสวน การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวน และวิธีการ ร้องทุกข์ที่เหมาะสมในยุคปัจจุบัน

6.4 ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไขปัญหากับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ นอกเขตอำนาจการสอบสวน

บทที่ 2

หลักการดำเนินคดีอาญาและหลักการสอบสวนคดีอาญา

การศึกษาการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน อันเป็นปัญหาเรื่องการตีความอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวน จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว และการสอบสวนคดีอาญาซึ่งประกอบไปด้วย แนวคิดของการกำหนดความผิดอาญา การแบ่งประเภทความผิดอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบต่าง ๆ และหลักการสอบสวนคดีอาญา เพื่อนำแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาต่อไป

1. ลักษณะของกฎหมายอาญาและประเภทความผิดอาญา

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยร่วมกันในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมก่อให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งได้ เนื่องจากต่างก็มีความเชื่อในเหตุผลของตนเองและไม่ค่อยจะโอนอ่อนซึ่งกันและกัน จึงจำเป็นจะต้องมีกฎหมายเพื่อควบคุมจัดระเบียบสังคม กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดอาญาและกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนไว้

1.1 ความหมายของกฎหมายอาญา

ความหมายของกฎหมายอาญาได้มีนักวิชาการด้านกฎหมาย อธิบายความหมายของกฎหมายอาญาไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อธิบายว่า กฎหมายอาญา คือ “บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นและเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้น”⁵ ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นคร ได้นิยามกฎหมายอาญา

⁵ คณิต ฒ นคร. *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน. 2560. หน้า 30.

ในความหมายอย่างกว้างว่า กฎหมายอาญา หมายถึง กฎหมายสามลักษณะคือ กฎหมายอาญาสารบัญญัติ กฎหมายอาญาวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายว่าด้วย การบังคับโทษ

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศกัฏย์ อธิบายว่า กฎหมายอาญา เป็นกฎหมายมหาชนที่ว่าด้วยความผิดและโทษทางอาญา⁶

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย อธิบายว่า กฎหมายอาญา ได้แก่ กฎหมายที่บัญญัติถึงความผิดและโทษทางอาญา โดยแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. การบัญญัติถึงความผิดนั้นหมายถึง การบัญญัติว่าการกระทำและการงดเว้นการกระทำอย่างใดเป็นความผิดอาญา

2. การบัญญัติโทษนั้นหมายความว่า เมื่อได้บัญญัติได้ว่าการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำอย่างใดเป็นความผิดแล้ว ก็ต้องบัญญัติโทษทางอาญาสำหรับความผิดนั้นไว้ด้วย⁷

ศาสตราจารย์ ดร. เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์ อธิบายว่า กฎหมายอาญา หมายถึง “กฎหมายที่บัญญัติว่า การกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดเป็นความผิดและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติห้ามมิให้มีการกระทำการหนึ่งอย่างใด หรือบังคับให้มีการกระทำการหนึ่งอย่างใดโดยผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษ”⁸

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าความหมายของกฎหมายอาญาดังกล่าวข้างต้น หมายถึง บรรดากฎหมายทั้งหลายที่บัญญัติถึงการกระทำหรือการไม่กระทำได้เป็นความผิดอาญา และได้กำหนดโทษทางอาญาที่จะได้รับหากมีการฝ่าฝืนบทบัญญัตินั้น กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความผิดและโทษนั่นเอง

1.2 ลักษณะของกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนว่าด้วยความผิดและโทษอาญา เป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงความเกี่ยวพันระหว่างเอกชนกับรัฐ⁹ การกระทำใดจะถือเป็นความผิดอาญาต้องมีกฎหมาย

⁶ จิตติ ดิงศกัฏย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพมหานคร : หจก. จีระการพิมพ์. 2546. หน้า 2.

⁷ หยุด แสงอุทัย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2545. หน้า 199.

⁸ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพมหานคร : หจก. จีระการพิมพ์. 2549. หน้า 1.

⁹ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 8.

บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยชัดแจ้ง สำหรับการกระทำในภายหน้าไม่มีผลย้อนหลังไปลงโทษการกระทำที่ได้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีกฎหมายบัญญัติความผิดนั้นขึ้น เนื่องจากการกระทำ ความผิดอาญาเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนถึงความสงบเรียบร้อยแห่งชุมชนเป็นส่วนรวม อันมีลักษณะเป็นความผิดต่อรัฐที่รับผิดชอบต่อความมั่นคงของชุมชนนั้น จึงถือเป็นเรื่องของ แต่ละรัฐโดยเฉพาะ (Local matter) และโดยปกติรัฐจะเข้าดำเนินการเฉพาะแต่การทำความผิด ที่เกิดขึ้นในอาณาเขตที่ส่งผลกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงหรือความสงบเรียบร้อยในอาณาเขต อันรัฐมีสิทธิเข้าดำเนินการในกรณีเช่นนั้นด้วยเหมือนกัน¹⁰ ตามที่กล่าวนี้พอจะสรุปลักษณะของ กฎหมายอาญาได้ ดังนี้

1. เป็นกฎหมายมหาชน
2. ว่าด้วยความผิดและโทษอาญา
3. ตามปกติบังคับเฉพาะการกระทำในอาณาเขต
4. บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร
5. ไม่มีผลย้อนหลังในการลงโทษบุคคลหรือให้รับโทษหนักขึ้น

1.3 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

การลงโทษนั้น เป็นวิธีการตอบโต้ของชุมชนต่อผู้ละเมิดกฎระเบียบของสังคมใน การกระทำที่ต้องโทษนั้น ๆ ความคิดเกี่ยวกับการลงโทษนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่มีมาแต่เดิมเมื่อนุษย์ยัง ต้องพึ่งพาอาศัยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นหน้าที่ของรัฐและ เป็นสิ่งจำเป็นที่สังคมส่วนรวมจะต้องพึงมี โดยวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามหลักทฤษฎี¹¹ มี 5 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิด (retribution)
- 2) เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้คนทั่วไปกระทำและไม่ให้ผู้กระทำแล้วทำผิดซ้ำอีก (deterrence)
- 3) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมให้พ้นจากภัยอันตรายในระหว่างที่ผู้กระทำ ถูกตัดขาดจากสังคมไป (incapacitation)
- 4) เพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิด และกลับเข้าสู่สังคม ในอนาคต (rehabilitation)

¹⁰ จิตติ ดิงศกัทธิย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 2-3.

¹¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 846-848.

5) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (restitution)

1.4 หลักเกณฑ์การกำหนดความผิดอาญา

กฎหมายอาญา เป็นกฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำหรือไม่กระทำการใด เป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญาแก่ผู้ที่มีผิดไว้ ซึ่งเป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายอาญาจึงต้องพิจารณาว่ารัฐมีหลักเกณฑ์อย่างใดในการกำหนดว่า การกระทำหรือไม่กระทำการใดเป็นความผิดและมีโทษ ซึ่งเซอร์เบิร์ด แอล แพ็กเกอร์ (Herbert L. Packer) ได้เสนอแนวความคิดไว้ สรุปได้ดังนี้

1. การกระทำนั้นเห็นได้ชัดในคนส่วนใหญ่ว่าเป็นการกระทำที่กระทบต่อสังคมส่วนมากและเป็นการกระทำที่ไม่น่าให้อภัย
2. หากการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดอาญาแล้ว จะไม่ขัดกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ
3. การปราบปรามการกระทำโดยบัญญัติว่าเป็นความผิดจะไม่มีผลเป็นการลดการกระทำที่สังคมเห็นว่าถูกต้องให้ลดน้อยลงไป
4. หากเป็นความผิดอาญาแล้วจะสามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
5. การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการกระทำดังกล่าว ต้องมีขอบเขตจำกัด
6. ไม่มีมาตรการอื่นในการควบคุมแล้วนอกจากการใช้กฎหมายอาญา¹²

จากแนวความคิดดังกล่าวสามารถสรุปหลักเกณฑ์ในการกำหนดความผิดอาญาได้ว่าการกำหนดให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาจะต้องพิจารณาถึงสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือที่เรียกว่า คุณธรรมทางกฎหมายนั่นเอง โดยคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนเอกชน เช่น ชีวิต ร่าง และคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม เช่น ความผิดที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ การกำหนดความผิดทางอาญาและการใช้กฎหมายอาญาจะต้องใช้อย่างมีขอบเขตจำกัด และต้องพิจารณาถึงประสิทธิภาพและความสามารถในการยุติธรรมประกอบกันไปด้วย เพื่อป้องกันปัญหาการเกิดกฎหมายอาญาเพื่อ (overcriminalization)¹³ ขึ้นได้

¹² “เรื่องเดียวกัน” .

¹³ เกียรติจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 7.

1.5 การแบ่งประเภทความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา

ความผิดอาญาในแต่ละฐานความผิดจะมีคุณธรรมทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดประเภทของความผิดทางอาญาว่าความผิดใดเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาแผ่นดิน โดยการแบ่งประเภทความผิดอาญานั้นสามารถแบ่งได้หลายประเภท โดยมีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งในที่นี้จะศึกษาเฉพาะการแบ่งประเภทความผิดในแง่ของการดำเนินคดี¹⁴ อันแบ่งออกเป็นความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งมีลักษณะและเงื่อนไขเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.5.1 ความผิดอาญาแผ่นดิน

ความผิดอาญาแผ่นดิน หมายถึง ความผิดที่เมื่อมีการกระทำแล้วนอกจากจะมีผลกระทบต่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยตรงแล้วยังมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม จึงเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรงในการรักษาความสงบเรียบร้อยและปราบปรามการกระทำความผิด¹⁵ ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ รัฐย่อมมีอำนาจดำเนินคดีอาญาในความผิดอาญาแผ่นดินได้ โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษแต่อย่างใด

1.5.2 ความผิดต่อส่วนตัว

ความผิดต่อส่วนตัวเป็นความผิดที่กฎหมายอาญาระบุไว้โดยเฉพาะว่าเป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยคำว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” เป็นคำที่ใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนในประมวลกฎหมายอาญาเรียกความผิดประเภทเดียวกันนี้ว่า “ความผิดอันยอมความได้” ซึ่งในความผิดต่อส่วนตัวนั้นหน่วยงานของรัฐไม่อาจเป็นผู้เสียหายในความผิดดังกล่าวได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นความผิดที่มีผู้เสียหายเป็นเอกชนเท่านั้น รัฐจึงมีอำนาจดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวอย่างจำกัด โดยจะกระทำได้ต่อเมื่อผู้เสียหายมาร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน และหากผู้เสียหายประสงค์ที่จะถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความ ย่อมทำให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาระงับสิ้นไป กล่าวได้ว่า ในความผิดต่อส่วนตัวนั้นการร้องทุกข์จากผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเริ่มต้นคดีและยุติการดำเนินคดีอาญาของรัฐนั่นเอง

¹⁴ เกียรติจิตร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 85.

¹⁵ สง่า ดวงอัมพร. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยผู้เสียหายและหลักการสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวพร้อมด้วยตัวอย่างและคำพิพากษาศาลฎีกา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เค.พี. พรินติ้ง จำกัด. 2551. หน้า 152-153.

1) ความหมายและลักษณะของความผิดส่วนตัว

ตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดคำนิยามของความผิดส่วนตัวไว้เป็นการเฉพาะ แต่สามารถให้ความหมายตามลักษณะของความผิดส่วนตัว ได้ดังนี้

(1) มีวัตถุประสงค์ต้องการคุ้มครองผู้เสียหายเป็นการส่วนตัว

วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของกฎหมายอาญา คือ การที่รัฐคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและประชาชน ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และมีความผาสุกภายในกรอบกติกาที่รัฐกำหนดไว้ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องมีความผิดและบทลงโทษ จึงกล่าวได้ว่าสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองคือสังคมโดยรวมและประชาชนโดยส่วนตนนั่นเอง¹⁶

เมื่อพิจารณาจากลักษณะการทำความผิดแล้ว จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมที่กฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิดนั้นจะเป็นการกระทำที่มุ่งหมายกระทำต่อผู้เสียหายเป็นการส่วนตัว อันเป็นความเสียหายต่อเอกชนเป็นหลัก แม้จะมีผลกระทบต่อสังคมโดยภาพรวมอยู่บ้างก็ตาม แต่ผลร้ายที่เกิดกับสังคมยังน้อยกว่าผลร้ายที่เกิดกับผู้เสียหาย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาในความผิดส่วนตัวจะคุ้มครองประโยชน์ของผู้เสียหายเป็นหลัก

(2) ต้องมีกฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดส่วนตัว

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (public prosecution) เมื่อเกิดการกระทำที่อ้างว่าเป็นความผิดอาญาเกิดขึ้น เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ มิใช่หน้าที่ของผู้เสียหายที่เป็นเอกชนในการดำเนินการดังกล่าว แต่อย่างไรก็ดี หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐได้รับการผ่อนปรนจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (popular prosecution) ที่ยอมรับหลักการที่ให้ผู้เสียหายมีอำนาจเข้ามาดำเนินคดีได้ด้วยตนเองเฉพาะในความผิดบางประเภทที่บุคคลนั้นได้รับความเสียหายเท่านั้น¹⁷

¹⁶ “เรื่องเดียวกัน”

¹⁷ เศรษฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดี ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา. สำนักงานกิจการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร. 2553. หน้า 42.

(3) มีมาตรการควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหาย

จากลักษณะสำคัญของความผิดต่อส่วนตัวที่ให้ความสำคัญต่อเจตจำนงของผู้เสียหายที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายสามารถแสดงความประสงค์ได้ว่าจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำหรือประสงค์จะสละสิทธิความคุ้มครองอันเป็นส่วนตัวของตนหรือไม่ ด้วยเหตุนี้เองจึงมีความจำเป็นจะต้องมีมาตรการควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย¹⁸ อาทิเช่น การกำหนดอายุความสำหรับการร้องทุกข์ ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดเป็นอันขาดอายุความ” แสดงให้เห็นว่า การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวผู้เสียหายจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของอายุความทั่วไปตามมาตรา 95 แล้ว¹⁹ ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ตามมาตรา 96 ด้วย ซึ่งจะต้องร้องทุกข์ภายในกำหนดสามเดือน มิฉะนั้นจะถือว่าคดีดังกล่าวขาดอายุความร้องทุกข์

(4) เจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีอาญา

เจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีอาญา หรือเป็นเงื่อนไขในการเริ่มต้นหรือยุติคดี²⁰ หมายถึง กรณีที่ผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายจะต้องเข้าร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นเงื่อนไขตามกฎหมายที่จะก่อให้เกิดอำนาจหน้าที่แก่พนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนคดีอาญาและสรุปสำนวนเสนอพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อไป ในทางกลับกัน เมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแล้ว แต่ประสงค์จะถอนคำร้องทุกข์ย่อมสามารถกระทำได้ไม่ว่าสำนวนคดีดังกล่าวจะอยู่ในชั้นสอบสวนหรือชั้นของพนักงานอัยการ หรือแม้กระทั่งในชั้นศาลผู้เสียหายมีอำนาจที่จะขอความหรือถอนฟ้องคดีได้ทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของความผิดต่อส่วนตัวเป็นความผิดที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้เสียหายเป็นหลักโดยมักจะเป็นความผิดที่เล็กน้อยไม่กระทบกระเทือนต่อความเสียหายของสังคมโดยรวม และเป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายเป็นเรื่องส่วนตัวที่จะต้องคำนึงถึงเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

¹⁸ “เรื่องเดียวกัน” .

¹⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95

²⁰ คณิต ณ นคร. เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล. วารสารอัยการ,

2) แนวคิดและหลักการในการกำหนดความผิดส่วนตัว

จากการศึกษาแนวคิดและลักษณะสำคัญของความผิดส่วนตัว ซึ่งหากพิจารณาจากแนวคิดและหลักการที่กำหนดความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญาเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลมี ดังนี้²¹

(1) หลักคุณธรรมตามกฎหมาย (*rechtsgueter*) เป็นแนวความคิดที่พิจารณาจากสิ่งที่ถูกกฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง โดยคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม (*Universalrechtsgut*) ซึ่งกฎหมายมุ่งคุ้มครองเรื่องของส่วนรวม ความผิดอาญาส่วนใหญ่ที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่คุ้มครองส่วนรวมมักจะเป็น ความผิดอาญาแผ่นดิน ด้วยเหตุนี้รัฐจึงไม่มีนโยบายให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินคดี การดำเนินคดีอาญาแผ่นดินจึงเป็นอำนาจของรัฐโดยตรง โดยไม่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหาย ส่วนคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล (*Individualrechtsgut*) กฎหมายมุ่งคุ้มครองในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลโดยตรงส่งผลให้บุคคลที่ถูกกฎหมายมุ่งให้การคุ้มครองกลายเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ การดำเนินคดีความผิดส่วนตัวตามปกติจะขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ²²

(2) หลักเสรีนิยม (*principle of autonomy*) เป็นแนวคิดที่ยอมรับว่าบุคคลมีอิสระในการตัดสินใจโดยเคารพความเป็นอิสระในการแสดงเจตนาของบุคคล มนุษย์ที่มีความสามารถสมบูรณ์ย่อมมีอิสระที่จะกระทำการใดด้วยตนเองตราบเท่าที่การกระทำของตนไม่ไปรบกวนความเป็นผู้กำหนดตนเองของผู้อื่น²³ หลักเสรีนิยมไม่ก่อให้เกิดสิทธิเด็ดขาด แต่อาจถูกจำกัดจากการใช้อำนาจรัฐ (*police power*) หลักเสรีนิยม ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในเรื่องความผิดส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ซึ่งการดำเนินคดีความผิดดังกล่าวเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะตัดสินใจเลือกว่าจะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่ การดำเนินคดีอาญาในความผิดส่วนตัวจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์

²¹ นพรัตน์ อักษร. ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร. 2535. หน้า 5-6.

²² คณิต ฒ นคร. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 169-170.

²³ Christman J. *Liberalism, Autonomy, and the Self-transformation. Social Theory and Practice*. n.p. 2011. p. 185-206.

ของผู้เสียหายหากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด รัฐย่อมต้องเคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย และไม่อาจดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้²⁴

(3) หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (*principle of human dignity*) เป็นหลักที่คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เน้นให้ปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะในลักษณะที่ผู้นั้นเป็นมนุษย์จะปฏิบัติต่อมนุษย์ในลักษณะที่ไม่ได้เป็นมนุษย์หรือเสมือนว่าเป็นสัตว์ไม่ได้ จะต้องไม่ปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันอย่างทารุณโหดร้าย หรือกระทำการที่ขัดต่อความเป็นมนุษย์ โดยหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะช่วยจำกัดการใช้สิทธิของบุคคลตามหลักเสรีนิยมไม่ให้ใช้สิทธิเกินขอบเขต ดังนั้น หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเข้ามากำหนดขอบเขตของความผิดต่อส่วนตัว กล่าวคือ แม้ความผิดอาญาบางฐานผู้เสียหายจะได้รับความเสียหายเป็นการส่วนตัวหรือละเมิดคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนตัวก็ตาม แต่หากเป็นการละเมิดต่อสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ ผู้เสียหายผู้ซึ่งเป็นเจ้าของสิทธิไม่ว่าจะละเมิดความคุ้มครองดังกล่าวได้ หรือที่เรียกว่าคุณธรรมทางกฎหมายที่ละเมิดไม่ได้นั่นเอง²⁵

ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าความผิดอาญาใดควรบัญญัติให้เป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ โดยพิจารณาจากพื้นฐานความคิดของความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการ ดังนี้²⁶

1. ความผิดฐานนั้นๆ มีความเป็นอาชญากรรมมากหรือน้อย โดยพิจารณาจากคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลว่ามีคุณค่า (value) ที่ยึดถือกันในสังคมเป็นอย่างไร ถ้ามีความเป็นอาชญากรรมค่อนข้างน้อยก็เป็นความผิดอันยอมความได้

2. ความผิดฐานนั้น ๆ มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคล โดยพิจารณาทั้งคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลและคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลโดยแท้ เป็นเรื่องส่วนตัวและกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคลมากน้อยเพียงใด หากกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคลมากจนควรให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินคดี โดยต้อง

²⁴ เสฐฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดี ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 55-56.

²⁵ เสฐฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดี ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 57-59.

²⁶ คณิต ณ นคร. ปรัชญาและแนวความคิดของการกำหนดความผิดอันยอมความได้. นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลา. 2548. หน้า 107-108.

เคารพเจตจำนงของผู้เสียหาย ก็เป็นความผิดต่อส่วนตัว เนื่องจากความผิดดังกล่าวเป็นเรื่องที่กระทบต่อบุคคลโดยตรง การดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ²⁷ โดยพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนในคดีความผิดอันยอมความได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ตามระเบียบแล้ว การร้องทุกข์ของผู้เสียหายจึงเป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีแก่รัฐ (Prozessvoraussetzung)²⁸

3. ความผิดฐานนั้น ๆ เรียกร้องการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมเพียงใด ถ้าการเรียกร้องและดำเนินคดีจะเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายก็เป็นความผิดต่อส่วนตัวที่สามารถยอมความได้โดยเป็นความผิดที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริงนั่นเอง

2. หลักการดำเนินคดีอาญา

วิวัฒนาการของการดำเนินคดีอาญาในแต่ละสังคมจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน โดยรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาจะมีความสัมพันธ์กับแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อย²⁹ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาจะเริ่มต้นจากการพบการกระทำที่ถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนสิ่งที่กฎหมายบัญญัติห้ามมิให้กระทำไว้ อันเป็นความผิดอาญาที่รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องคุ้มครองสมาชิกในสังคมให้ได้รับความปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยรัฐจะมีวิธีการในการดำเนินการโดยผ่านหลักเกณฑ์ของการดำเนินคดีอาญา (criminal proceedings) ที่แต่ละรัฐจะมีวิธีดำเนินการที่แตกต่างกัน แต่ทั้งนี้จะมีหลักการร่วมกันคือ มุ่งพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดของผู้กล่าวหาและเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิดที่แท้จริง โดยรัฐต้องบังคับใช้กฎหมายอาญาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

เดิมการดำเนินคดีอาญาเป็นเรื่องระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดมีลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน เป็นการต่อสู้กันระหว่างเอกชนโดยผู้เสียหายจะต้องดำเนินการฟ้องร้องและหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดที่ตนได้กล่าวอ้างต่อศาลเพื่อให้ศาลชี้ขาด ในสมัยนี้รูปแบบ

²⁷ คณิต ณ นคร. *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 169-170.

²⁸ คณิต ณ นคร. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน. 2555. หน้า 178-179.

²⁹ “เรื่องเดียวกัน”.

การดำเนินคดีอาญากับคดีแพ่งจะไม่แตกต่างกัน³⁰ กล่าวได้ว่า การดำเนินคดีอาญาแบบเดิมจะปะปนกับการดำเนินคดีแพ่งและขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นหลัก เรียกว่า การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องด้วยการพัฒนาของสังคมทำให้การกระทำผิดอาญาไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมด้วย จึงถือว่าประชาชนทุกคนได้รับความเสียหายจากการทำความผิดนั้นด้วย ดังนั้น ประชาชนทั่วไปจึงมีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาได้ (Anyone may prosecute) โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลผู้ฟ้องคดีนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและได้รับความเสียหายโดยตรงหรือไม่³¹ เรียกว่า หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน สำหรับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใหม่ โดยถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายและเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญา ได้แก่ พนักงานอัยการผู้มีอำนาจในการสอบสวนฟ้องร้องคดีต่อศาล³²

เมื่อพิจารณาจากวิวัฒนาการข้างต้นแล้ว เห็นว่า รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาสามารถแบ่งออกเป็น 3 หลักการ คือ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย (Private Prosecution)

จากประวัติศาสตร์การดำเนินคดีอาญาจะเป็นเรื่องระหว่างผู้เสียหายกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด เป็นกรณีที่รัฐให้อำนาจแก่เอกชนในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและควบคุมอาชญากรรม สิ่งที่ถูกกฎหมายประสงค์จะคุ้มครองคือประโยชน์ของผู้เสียหายมากกว่าประโยชน์ของสังคมส่วนรวม โดยผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้เสียหายจะเป็นผู้นำเรื่องราวมาฟ้องร้องพร้อมทั้งนำพยานหลักฐานมาเสนอต่อศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด จะเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้รัฐจะวางตัวเป็นกลางคอยตัดสินความผิดถูก โดยรัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหากผู้เสียหายไม่ได้ร้องขอ

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายในสมัยอดีต กฎหมายได้กำหนดถึงสิทธิที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญาไว้อย่างกว้าง ๆ โดยยังไม่มีแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างความผิดอาญากับความผิดทางแพ่งและไม่มีการจำแนกการฟ้องคดีอาญากับสิทธิในการ

³⁰ “เรื่องเดียวกัน”.

³¹ อุทัย อาทิวา. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์. 2555. หน้า 8-11.

³² คณิศ ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 14 .

ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญา³³ จะเห็นว่า กฎหมายมิได้ไว้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเอกชนที่จะใช้กำลังแก้แค้นกันเองตามอำเภอใจ และเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เสียหายหรือเครือญาติของผู้เสียหายเป็นสำคัญ ไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์และผลกระทบที่สังคมส่วนรวมได้รับแต่อย่างใด การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจึงมีข้อพิจารณาบางประการ คือ ผู้เสียหายอาจใช้สิทธิดำเนินคดีอาญาโดยไม่สุจริตโดยกลั่นแกล้งฟ้องคดีต่อเอกชนด้วยตนเอง³⁴ หรือการดำเนินคดีของผู้เสียหายมักจะเลือกดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องสิ่งที่ตนเองเสียไปกลับคืนมาโดยไม่ได้นำถึงผลกระทบต่อสังคม โดยทำที่สุดการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมจะเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนมีแนวคิดเบื้องหลัง คือการควบคุมอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของประชาชน เนื่องจากประชาชนทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจึงเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยประชาชน โดยรัฐจะต้องบัญญัติกฎหมายรับรองให้ประชาชนมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นสืบเนื่องจากประชาชนในยุคสมัยนั้นให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างมากและได้รับอิทธิพลจากระบบปัจเจกชนนิยม รัฐจึงไม่อาจล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ทั้งภาคประชาชนเองก็ขาดความไว้วางใจในการมอบอำนาจดำเนินคดีอาญาให้แก่รัฐโดยสมบูรณ์ แนวความคิดดังกล่าวปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายโรมันที่จำแนกประเภทความผิดอาญาตามลักษณะของการกระทำความผิด แบ่งออกเป็นความผิดต่อส่วนตัวกับความผิดอาญาแผ่นดินโดยกฎหมายโรมันมองว่า ความผิดอาญาแผ่นดินส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมโดยรวม ดังนั้น อำนาจในการดำเนินคดีจึงสมควรเป็นของประชาชนทุกคน

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนมีหลักการสำคัญ คือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจะถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีอำนาจดำเนินคดีอาญา โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดนั้นหรือไม่³⁵ ซึ่งมาจากแนวคิดที่ว่ากระทำความผิดอาญาไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดความเสียหายหรือส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมด้วย หลักการ

³³ อุดม รัฐอมฤต. การฟ้องคดีอาญา. วารสารนิติศาสตร์, 22(2), 2535, 240-251. หน้า 243.

³⁴ อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. หน้า 9-10 .

³⁵ อุดม รัฐอมฤต. การฟ้องคดีอาญา. หน้า 243 .

ดังกล่าว จะพบในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่มุ่งค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยมีผู้เกี่ยวข้องหรือมินิสัมพันธ์ 3 ฝ่าย คือ³⁶

1. รัฐ ทำหน้าที่ในการแยกวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายออกจากกัน โดยศาลเป็นผู้วินิจฉัยข้อกฎหมาย และคณะลูกขุนจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง ศาล (Trial judge) จะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ควบคุมการพิจารณาคดีและเป็นที่ปรึกษาในกระบวนการพิจารณาและทำการตัดสินตามข้อเท็จจริงที่คณะลูกขุนกำหนดพยานหลักฐานมาแล้ว ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกัน ศาลจะต้องพิจารณาตามหลักฐานที่คู่ความนำเสนอมาเท่านั้น

2. โจทก์ มีหน้าที่นำสืบ (Burden of proof) คือ โจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาเสนอต่อศาลและนำสืบ เพื่อพิสูจน์ตามข้ออ้าง ข้อเถียงของตน

3. จำเลย มีสิทธิในการวางเฉย กล่าวคือ จำเลยจะให้การหรือไม่ให้การแก้ข้อกล่าวหาของโจทก์หรือไม่ก็ได้ และจำเลยมีสิทธิตรวจสอบและพิสูจน์หักล้างพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาสืบได้โดยการถามค้าน ทั้งยังสามารถนำพยานหลักฐานมาเสนอต่อศาลเพื่อพิสูจน์ว่าตนบริสุทธิ์หรือนำสืบประกอบสนับสนุนว่าพยานหลักฐานของโจทก์ขาดความน่าเชื่อถือได้

2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักที่พัฒนามาจากแนวความคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่เห็นว่า กฎหมายในฐานะที่เป็นเครื่องมือของรัฐจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของสังคมและต้องมีมาตรการลงโทษที่ส่งเสริมความสุขแก่สังคมส่วนรวม กล่าวได้ว่า หลักอรรถประโยชน์นิยมเป็นหลักการที่มุ่งตอบได้บุคคลผู้กระทำความผิดให้เกิดความสำนึกนั่นเอง³⁷

นอกจากนี้ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามแนวความคิดของซีซ่า เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลีเสนอประกอบกับหลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนเห็นว่า เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ เพื่อรักษาประโยชน์สาธารณะและความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม มิใช่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนผู้หนึ่งผู้ใด ดังนั้น แม้ความผิดดังกล่าวอาจจะส่งผลกระทบต่อเอกชนอยู่บ้าง แม้ผู้เสียหายที่

³⁶ สมบัติ ดาวแจ้ง, ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร. 2543. หน้า 20-22.

³⁷ อรรถพล ใหญ่สว่าง, ผู้เสียหายในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. 2524. หน้า 7-8.

แท้จริงจะไม่ติดใจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว รัฐยังคงมีอำนาจดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดผู้นั้นเอง³⁸

กล่าวได้ว่า เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐมีอำนาจดำเนินคดีอาญาเสมอ แม้ว่าในคดีอาญานั้นจะมีเอกชนเป็นผู้เสียหายโดยความผิดนั้นจะเกี่ยวข้องกับสาธารณชนหรือไม่ก็ตาม และไม่คำนึงถึงเจตจำนงของผู้เสียหายที่เป็นเอกชนด้วยว่าจะประสงค์ดำเนินคดีอาญาหรือไม่ รัฐย่อมมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญานั้น³⁹ เนื่องจากความผิดนั้นเป็นความต่อรัฐหรือสังคมนั่นเอง

จากแนวคิดว่าการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐจึงมีผู้เกี่ยวข้องหรือมีนิติสัมพันธ์ 2 ฝ่าย คือ รัฐกับผู้กระทำความผิด โดยรัฐมีหน้าที่ประการสำคัญ คือ การอำนวยความยุติธรรมให้แก่สังคม โดยองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาได้แก่ ศาล อัยการและตำรวจ ซึ่งทุกฝ่ายมีหน้าที่ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของเรื่องที่กล่าวหา รวมทั้งค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ซึ่งเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ”⁴⁰ ส่วนอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กรจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับแนวคิดและสภาพสังคมของแต่ละรัฐ ดังจะกล่าวถึงต่อไป

ในปัจจุบันหลายประเทศที่นำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐไปใช้ในลักษณะที่ผูกขาดการดำเนินคดีอย่างเคร่งครัด ได้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ตามที่รัฐกำหนดเงื่อนไขไว้ เช่น ประเทศเยอรมัน ที่จำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ เป็นต้น⁴¹ จะเห็นว่าหลักการดำเนินคดีอาญาแต่ละรูปแบบมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งยังมีข้อดีและข้อเสียที่ต่างกันอีกด้วย ดังนั้น ในหลายประเทศจึงนิยมนำหลักการดำเนินคดีอาญามาใช้ผสมผสานกันโดยไม่นำหลักการดำเนินคดีอาญาใดมาใช้เพียงหลักเดียว เนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญามีข้อบกพร่องที่แตกต่างกันออกไป โดยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายจะมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนตัวของผู้เสียหายเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะของสังคมส่วนรวม ส่วนการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนพบว่ามีปัญหาในเรื่องขอบเขตของความเสียหายและอำนาจฟ้องดำเนินคดีที่อาจพบปัญหาเกี่ยวกับการใช้สิทธิฟ้องคดีได้ และหลักการดำเนินคดีอาญา

³⁸ อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. หน้า 12-13 .

³⁹ คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 33 .

⁴⁰ อัญชัญศิริ บรรณานุรักษ์ และศิลปอรัญ ชูเวช. ภาระและหน้าที่ของ Directorate of Public Prosecutions. วารสารอัยการ, 3(26), 28-45. หน้า 39-41.

⁴¹ คณิต ณ นคร. การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา. รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. 2540. หน้า 309.

โดยรัฐนั้นที่มีหน่วยงานของรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา อาจพบปัญหาในการใช้อำนาจโดยมิชอบและปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างพนักงานอัยการกับตำรวจดังกล่าวต่อไป

3. หลักการสอบสวนคดีอาญา

การสอบสวนคดีอาญาเป็นกลไกหนึ่งของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง โดยเจ้าพนักงาน ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสมัยใหม่ได้แยกการดำเนินคดีของเจ้าพนักงาน และการดำเนินคดีของศาลออกจากกัน โดยการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานจะว่าด้วยกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องอันเป็นกระบวนการก่อนฟ้องคดีต่อศาล

การสอบสวน เป็นการรวบรวมพยานหลักฐาน ค้นหาและพิสูจน์ความจริงเพื่อชี้ขาดคดีเบื้องต้นและใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต่อไป โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง คือ หลักค้นหาความจริงและหลักเหตุผล⁴² อันเป็นแนวคิดพื้นฐานของการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยหลักค้นหาความจริง (Principle of Substantive Truth) ในคดีอาญาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การค้นหาความจริงตามแบบโดยศาลจะถูกจำกัดด้วยรูปแบบ โดยให้มีบทบาทเป็นเพียงคนกลางคอยควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของคดี การนำเสนอพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้และอาจรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความยอมรับกันได้โดยไม่ต้องนำสืบในศาลอีกครั้ง และการค้นหาความจริงในเนื้อหา คือการตรวจสอบค้นหาความจริงอย่างจริงแท้โดยศาลไม่ถูกจำกัดด้วยรูปแบบ⁴³ ส่วนหลักเหตุผล (Principle of Rationality) เป็นการนำความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันของพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายและมีความเชื่อมโยงสอดคล้องต้องกันของพยานนั้น ๆ เป็นหลักในการพิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผลของพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มาว่าสามารถค้นหาความจริงได้อย่างสมเหตุสมผลสามารถรับฟังได้หรือไม่⁴⁴ เป็นต้น

การดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานประกอบไปด้วยพนักงานอัยการและตำรวจ ซึ่งในแต่ละประเทศจะกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในกระบวนการสอบสวนและการฟ้องร้อง

⁴² กรมสอบสวนคดีพิเศษ. การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ประจำปี 2558. กรุงเทพมหานคร : กรมสอบสวนคดีพิเศษ. 2559. หน้า 9.

⁴³ ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน. 2559. หน้า 35-36.

⁴⁴ กรมสอบสวนคดีพิเศษ. การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ประจำปี 2558. หน้า 10.

ที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการสอบสวนคดีอาญาที่แบ่งออกเป็น 2 แนวความคิด ดังนี้

3.1 หลักอำนาจสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกัน

หลักอำนาจสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันเป็นหลักการที่เกี่ยวกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) มีแนวคิดที่ว่า รัฐจะต้องรับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของประชาชน และประการสำคัญ คือ รัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม (Enhancement of justice) เพื่อให้ประชาชนหรือสมาชิกของรัฐนั้นสามารถใช้ชีวิตอย่างสงบสุข มีความปลอดภัยและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม อันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของรัฐ ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นส่งผลให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการตรวจสอบค้นหาความจริง และนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่มาตรการบังคับตามกฎหมาย (Legal Sanction)⁴⁵

องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่มีหน้าที่รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้อง คือ องค์กรอัยการ โดยมีเจ้าพนักงานของรัฐผู้ทำหน้าที่คือ พนักงานอัยการ⁴⁶ อันมีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาในนามของรัฐ หรือที่เรียกว่าทนายของแผ่นดินนั่นเอง

องค์กรอัยการที่เป็นสากล เป็นรูปแบบที่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศนั้นมีลักษณะเป็นองค์กรกึ่งตุลาการ (Quasi Judicial) มีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมขึ้นก่อนฟ้องคดีอาญาต่อศาล ขั้นการพิจารณาพิพากษาคดีและขั้นการบังคับคดี ดังนั้น ตามระบบอัยการสากลพนักงานอัยการจึงปฏิบัติหน้าที่ดำเนินคดีอาญาโดยรับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาแทนรัฐอย่างสมบูรณ์ นับตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มดำเนินคดีในชั้นเจ้าพนักงานและการดำเนินคดีในชั้นศาลตามแนวทางสหประชาชาติว่าด้วยบทบาทของพนักงานอัยการ (United nations guidelines on the role of prosecutors) ที่กำหนดให้พนักงานอัยการรับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานอันได้แก่กระบวนการสอบสวนฟ้องร้อง⁴⁷ ดังนั้น การสอบสวนฟ้องร้องจึงเป็นขั้นตอนเดียวกัน ไม่อาจแบ่งแยกจากกันได้ โดยมีอัยการเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในชั้นก่อน

⁴⁵ นพรัตน์ อักษร. ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 82.

⁴⁶ คณิต ณ นคร. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. 2540. หน้า 58

⁴⁷ ที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่แปด (Eighth United Nations Congress on the Prevention of crime and the Treatment of Offenders) ณ กรุงฮาวาน่า ประเทศคิวบา วันที่ 27 สิงหาคม ถึงวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1990

ฟ้องคดีอาญาต่อศาล ซึ่งอัยการมีอำนาจควบคุมการสอบสวนคดีอาญาหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนคดีอาญาของตำรวจเองได้ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาทุกขั้นตอนโดยทั่วไปต้องมีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจได้ เพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบจากบุคคลในองค์กรของรัฐซึ่งการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าวของรัฐ⁴⁸ นอกจากจะอยู่ในรูปแบบของการควบคุมตรวจสอบภายในหน่วยงาน (Responsibility) แล้วยังต้องมีการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจจากภายนอกด้วย (Accountability) กล่าวคือ จะต้องมีการคานและดุลอำนาจกันและกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมซึ่งทุกองค์กรเหล่านี้ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Public Accountability)⁴⁹

ดังนั้น หากพิจารณาบทบาทของพนักงานอัยการเฉพาะในส่วนการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานตามระบบอัยการสากลแล้วจะพบว่ามิตถุณะที่สำคัญ คือ อัยการจะเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญาทั้งระบบ โดยอัยการมีอำนาจควบคุมการสอบสวนหรือเข้าร่วมการสอบสวนคดีอาญาได้⁵⁰ แต่อัยการไม่จำเป็นต้องเข้าไปดำเนินการสอบสวนทุกคดี อัยการจะเข้าไปเกี่ยวข้องเฉพาะในกรณีคดีอุกฉกรรจ์หรือมีความยุ่งยากซับซ้อนเป็นที่สนใจของประชาชน เช่น คดีที่มีอัตราโทษสูง คดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในการสอบสวนคดีอาญาที่จะต้องกระทำร่วมกับอัยการ ตำรวจต้องอยู่ภายใต้การสั่งการของอัยการในการทำงานแต่ละคดีซึ่งจะมีกฎหมายเข้ามาควบคุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับอัยการจะเป็นผู้เริ่มคดีเอง นอกจากนี้อัยการยังสามารถที่จะเริ่มคดีอาญาได้เองโดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษจากตำรวจหรือผู้เสียหายก่อน

กล่าวโดยสรุป ตามระบบงานอัยการที่เป็นสากล การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานกระทำโดยวิธีการสอบสวนฟ้องร้องถือเป็นกระบวนการเดียวกันที่แบ่งแยกไม่ได้และเจ้าพนักงานของรัฐผู้รับผิดชอบคือพนักงานอัยการเป็นหลัก ส่วนตำรวจจะทำหน้าที่เป็นผู้สอบสวนเบื้องต้นและเป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานอัยการเท่านั้น ประเทศที่ใช้หลักการอำนาจสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น เป็นต้น โดยจะมุ่งศึกษาถึงสหพันธรัฐเยอรมันต่อไปในบทที่ 3

⁴⁸ คณิต ฒ นกร. ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. หน้า 93.

⁴⁹ อรุณี กระจ่างแสง. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. 2532. หน้า 36-37.

⁵⁰ คณิต ฒ นกร. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. หน้า 62 .

3.2 หลักแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจฟ้องร้อง

หลักแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจฟ้องร้องเป็นหลักที่แยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนแรกการสอบสวนคดีอาญามอบอำนาจให้ตำรวจรับผิดชอบ ส่วนที่สองคือการฟ้องร้องและดำเนินคดีในชั้นศาลมอบอำนาจให้พนักงานอัยการรับผิดชอบ⁵¹ ตามหลักการนี้ตำรวจมีบทบาทหลักในการควบคุมดูแลการสอบสวนคดีอาญาทั้งหมด มีหน้าที่เริ่มคดีอาญาโดยการรับคำร้องทุกข์หรือเริ่มต้นจากการสืบสวนสอบสวนคดีซึ่งเป็นอำนาจของตำรวจฝ่ายเดียว กระบวนการสืบสวนสอบสวนจะไม่ถูกควบคุมหรือตรวจสอบจากอัยการ เนื่องจากอัยการมีบทบาทในขั้นตอนการสอบสวนน้อยมากหรือไม่มีบทบาทเลยทีเดียว พนักงานอัยการจะทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ไต่ตรองคดีที่ตำรวจทำการสอบสวนรวบรวมแล้วส่งมาให้พิจารณาเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจและพนักงานอัยการตามหลักการนี้มีลักษณะเป็นแนวราบแยกออกจากกัน ประเทศที่ใช้หลักการแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจฟ้องร้องในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ ประเทศอังกฤษ และประเทศอินเดีย เป็นต้น โดยจะมุ่งศึกษาถึงประเทศอินเดียดังจะกล่าวต่อไปในบทที่ 3

⁵¹ จิราธร เจริญวุฒิ. วิวัฒนาการการสอบสวนคดีอาญา ศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร. 2550. หน้า 40.

บทที่ 3

การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของต่างประเทศ

จากแนวความคิดของการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวที่ได้ศึกษามาข้างต้น พบว่ามีความเป็นมาและรูปแบบที่ต่างกันออกไปตามบริบทของสังคมในขณะนั้น ซึ่งแต่ละสังคมแต่ละภูมิภาคย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีและแนวความคิดที่ต่างกัน แต่ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ สำหรับบทนี้จะศึกษาถึงหลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของต่างประเทศว่ามีกระบวนการอย่างไร โดยศึกษาเปรียบเทียบประเทศอินเดียและประเทศเยอรมัน

1. ประเทศอินเดีย

ในประเทศอินเดียสมัยโบราณใช้คัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นตำราหลักในการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมตามหลักการของศาสนาฮินดู และมาตรการทางนิติศาสตร์⁵² ซึ่งชนชาติมอญได้จัดทำพระธรรมศาสตร์ขึ้นโดยเลียนแบบคัมภีร์มโนธรรมศาสตร์ของอินเดีย โดยตัดแนวความคิดของศาสนาฮินดูออกเหลือไว้เพียงโครงสร้างและหลักกฎหมายเอาไว้ และได้นำเอาแนวความคิดทางพระพุทธศาสนามาสันนิษฐานหลักการดังกล่าวแทน เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อของตน เนื่องจากพระธรรมศาสตร์ในกฎหมายตราสามดวงอ้างแหล่งที่มาจากรามัญหรือมอญ ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษากฎหมายประเทศอินเดียเนื่องจากมีอิทธิพลต่อกฎหมายของไทย

1.1 พัฒนาการและหลักการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศอินเดียได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ในช่วงพุทธศักราช 2490 หลังได้รับเอกราชจึงทำให้ระบบกฎหมายอาญาของอินเดียมีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมายอาญาของอังกฤษ อีกทั้งในการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

⁵² ประภัสสร เขียวปัญญา. ธรรมะในฐานะหลักการของกฎหมายตราสามดวง. *จุลพาฬ*, 56(2), 148-166. หน้า 148-149.

ความอาญาอินเดียได้มีชาวอังกฤษเป็นคณะกรรมการในการร่างซึ่งเสร็จสมบูรณ์ในปีพุทธศักราช 2516⁵³

ประเทศอินเดียใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) หรืออาจเรียกว่าระบบกฎหมายที่ใช้ประมวลกฎหมาย (Code Law) โดยมีแนวคิดที่ว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และมีรูปแบบในการดำเนินคดีอาญาโดยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นส่วนใหญ่ เว้นแต่ความผิดบางประเภทที่ไม่มีลักษณะเป็นประโยชน์สาธารณะ รัฐอาจให้เอกชนมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาเองได้ โดยการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นจะมีหน่วยงานของกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล โดยตำรวจมีหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อยของสังคมและจับกุมผู้กระทำความผิดมาสอบสวน และทำสำนวนเสนอความเห็นแก่พนักงานอัยการ โดยอำนาจของตำรวจจะถูกบัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (CrPc) ส่วนพนักงานอัยการมีหน้าที่ในการฟ้องร้องคดีต่อศาลเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสอบสวน โดยหน้าที่ของพนักงานอัยการจะเริ่มขึ้นหลังจากตำรวจทำการสอบสวนเสร็จสิ้นและยื่นข้อกล่าวหาหรือเสนอสำนวนคดีแล้วเท่านั้น จะเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของประเทศอินเดียในส่วนของการสอบสวนคดีอาญาได้แบ่งแยกการสอบสวนกับการฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด อีกทั้งยังเป็นหลักจริยธรรมของพนักงานอัยการอินเดียที่จะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาของศาลฎีกาอินเดียในคดี R.sarala vs. T.S. Velu⁵⁴ มีคำวินิจฉัยว่า การสอบสวนและการดำเนินคดีเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่ต่างกัน โดยบทบาทของพนักงานอัยการจะอยู่ในศาล ส่วนการสอบสวนจะอยู่นอกศาลซึ่งโดยปกติบทบาทของพนักงานอัยการจะเริ่มขึ้นหลังจากที่ตำรวจดำเนินการสอบสวนและนำเสนอคดีแล้ว การให้พนักงานอัยการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสอบสวนไม่ว่าจะด้วยทางใด ๆ จะทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมซึ่งเป็นอันตรายสูงสุดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1.2. การแบ่งประเภทความผิด

สืบเนื่องจากแนวคิดของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ประเทศอินเดียรัฐมิได้ผูกขาดอำนาจดำเนินคดีไว้แต่ผู้เดียว โดยรัฐให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาได้ แต่จำกัดเฉพาะความผิดบางประเภทตามที่รัฐกำหนดไว้เท่านั้น ประเทศอินเดียได้จำแนกประเภทความผิด

⁵³ Gracy Bindra. A Comparative Study on Indian And French Prosecution System, *Law & Order*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://www.law-order.org/>

⁵⁴ Juris The-Laws. *Supreme Court of India R. Sarala vs T.S. Velu And Ors.* 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://indiankanoon.org/doc/869137/>

อาญา (Classification of Offences) ไว้หลายกรณีด้วยกัน⁵⁵ ไม่ว่าจะเป็นการจำแนกประเภทตามประมวลกฎหมายอาญา (IPC) หรือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (CrPC) โดยในที่นี้จะศึกษาเฉพาะการจำแนกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความผิดที่สามารถรับรู้ได้ และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ ดังนี้⁵⁶

1.2.1 ความผิดที่สามารถรับรู้ได้ (Cognizable)

ตามมาตรา 2(4)⁵⁷ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอินเดีย ความผิดที่สามารถรับรู้ได้ หมายถึง ความผิดที่รู้เห็นได้ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจจับกุมได้โดยไม่ต้องมีหมายจับซึ่งเป็นไปตามตาราง 1 แห่งบทบัญญัติเดียวกัน หรือภายใต้กฎหมายอื่นใดที่ใช้บังคับอยู่ในขณะกระทำความผิด ความผิดประเภทนี้มีลักษณะของการกระทำความผิดและบทกำหนดโทษทางอาญาที่ร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกไม่น้อยกว่า 3 ปี แต่ไม่เกิน 7 ปี เช่น การข่มขืน การฆาตกรรม เป็นต้น

ตามมาตรา 154 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอินเดีย ได้วางหลักถึงวิธีการบันทึกข้อมูลการกระทำความผิดที่ได้รับแจ้งจากผู้เสียหายหรือผู้พบเห็นการกระทำความผิดที่รับรู้ได้ จะเห็นว่า เมื่อเกิดการกระทำความผิดที่สามารถรับรู้ได้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อตำรวจได้ โดยการร้องทุกข์ของประเทศอินเดียสามารถกระทำโดยการแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ หากเป็นการแจ้งด้วยวาจาจะเป็นหน้าที่ของตำรวจในการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ระบุรายละเอียดของการกระทำให้ครบถ้วน และให้ผู้ร้องทุกข์ลงลายมือชื่อ⁵⁸

⁵⁵ Vakilbabu. Classification of Offences. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://www.vakilbabu.com/Laws/Classify/Classify.htm>

⁵⁶ Advocate Chikirsha Mohanty. What is a Cognizable and Non-Cognizable offence in India. *Law Rato*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : https://lawrato.com/indian-kanoon/criminal-law/what-is-a-cognizable-and-non-cognizable-offence-in-india-612/?fbclid=IwAR38_FBYLPMkHezpnEcOsgUUcYvbx6P7kOPprAEktrzUYX6CwqDOKKTrk4I

⁵⁷ CrPC Section 2 (4) "cognizable offence" means an offence for which, and "cognizable case" means a case in which, a police officer may, in accordance with the First Schedule or under any other law for the time being in force, arrest without warrant;"

⁵⁸ CrPC Section 154

(1) Every information relating to the commission of a cognizable offence, if given orally to an officer in charge of a police station, shall be reduced to writing by him or under his direction, and be read over to the informant; and every such information, whether given in writing or reduced to writing as aforesaid,

การบันทึกข้อมูลดังกล่าวตามกฎหมายอินเดียจะเรียกว่า FIR ซึ่งย่อมาจากคำว่า First Information Report โดยไม่ปรากฏคำนิยามในประมวลกฎหมายใด แต่ศาลฎีกาได้วางหลักการไว้⁵⁹ ดังนี้

- 1) FIR หมายถึง เอกสารที่ตำรวจจัดทำขึ้นเมื่อได้รับรายงานข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่สามารถรับรู้ได้จากผู้เสียหายหรือผู้ที่เห็นเหตุการณ์ โดยได้กล่าวแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจว่ามีการกระทำความผิดดังกล่าวเกิดขึ้น
- 2) ผู้มีอำนาจรายงานการกระทำความผิดต่อตำรวจจำกัดไว้เฉพาะผู้เสียหายและผู้พบเห็นเหตุการณ์เท่านั้น
- 3) เฉพาะความผิดที่สามารถรับรู้ได้เท่านั้นที่สามารถรายงานการกระทำความผิดลงระบบ FIR ได้

ในประเทศอินเดียผู้เสียหายสามารถเข้าร้องทุกข์ต่อสถานีตำรวจได้ทั่วประเทศ โดยไม่จำกัดว่าจะต้องรายงานต่อสถานีตำรวจที่เกิดการกระทำความผิดแต่อย่างใด เนื่องจากอำนาจในการรับรายงานดังกล่าวเป็นอำนาจทั่วไปของสถานีตำรวจทั่วประเทศ ดังจะเห็นได้จากนโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ “Zero FIR”⁶⁰ ที่กำหนดว่าสถานีตำรวจทั่วประเทศอินเดียมีอำนาจในบันทึกข้อมูลการกระทำความผิดที่สามารถรับรู้ได้ผ่านระบบ FIR และดำเนินการสอบสวนเบื้องต้นได้โดยไม่คำนึงถึงเขตอำนาจในการสอบสวน เมื่อรับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนแล้วให้มีคำสั่งโอนคดีไปยังสถานีตำรวจที่มีเขตอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดไว้ต่อไป หลักการดังกล่าวมีแนวคำพิพากษาฎีกาที่ตัดสินตามแนว เช่น คดีในรัฐอานธรประเทศเทียบกับ Punati Ramulu และอื่น ๆ, AIR 1993 SC 2644)⁶¹ วินิจฉัยว่า การปฏิเสธที่จะบันทึก FIR โดยอ้างว่า สถานีที่เกิดเหตุไม่อยู่ในเขตอำนาจของสถานีตำรวจ เป็นการละทิ้งต่อหน้าที่ เจ้าหน้าที่

shall be signed by the person giving it, and the substance thereof shall be entered in a book to be kept by such officer in such form as the State Government may prescribe in this behalf.

(2) A copy of the information as recorded under Sub-Section (1) shall be given forthwith, free of cost, to the informant.

⁵⁹ Ashish kumar kulshreshtha. Intricacies Of Police Investigation, Role Of Police In Criminal Justice System Of India And Need To Reform. IJCRT, 8(No.5), 2245-2251. p. 2246-2247.

⁶⁰ Devika Sharma. What constitutes Zero FIR. SCC Online Blog. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://www.scconline.com/blog/post/2021/12/14/difference-between-fir-zero-fir/>

⁶¹ Juris The-Laws. Supreme Court of India State Of Andhra Pradesh vs Punati Ramulu. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://indiankanoon.org/doc/1289339/>

ตำรวจมีหน้าที่รับรายงานข้อมูลเกี่ยวกับความผิดที่สามารถรับรู้ได้และบันทึกลงระบบ และคอยส่งรายงานดังกล่าวไปยังสถานีตำรวจที่มีเขตอำนาจภายหลังต่อไป

นอกจากนี้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้หลายช่องทาง เช่น การโทรศัพท์ การส่งข้อความทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือผ่านระบบรับร้องทุกข์ออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ หรือที่ประเทศอินเดียเรียกว่า e-FIR⁶² โดยสถานีตำรวจในแต่ละรัฐจะสร้างเว็บไซต์ของตนเองเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ซึ่งขั้นตอนในการดำเนินการนั้นสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ไม่มีความซับซ้อน และเมื่อผู้เสียหายกรอกรายละเอียดข้อมูลเรียบร้อยแล้วจะได้รับหมายเลขอ้างอิง และสำเนา e-FIR เจ้าหน้าที่ที่จะดำเนินการตรวจสอบรายละเอียดพฤติการณ์ต่าง ๆ แล้วพิจารณาว่าจะดำเนินการสอบสวนหรือไม่ ซึ่งทุกขั้นตอนจะมีการรายงานผลการดำเนินงานของตำรวจผ่านทางช่องทางการติดต่อที่ผู้เสียหายระบุไว้ เช่น ทาง SMS หรือทาง E-mail เป็นต้น

หากผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อตำรวจแล้ว แต่ได้รับการปฏิเสธที่จะบันทึกข้อมูลลงระบบ FIR ผู้เสียหายมีสิทธิอุทธรณ์การปฏิเสธนั้นได้ โดยสามารถยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้กำกับของสถานีตำรวจนั้นได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 154 (3)⁶³ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การร้องทุกข์ในความผิดที่สามารถรับรู้ได้เป็นเงื่อนไขของอำนาจสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจอินเดีย กล่าวคือ เมื่อได้รับการร้องทุกข์จากผู้เสียหายและตำรวจได้บันทึกข้อมูลลงระบบ FIR แล้วตำรวจจะมีอำนาจสอบสวนคดีดังกล่าวได้ทันที โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษา ก่อนแต่อย่างใด⁶⁴ ซึ่งจะต่างกับความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ ดังจะกล่าวถึงเป็นลำดับต่อไป

⁶² Government of India. *How to file a Police FIR/complaint online*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <http://ncsc.nic.in/pages/display/135-how-to-file-a-police-fir-complaint-online>

⁶³ CrPC Section 154 (3) Any person, aggrieved by a refusal on the part of an officer in charge of a police station to record the information referred to in Sub-Section (1) may send the substance of such information, in writing and by post, to the Superintendent of Police concerned who, if satisfied that such information discloses the commission of a cognizable offence, shall either investigate the case himself or direct an investigation to be made by any police officer subordinate to him, in the manner provided by this Code, and such officer shall have all the powers of an officer in charge of the police station in relation to that offence.

⁶⁴ Ashish kumar kulshreshtha. *Intricacies Of Police Investigation, Role Of Police In Criminal Justice System Of India And Need To Reform*. *IJCRT*, 8(No.5), 2245-2251. p. 2246.

1.2.2 ความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ (Non-Cognizable)

ตามมาตรา 2 (12) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ หมายถึง ความผิดที่ไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีอำนาจจับกุมหากไม่มีหมายจับ⁶⁵ และไม่มีอำนาจสอบสวนได้หากไม่ได้รับอนุญาตจากศาล ซึ่งความผิดดังกล่าวจะเป็นความผิดที่ระบุไว้ตามตาราง 1 ของประมวลกฎหมายอาญาอินเดีย (IPC) มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี เช่น ความผิดฐานฉ้อโกง การปลอมแปลง หมิ่นประมาท เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินคดีอาญาในความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ แม้ผู้เสียหายจะไปร้องทุกข์ต่อตำรวจก็ตาม แต่ตำรวจไม่มีอำนาจรับคำร้องทุกข์และบันทึกข้อมูลลงระบบ FIR ได้ เนื่องจากในความผิดประเภทนี้ตำรวจไม่มีอำนาจสอบสวนได้เอง การสอบสวนจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น⁶⁶ จึงกล่าวได้ว่า การดำเนินคดีอาญาในความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้จะต้องเริ่มต้นด้วยการร้องทุกข์ต่อศาลเท่านั้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้⁶⁷

1) คำร้องทุกข์จะต้องยื่นต่อศาลเท่านั้น (complaint)

ตามมาตรา 2(4) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอินเดีย การร้องทุกข์ หมายถึง ข้อกล่าวหาใด ๆ ที่ทำขึ้นโดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรต่อผู้พิพากษาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามประมวลกฎหมายนี้ว่าบุคคลใดกระทำความผิด แต่ไม่รวมถึงรายงานของตำรวจ (FIR)⁶⁸

2) ผู้มีอำนาจร้องทุกข์ ได้แก่ บุคคลทั่วไปไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้เสียหายหรือผู้ที่พบเห็นการกระทำความผิด ทั้งนี้ ตามมาตรา 2 (17)⁶⁹ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอินเดีย

⁶⁵ CrPC Section 2 (12) "non-cognizable offence" means an offence for which, and "non-cognizable case" means a case in which, a police officer has no authority to arrest without warrant;"

⁶⁶ CrPC Section 155 (2) No police officer shall investigate a non-cognizable case without the order of a Magistrate having power to try such case or commit the case for trial.

⁶⁷ Advocate Chikirsha Mohanty. How to file a criminal complaint case. *Law Rato*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://lawrato.com/indian-kanoon/criminal-law/how-to-file-a-criminal-complaint-case-327>

⁶⁸ CrPC Section 2 (4) "complaint" means any allegation made orally or in writing to a Magistrate, with a view to his taking action under this Code, that some person, whether known or unknown, has committed an offence, but does not include a police report.

⁶⁹ CrPC Section 2 (17) "pleader, when used with reference to any proceeding in any Court, means a person authorised by or under any law for the time being in force, to practise in such Court, and includes any other appointed with the permission of the Court to act in such proceeding;"

3) สามารถร้องทุกข์ได้ทั้งความผิดที่สามารถรับรู้ได้และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้

4) อำนาจสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ภายใต้บังคับมาตรา 155 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีอำนาจสอบสวนในคดีที่ไม่ทราบสาเหตุ หากไม่ได้รับอนุญาตจากศาล ซึ่งผู้พิพากษาจะกำหนดวันไต่สวนว่าจะอนุญาตหรือไม่ และเป็นดุลพินิจโดยแท้ของศาลที่จะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ แต่จะต้องแสดงเหตุผลประกอบเสมอ นอกจากนี้ บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ในการรับรายงานข้อมูลลงระบบ FIR เหมือนกับความผิดที่สามารถรับรู้ได้ ตามมาตรา 154 แต่อย่างใด ดังนั้น ในความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่มีอำนาจรับรายงานข้อมูลดังกล่าว คงมีแต่หน้าที่ที่จะต้องรายงานว่าเกิดการกระทำความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้และขออนุญาตจากศาลในดำเนินคดีอาญา หากศาลอนุญาตเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีอำนาจสืบสวนสอบสวนความผิดดังกล่าวต่อไป

กล่าวโดยสรุป ในความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้การยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้พิพากษา กฎหมายไม่ได้กำหนดรูปแบบไว้ โดยสามารถร้องทุกข์ด้วยวาจาต่อศาลหรือจะจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ ผู้พิพากษาจะทำการไต่สวนคำร้องดังกล่าวเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป หากเห็นว่าคำร้องทุกข์สมบูรณ์ คดีมีมูลจะออกคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาดังกล่าวต่อไป ตามมาตรา 155 (2) และเมื่อดำเนินการสอบสวนเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องสรุปรายงานผลการสอบสวนเป็นสำนวนการสอบสวนเสนอแก่ศาล ซึ่งอาจจะยื่นฟ้องคดี (มาตรา 155 (1)) หรือยื่นขอปล่อยตัวผู้ต้องหาแล้วแต่กรณี

1.2.3 ความแตกต่างของความผิดที่สามารถรับรู้ได้และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้

ประเทศอินเดียได้จำแนกประเภทความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็น 2 ประเภท คือ ความผิดที่สามารถรับรู้ได้และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ โดยกำหนดให้ความผิดแต่ละประเภทย่อมมีลักษณะ ความหมายที่ต่างกันโดยความผิดที่สามารถรับรู้ได้เป็นความผิดตามที่ระบุไว้ท้ายประมวลกฎหมาย ซึ่งมีลักษณะที่ร้ายแรงของการกระทำความผิด จึงให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมจับกุมได้โดยไม่ต้องมีหมายจับส่วนความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้นั้นลักษณะของการกระทำความผิดจะเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อเอกชนผู้หนึ่งผู้ใดเป็นการเฉพาะ เป็นความผิดเล็กน้อย ดังนั้น อำนาจการจับกุมจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงจะสามารถกระทำได้โดยมีรายละเอียดของความต่าง ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ตารางเปรียบเทียบความผิดที่สามารถรับรู้ได้และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้

ลำดับ ที่	ความผิดที่สามารถรับรู้ได้	ความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้
1.	บทนิยาม มาตรา 2 (4) ความผิดที่รู้เห็นได้ หมายถึง ความผิดที่รู้เห็นได้ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจจับกุมได้โดยไม่ต้องมีหมายจับซึ่งเป็นไปตามตาราง 1 แห่งบทบัญญัติเดียวกัน หรือภายใต้กฎหมายอื่นใดที่ใช้บังคับอยู่ในขณะกระทำความผิด	มาตรา 2 (12) ความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ หมายถึง ความผิดที่ไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิดซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีอำนาจจับกุมหากไม่มีหมายจับและไม่มีอำนาจสอบสวนได้หากไม่ได้รับอนุญาตจากศาล ซึ่งความผิดดังกล่าวจะเป็นความผิดที่ระบุไว้ตามตาราง 1 ของประมวลกฎหมายอาญาอินเดีย
2.	ลักษณะของความผิด เป็นความผิดที่มีลักษณะร้ายแรง มีอัตราโทษขั้นประหารชีวิตจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกไม่น้อยกว่า 3 ปี แต่ไม่เกิน 7 ปี เช่น การข่มขืน การฆาตกรรม เป็นต้น	เป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี เช่น การทำร้ายร่างกาย การโกง การปลอมแปลงการหมิ่นประมาท ฯลฯ

1.2.4 ความแตกต่างของการร้องทุกข์ในความผิดที่สามารถรับรู้ได้และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้

สืบเนื่องจากความผิดที่สามารถรับรู้ได้และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้นั้นมีลักษณะและความร้ายแรงที่แตกต่างกันจึงทำให้ประเทศอินเดียกำหนดเงื่อนไขหรือวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ในการดำเนินคดีอาญาในความผิดแต่ละประเภทไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ ความผิดที่สามารถรับรู้ได้ ผู้เสียหายจะต้องยื่น FIR ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อสอบสวนคดีส่วนความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้ ผู้เสียหายหรือบุคคลทั่วไปสามารถร้องทุกข์ต่อศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาและหรือสั่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสอบสวนคดีต่อไป⁷⁰ โดยมีรายละเอียดของความต่าง ดังนี้

⁷⁰ Legal Pedia. *Difference Between FIR & Complaint*. 13 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://www.legalpedia.co.in/legalnotes/difference-between-fir-complaint.html>

ตารางที่ 3.2 ตารางเปรียบเทียบการยื่น FIR กับ การร้องทุกข์ต่อศาล

ลำดับ ที่	รายงานข้อมูลลงระบบ FIR	การร้องทุกข์ต่อศาล (Complaint)
1.	บทนิยาม ไม่มีนิยามบัญญัติกำหนดไว้ในประมวลกฎหมาย แต่มีแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาที่วางหลักว่า หมายถึง เป็นเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร จัดทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาที่มีลักษณะร้ายแรงและเป็นความผิดที่สามารถรับรู้ได้	ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) นิยาม คำร้องทุกข์ หมายความว่า ข้อกล่าวหาใด ๆ ที่ทำขึ้นโดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรต่อผู้พิพากษาเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายนี้ว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ว่าจะรู้จักหรือไม่รู้จักได้กระทำความผิด แต่ไม่รวมถึงรายงานของตำรวจ
2.	ผู้มีสิทธิยื่น FIR ได้แก่ ผู้เสียหาย และหมายความรวมถึงผู้เห็นเหตุการณ์ และผู้มีอำนาจจัดการแทน	ผู้ร้องทุกข์จะเป็นผู้ใดก็ได้
3.	ประเภทความผิด จำกัดไว้เฉพาะความผิดที่สามารถรับรู้ได้เท่านั้น	สามารถร้องทุกข์ได้ทั้งความผิดที่สามารถรับรู้ได้และความผิดที่ไม่สามารถรับรู้ได้
4.	วิธีการ 1. ยื่นคำร้องด้วยตนเองที่สถานีตำรวจ 2. ยื่น e-FIR หรือทางออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ และเมื่อผู้ร้องเรียนได้กรอกข้อมูลรายงานลงในระบบ e-FIR เรียบร้อยแล้วจะปรากฏหมายเลขอ้างอิง สามารถติดตามความคืบหน้าของคดีได้	การยื่นคำร้องทุกข์สามารถยื่นคำร้องด้วยวาจาหรือจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เสนอต่อศาลเท่านั้น โดยคำร้องทุกข์นี้จะไม่รวมถึงการยื่น FIR

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลำดับ ที่	รายงานข้อมูลลงระบบ FIR	การร้องทุกข์ต่อศาล (Complaint)
5.	สถานที่ สามารถยื่น FIR ต่อสถานีตำรวจได้ทั่วประเทศ ไม่จำกัดว่าจะต้องยื่น ณ สถานที่ที่เกิดเหตุเท่านั้น หากมีการยื่น FIR ที่สถานที่อื่นที่มีไซท์ที่เกิดเหตุ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะโอนคดีไปยังสถานที่ที่มีอำนาจรับผิดชอบต่อไป	ยื่นคำร้องทุกข์ต่อศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น
6.	อำนาจสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อมีการบันทึกข้อมูลลงระบบ FIR เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีอำนาจสอบสวนคดีได้ทันที โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลตามมาตรา 156	ห้ามมิให้ตำรวจเริ่มทำการสอบสวน จนกว่าจะได้รับสั่งจากผู้พิพากษา ตามมาตรา 155 (2)
7.	เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องรายงานข้อมูลดังกล่าวต่อศาล ตามมาตรา 158 ต่อไป	ผู้พิพากษาทราบเรื่องได้เองจากคำร้องทุกข์ โดยไม่ต้องได้รับการรายงานจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ
8.	รูปแบบตามที่กฎหมายกำหนด จะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ตามมาตรา 154 และเป็นเอกสารที่ตำรวจจะต้องแนบไปพร้อมกับการส่งเสนอคำฟ้องคดีอาญาต่อศาลต่อไป ตามมาตรา 173	ไม่มีรูปแบบกำหนดไว้ตามกฎหมายแต่อย่างใด เพียงแต่มีรายละเอียดปรากฏว่ามีการกระทำความผิด และศาลจะเป็นผู้ไต่สวนตามมาตรา 190 ต่อไป

2. สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเป็นประเทศที่ปกครองแบบสหพันธ์ จึงมีองค์การปกครองทั้งสหพันธรัฐและมลรัฐ กล่าวคือ มีรัฐสภาของสหพันธรัฐบาลของสหพันธรัฐและรัฐสภาของมลรัฐรัฐบาลของมลรัฐ กฎหมายที่ใช้บังคับ คือ กฎหมายว่าด้วยการศาลยุติธรรมทั้งทางแพ่งและอาญา รวมทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความซึ่งได้ประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1877 โดยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศฝรั่งเศส เกี่ยวกับการให้อำนาจสอบสวนฟ้องร้องอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการ กฎหมายดังกล่าวเป็นรากฐานของกฎหมายว่าด้วยศาลยุติธรรมและกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ใช้ในปัจจุบัน⁷¹

2.1 พัฒนาการและหลักการดำเนินคดีอาญา

ประเทศเยอรมันใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) หรืออาจเรียกว่าระบบกฎหมายที่ใช้ประมวลกฎหมาย (Code Law) โดยมีรูปแบบของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาของเยอรมัน เป็นหน้าที่ของรัฐและถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายเอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีได้อย่างจำกัด การดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมันการยื่นฟ้องคดีอาญากระทำโดยสำนักงานอัยการของรัฐ⁷² (The public prosecution office) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 152⁷³ สำนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยองค์กรทุกฝ่ายของรัฐในกระบวนการยุติธรรมต่างร่วมมือประสานงานกันและค้นหาความจริงโดยไม่จำกัดรูปแบบ ซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐที่รับผิดชอบดำเนินคดีตั้งแต่การสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญาจะกระทำโดยอัยการ (Ex officio) ในนามของรัฐ โดยไม่คำนึงว่าผู้เสียหายจะร้องขอให้ลงโทษหรือไม่ กระบวนการทางอาญาของเยอรมันเป็นเรื่องของรัฐโดยมี

⁷¹ VGL Wolfgang Heyde, Die Rechtspflege in der Bundesrepublik Deutschland. Auflage, Konigshofen 972 S.9. อ้างถึงใน คณิศ ฌ นกร. อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง. ในระบบอัยการต่างประเทศ กรมอัยการ. หน้า 16.

⁷² ปิยะ ศรีวิกะ. รายงานการวิจัยการเปิดเผยยานบุคคลโดยให้อำนาจคู่ความร้องขอต่อศาลให้คู่ความอีกฝ่ายเปิดเผยยานเพิ่มเติมในประเทศที่ใช้ระบบ civil law : กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น. สำนักงานกิจการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร. 2549. หน้า 12.

⁷³ Section 152. [Indicting Authority; Principle of Mandatory Prosecution] (1) The public prosecution office shall have the authority to prefer public charges.

ตำรวจเป็นผู้สอบสวนเบื้องต้นเท่านั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายร้องขอให้ลงโทษนั้นเป็นข้อยกเว้น โดยจำกัดเฉพาะบางความผิดบางประเภทเท่านั้น

จะเห็นว่า พนักงานอัยการของประเทศเยอรมันมีอำนาจในการเริ่มคดีเองได้และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสอบสวนให้ในฐานะเป็นเครื่องมือของอัยการเท่านั้น โดยเมื่อตำรวจดำเนินการสอบสวนเบื้องต้นเสร็จแล้วจะต้องรีบส่งบันทึกหรือสำนวนไปยังสำนักงานอัยการโดยไม่ชักช้า⁷⁴ เพื่อรอฟังคำสั่งของพนักงานอัยการในการกำหนดทิศทางในการสอบสวนต่อไป พนักงานอัยการเยอรมันจะมีบทบาทตั้งแต่ขั้นตอนการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดและขั้นตอนการพิจารณาการฟ้องคดี กล่าวคือ เมื่อสรุปสำนวนสอบสวนเสร็จแล้วตามมาตรา 169a⁷⁵ สำนักงานอัยการจะพิจารณาว่าการสอบสวนนั้นเพียงพอสำหรับการที่จะยื่นฟ้องหรือไม่ หากพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความสมควรสั่งฟ้อง สำนักงานอัยการจะยื่นคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ตามมาตรา 170 (1)⁷⁶ ต่อไป

กล่าวได้ว่า อำนาจเกี่ยวกับการสืบสวนใด ๆ トラบเท่าที่ไม่มีบทบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นเป็นการเฉพาะ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องปฏิบัติตามที่มีการร้องขอหรือคำสั่งของสำนักงานอัยการ⁷⁷ และเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องแสดงหรือรายงานผลเกี่ยวกับคดีตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์ การสืบสวนสอบสวนเบื้องต้นต่อพนักงานอัยการเสมอ

⁷⁴ Section 163. [Duties of the Police] (2) The authorities and officials in the police force shall transmit their records to the public prosecution office without delay. Where it appears necessary that a judicial investigation be performed promptly, transmission directly to the Local Court shall be possible.

⁷⁵ Section 169a. [Conclusion of Investigation] If the public prosecution office is considering preferment of public charges, it shall make a note of the conclusion of the investigation in the files.

⁷⁶ Section 170. [Conclusion of the Investigation Proceedings] (1) If the investigations offer sufficient reason for preferring public charges, the public prosecution office shall prefer them by submitting a bill of indictment to the competent court.

⁷⁷ Section 161. [Information and Investigations] (1) For the purpose indicated in Section 160 subsections (1) to (3), the public prosecution office shall be entitled to request information from all authorities and to make investigations of any kind, either itself or through the authorities and officials in the police force provided there are no other statutory provisions specifically regulating their powers. The authorities and officials in the police force shall be obliged to comply with the request or order of the public prosecution office and shall be entitled, in such cases, to request information from all authorities.

2.2 หลักการสอบสวนที่ไม่แบ่งแยกการสอบสวนฟ้องร้องออกจากกัน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (Straipro ZeBowdnung) ได้แยกการดำเนินคดีออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ และมีการแยกการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องออกจากการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษา ได้แก่⁷⁸

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นต้น (Vorverfahren) เป็นกระบวนการในการหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา หน้าที่ในขั้นตอนนี้เป็นหน้าที่ขององค์กรอัยการ การดำเนินคดีในขั้นนี้เป็นการดำเนินการเพื่อยืนยันข้อกล่าวหาอันเป็นการชี้ขาดในเรื่องที่มีการกล่าวหาซึ่งการที่จะชี้ขาดได้จะต้องมีการพิจารณาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเท็จจริงที่ได้มาจะต้องเป็น ข้อเท็จจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยการชี้ขาด ในขั้นนี้จึงเป็นการชี้ขาดคดีอาญาชั้นเจ้าหน้าที่หากข้อเท็จจริงที่ได้มาพอฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงจะดำเนินการฟ้องศาลเพื่อทำการชี้ขาดคดีอาญาโดยศาล ซึ่งกรณีคือขั้นตอนการพิจารณาพิพากษานั้นเอง

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นกลาง (Zwischenverfahren) เมื่อพนักงานอัยการสอบสวนเสร็จและสั่งให้มีการดำเนินคดีแล้ว ก่อนที่จะถึงขั้นสุดท้ายเพื่อการพิจารณาพิพากษาจะต้องมีการดำเนินกระบวนการในชั้นกลางก่อนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องนี้ โดยศาลอาจสั่งให้คดีมีมูลหรือไม่มีมูลก็ได้ตามพยานหลักฐานที่นำมาแสดง

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลัก (Hauptverfahren) การดำเนินคดีอาญาในขั้นนี้เป็นการชี้ขาดคดีโดยศาล คือการพิจารณาและพิพากษาคดีนั้นเอง ในแต่ละขั้นตอนกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (Straipro ZeBowdnung) ได้กำหนดองค์กรต่าง ๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทที่ต่างกันโดยภาระหลักขององค์กรทั้งหลายคือการช่วยกันค้นหาความจริง (examination doctrine) เพื่อบรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือการชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา

จะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนและฟ้องร้อง (Vorverfahren) ในประเทศเยอรมันเป็นกระบวนการดำเนินคดีอาญาเดียวกันที่แบ่งแยกไม่ได้ กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมดอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการฝ่ายเดียว โดยอำนาจหน้าที่ของอัยการเยอรมันจะเริ่มตั้งแต่เมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นจนถึงการฟ้องร้องหรือไม่ฟ้องร้องผู้ต้องหา นั้น กระบวนการดังกล่าวจะแบ่งแยกไม่ได้และอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มคดี

⁷⁸ ปิยะ ศรีวิกะ. รายงานการวิจัยการเปิดเผยพยานบุคคล โดยให้อำนาจคู่ความร้องขอต่อศาลให้คู่ความอีกฝ่ายเปิดเผยพยานเพิ่มเติมในประเทศที่ใช้ระบบ civil law : กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น. หน้า 11.

เองได้หรืออาจให้ตำรวจดำเนินการให้ก็ได้⁷⁹ ซึ่งตำรวจจะทำหน้าที่ติดตามการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้นและต้องกระทำการทุกอย่างโดยไม่ชักช้า ในกรณีที่ตำรวจเริ่มดำเนินการสอบสวนคดีใดขึ้นเองก่อน ตำรวจจะต้องรายงานสิ่งที่ได้กระทำไปให้อัยการทราบโดยเร็ว เนื่องจากตำรวจไม่มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการสอบสวนคดีได้เองโดยลำพังจนเสร็จสิ้นการสอบสวน หากให้ตำรวจมีอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีได้เองโดยลำพังอาจจะส่งผลให้ตำรวจใช้อำนาจโดยมิชอบตลอดจนไม่มีการถ่วงดุลอำนาจต่างองค์กรอันเป็นผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและทำให้ตำรวจเกิดการทุจริตต่อหน้าที่ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ฐานะของตำรวจในทางคดีเป็นเพียงองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของอัยการเท่านั้น⁸⁰

2.3 การแบ่งประเภทความผิดอาญา

สำหรับการแบ่งประเภทความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันนั้นแต่เดิมได้นำแบบอย่างมาจากประเทศฝรั่งเศส กล่าวคือ ได้แบ่งความผิดอาญาออกเป็น 3 ประเภทตามความหนักเบาของโทษ ดังนี้⁸¹

1. ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen)
2. ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen)
3. ละหุโทษ (Ubertretungen)

ปัจจุบันได้ยกเลิกความผิดละหุโทษ และได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับความผิดที่มีได้เป็นอาชญากรรมเสียใหม่เรียกว่า “กฎหมายว่าด้วยการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนระเบียบ” (Ordnungswidrigkeitsgesetz) และมาตรการบังคับที่ใช้กับการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนระเบียบนี้ คือ การปรับ แต่ไม่เรียกว่า “โทษปรับ” (Geldstrafe) โดยเรียกเสียใหม่ว่า “พินัย” (Geldbusse)⁸² ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ปัจจุบันมีความผิดอาญาเพียง 2 ประเภทเท่านั้น คือ⁸³

⁷⁹ Federal Ministry of Justice. *The Public prosecution in germany : Legal status, functiond and organization*. Berlin : General in the Judicial System Division. (none). p. 61.

⁸⁰ คณิต ณ นคร. ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. 2540. หน้า 91.

⁸¹ คณิต ณ นคร. อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ็อง. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. 2540. หน้า 148-149.

⁸² คณิต ณ นคร. ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของอัยการ. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. 2540. หน้า 8

⁸³ Section 12 Serious and less serious criminal offences

1. ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษที่หนักกว่านั้น

2. ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergchen) ได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกที่เบากว่านั้น หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษปรับ (Geldstrate)

นอกจากจะได้มีการแบ่งประเภทความผิดตามที่กล่าวมาแล้ว ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันยังได้นำแนวความคิดในเรื่องคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüter) มาใช้เพื่อคุ้มครองการกระทำความผิดฐานต่าง ๆ โดยแบ่งการคุ้มครองออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความผิดที่กระทบต่อรัฐและคุณค่าของสังคม ความผิดที่กระทบต่อบุคคล และความผิดที่กระทบต่อทรัพย์สิน

การที่ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันนำแนวคิดในเรื่องคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüter) มาใช้เพื่อคุ้มครองการกระทำความผิดฐานต่าง ๆ เพราะเห็นว่า ความผิดในทางอาญานั้นมาจาก “ปทัสถาน” (Norm) และปทัสถานดังกล่าวมาจากคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüter) นั้นเอง เช่น ปทัสถานมิว่าเป็นการไม่สมควรที่จะฆ่ามนุษย์ เพราะชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่พึงหวงแหน และชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งหรือคุณค่าที่สำคัญอันชอบที่จะคุ้มครองโดยกฎหมายอาญา เป็นต้น⁸⁴

การดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปเป็นหน้าที่ของรัฐ กล่าวคือ ไม่ว่าผู้เสียหายหรือผู้ถูกประทุษร้ายจะประสงค์ให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดหรือไม่รัฐย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยสมบูรณ์ที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด อย่างไรก็ตาม ในบางความผิดและในบางกรณีการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดต้องขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายหรือผู้ถูกประทุษร้ายเป็นสำคัญ โดยความผิดที่ต้องขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายหรือผู้ถูกประทุษร้ายเป็นสำคัญตามกฎหมายอาญาของเยอรมันมี 2 ประเภท คือ

2.3.1 ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikt)

ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikt) เทียบได้กับความผิดอันยอมความได้ตามกฎหมายของไทย ความผิดประเภทนี้ในกฎหมายอาญาเยอรมันจะเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงโดยการร้องทุกข์ไม่ได้เป็นเงื่อนไขของการสอบสวนแต่อย่างใด เนื่องจาก

(1) Serious criminal offences (Verbrechen) are unlawful acts which are punishable by a minimum term of imprisonment of one year.

(2) Less serious criminal offences (Vergehen) are unlawful acts which are punishable by a lesser minimum term of imprisonment or by a fine.

(3) Aggravations or mitigations provided for under the provisions of the General Part or in respect of especially serious or less serious cases are not subject to such classification.

⁸⁴ คณิศ ณ นคร. *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. หน้า 361 .

ในความผิดประเภทนี้รัฐมีอำนาจสอบสวนได้ก่อนมีการร้องทุกข์⁸⁵ หากแต่เป็นเงื่อนไขของอำนาจฟ้องแก่พนักงานอัยการเยอรมันเท่านั้น

จากการศึกษาพบว่า ในความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพนักงานอัยการ⁸⁶ ภายใน 3 เดือน ตามมาตรา 77 b (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน⁸⁷ โดยสามารถร้องทุกข์ต่อสถานีตำรวจทางระบบออนไลน์⁸⁸ ได้ผ่านเว็บไซต์ "Internetwache" และใน Länder อื่น ๆ เมื่อส่งคำร้องทุกข์แล้วจะได้รับหมายเลขอ้างอิงเพื่อติดตามผลการดำเนินการ โดยระบบจะดำเนินการตรวจสอบรายละเอียดและส่งต่อไปยังสถานีตำรวจที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการต่อไป

จะเห็นว่า การร้องทุกข์ในเยอรมันผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการได้ โดยอัยการจะพิจารณาว่าจะดำเนินการฟ้องคดีดังกล่าวหรือไม่ หากอัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องจะต้องมีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการสั่งไม่ฟ้องในคดีนั้นด้วย และหากผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องเช่นนี้สามารถร้องทุกข์ต่อหัวหน้าอัยการผู้นั้นในระดับต่าง ๆ เช่น อธิบดีอัยการสหพันธรัฐ หัวหน้าสำนักงานอัยการในท้องถิ่น โดยผู้เสียหายต้องชี้แจงว่าการที่อัยการสั่งยุติคดีนั้นเป็นไปด้วยการใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบ หัวหน้าอัยการดังกล่าวจะมีอำนาจตรวจสอบคำวินิจฉัยไม่ฟ้องคดีของอัยการและรับฟังเหตุผลในการยุติคดีของอัยการผู้ออกคำสั่งไม่ฟ้องนั้น หากหัวหน้าอัยการนั้น ๆ เห็นว่าอัยการเจ้าของคดียุติคดีโดยไม่ชอบจะสั่งให้อัยการเจ้าของคดีเปิดคดีโดยการสอบสวนใหม่และยื่นฟ้องคดีนั้นต่อไป แต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยปรากฏว่ามีการใช้วิธีการดังกล่าว

การที่กฎหมายกำหนดให้มีมาตรการเช่นนี้จะทำให้อัยการตระหนักในการที่จะยุติคดีโดยไม่ชอบ เพราะย่อมรู้ดีว่าหากตนมีคำสั่งไม่ฟ้องโดยมิชอบผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องทุกข์ต่อหัวหน้าของตนได้ทุกขณะ แต่ถ้ามการร้องทุกข์ของผู้เสียหายได้รับการปฏิเสธ

⁸⁵ คณิต ณ นคร. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 126, 406.

⁸⁶ Federal Ministry of Justice. *Filing a criminal complaint*. 12 กรกฎาคม 2565. Retrieved from : https://www.hilfe-info.de/WebS/hilfeinfo/EN/Leaflets/37-merkblatt_strafantrag.html;jsessionid=56BCA580CE2515595FC3ACAAD0DB6B02.2_cid297?nn=15598668

⁸⁷ Section 77b (Time limit)

(1) An offence which may be prosecuted only upon request is not prosecuted if the person entitled to file the request to prosecute fails to do so before the expiry of a three-month period...

⁸⁸ Federal Ministry of Justice. *Filing a criminal complaint by computer or smartphone*. 12 กรกฎาคม 2565. Retrieved from : https://www.hilfe-info.de/WebS/hilfeinfo/EN/KnowYourRights/Strafverfahren/Anzeige/OnlineWache/OnlineWache_node.html

จากหัวหน้าอัยการ ผู้เสียหายอาจจะยื่นคำร้องต่อศาลสูงสุดของมลรัฐหรือสหพันธรัฐ แล้วแต่กรณีได้อีกครั้ง เพื่อให้ศาลสั่งให้อัยการยื่นฟ้อง แต่ผู้เสียหายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าขึ้นศาล หากศาลไม่ยอมรับคำร้องของตน

2.3.2 ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ (Ermachtigungsdelikt)

ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจ” (Ermachtigungsdelikt) เป็นความผิดที่ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้เสียหายอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจาก “ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์” (Antragsdelikt) เพราะในความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ (Antragsdelikt) การสอบสวนกระทำได้ก่อนการร้องทุกข์ แต่ความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจนั้น การสอบสวนจะกระทำมิได้ หากผู้เสียหายมิได้มอบอำนาจให้ดำเนินการ⁸⁹

กล่าวโดยสรุป แม้สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่ก็มิได้ถือหลักดังกล่าวอย่างเคร่งครัด โดยมีการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้ซึ่งเป็นคดีที่มีลักษณะในทางส่วนตัว เนื่องจากความผิดดังกล่าวมิได้กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ แต่ประการใด อย่างไรก็ดี แม้จะเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้เสียหายและรัฐให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีได้เอง แต่หากพนักงานอัยการเห็นว่าหากเข้าดำเนินคดีเองจะเกิดประโยชน์แก่สังคมมากกว่า พนักงานอัยการก็มีสิทธิเข้าดำเนินการแทนเอกชนได้ จะเห็นได้ว่าบทบาทของผู้เสียหายในระบบกฎหมายเยอรมันตกอยู่ภายใต้ประโยชน์ของสังคมโดยรวมเป็นหลัก โดยมีพนักงานอัยการคอยกำกับดูแล⁹⁰ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันไม่มีบทกฎหมายเฉพาะที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวเหมือนประมวลกฎหมายอาญาของไทยคงมีแต่บทที่กล่าวถึงความผิดที่ต้องมีการร้องทุกข์ของผู้เสียหายและความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจดำเนินคดี ดังนั้นผู้เสียหายในระบบกฎหมายของเยอรมันจึงมีสิทธิที่จะฟ้องคดีได้บางประเภทตามที่กฎหมายกำหนดเอาไว้เท่านั้น และในบางกรณีแม้ผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาเองอาจถูกยกเลิกโดยพนักงานอัยการเยอรมันโดยความยินยอมของศาลได้ หากความผิดนั้นเป็นความผิดเล็กน้อยซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน⁹¹

⁸⁹ คณิต ฒ นกร. อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. หน้า 158.

⁹⁰ พชรพร หงส์สุวรรณ. *เหตุทำให้คดีอาญายอมความได้ : ศึกษากรณีความผิดบางฐานระหว่างสามีภริยา*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร. 2555. หน้า 59.

⁹¹ John H.Langbein. *Comparative Criminal Procedure*. Germany West Publishing. 1977. p. 106.

บทที่ 4

การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของประเทศไทย

จากการศึกษาหลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของต่างประเทศทำให้ทราบถึงหลักการดำเนินคดีอาญา การแบ่งประเภทความผิดอาญา หลักการสอบสวนคดีอาญา ตลอดจนการร้องทุกข์ของกฎหมายต่างประเทศ ในบทนี้จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในไทย อิทธิพลของระบบกฎหมายต่างประเทศที่มีผลต่อหลักการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของประเทศไทย รูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย บทบาทและอำนาจผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว และนำไปวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวนต่อไป ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมโดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

1. ความเป็นมาของการดำเนินคดีอาญาในไทย

การดำเนินคดีอาญาของไทยเป็นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่พัฒนามาจากการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย โดยเริ่มจากการที่ผู้เสียหายฟ้องร้องและดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษอันมีลักษณะของการแก้แค้นทดแทน เนื่องจากผู้เสียหายได้รับความเสียหายโดยตรง ต่อมาสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดการพัฒนาแนวคิดว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ทำให้อำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ โดยไม่ตัดอำนาจฟ้องคดีของผู้เสียหาย ดังจะเห็นได้จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยที่ยอมให้ผู้เสียหายฟ้องและดำเนินคดีอาญาได้ควบคู่ไปกับอำนาจฟ้องของรัฐ⁹²

ในสมัยสุโขทัยใช้หลักการปกครองแบบพ่อปกครองลูกหรือปิตราธิปไตย เนื่องจากประชาชนมีอยู่จำนวนน้อย พระเจ้าแผ่นดินจึงทรงมีความสัมพันธ์กับราษฎรอย่างใกล้ชิด⁹³ ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น คู่ความที่พิพาทกันจะสามารถกราบทูลเหตุวิวาทให้พระเจ้าแผ่นดินทรงมีพระราชวินิจฉัย หรือผู้เสียหายจะมาร้องทุกข์ต่อพระเจ้าแผ่นดินโดยตรงก็ได้ ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงตอนหนึ่งว่า “ในปากประตู มีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้ หัน ไพร่ฟ้า

⁹² อรรถพล ใหญ่สว่าง. ผู้เสียหายในคดีอาญา. หน้า 5-6.

⁹³ กุลพล พลวัน. การบริการกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม. 2554. หน้า 1.

หน้าปกกลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจะกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไว้ ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่นันด้วยชื่อไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” นอกจากนี้ราษฎรยังมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย โดยราษฎรมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาแม้ราษฎรผู้นั้นจะมีผู้เสียหายก็ตาม ดังจะเห็นได้จากจารึกหลักที่ 7 ออกใน พ.ศ. 1916⁹⁴ ความว่า “ มีคนไปลักข้าวของสัมสกถูกไม้ซึ่งเจ้าของไม่เต็มใจให้ ถ้าผู้ใดช่วยจับกุมจะได้รางวัลแต่ผู้ใดทำเฉยไม่ช่วยจับปล่อยให้ผู้ร้ายหนีไปทั้งที่ทราบให้ปรับไหมแก่ผู้พบเห็นนั้นให้ใช้คืนทรัพย์สินเท่าที่ผู้ร้ายลักไปแก่เจ้าของ”⁹⁵

ในสมัยอยุธยาใช้หลักการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาด แต่เนื่องจากประชากรมีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับได้รับอิทธิพลทางการปกครอง กฎหมาย จารีตประเพณี สังคม เศรษฐกิจมาจากมอญและขอมโดยตรง รูปแบบการปกครองจึงเปลี่ยนไปเป็นปกครองโดยอำนาจรัฐและใช้อำนาจปกครองอย่างกว้างขวางและเข้มงวดมากยิ่งขึ้น⁹⁶ บทบาทของหัวหน้าครอบครัวลดลงไม่ค่อยมีการประนีประนอมยอมความระหว่างคู่ความ โดยพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งขุนมูลนายให้ไปรับคำร้องทุกข์จากราษฎรทุกแห่ง และทรงพิจารณาตัดสินคดีด้วยพระองค์เอง⁹⁷ เมื่อคดีความมีมากขึ้นพระมหากษัตริย์จึงทรงยกเลิกการพิจารณาตัดสินคดีด้วยตนเอง โดยให้ขุนนางมนตรีหรือราชบัณฑิตตัดสินความแทน⁹⁸ กฎหมายในสมัยอยุธยาไม่อนุญาตให้ราษฎรทุกคนฟ้องคดีได้ โดยมีพระอัยการลักษณะรับฟ้อง บทที่ 1 ห้ามบุคคลในบางลักษณะ เช่น คนวิกลจริต คนพิการตาหูทั้งสองข้าง ยาก คนไร้ความสามารถฟ้องคดีอาญาโดยให้ผู้พิจารณาตัดสินวินิจฉัยก่อนว่ารับฟังได้หรือไม่ และหากเป็นคดีระหว่างราษฎรกันเอง มิใช่ความผิดต่อแผ่นดินแล้ว กฎหมายอนุญาตให้ผู้เสียหายหรือญาติสนิทเท่านั้นมีอำนาจฟ้อง ดังปรากฏในพระอัยการลักษณะรับฟ้อง บทที่ 2 ความว่า “ ...มิใช่คดีตนแลคดีบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย บ้า น้า อา บุตร ภรรยา ญาติพี่น้องตน เก็บเอาเนื้อความผู้อื่นซึ่งมิได้เป็นเนื้อความเรื่องเดียวกันมากฎหมายร้องฟ้อง ผู้นั้นบังอาจให้ยากแก่ความเมืองท่าน ๆ ว่าละเมิดให้ไหมโดยยศาศักดิ์ อย่าให้

⁹⁴ ถนอม อานามวัฒน์. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : แสงรุ่งการพิมพ์. 2553. หน้า 96.

⁹⁵ อลงกรณ์ กลิ่นหอม. สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. 2541. หน้า 27.

⁹⁶ กุลพล พลวัน. การบริการกระบวนการยุติธรรม. หน้า 2 .

⁹⁷ หลวงสิทธิวาทีนฤพวิทย์. คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2516. หน้า 59.

⁹⁸ อลงกรณ์ กลิ่นหอม. สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน. หน้า 28 .

คำฟ้องไว้พิจารณา”⁹⁹ นอกจากนี้ในสมัยอยุธยายังใช้วิธีการชำระคดีโดยกฎารัตนนครบาลซึ่งเป็นวิธีการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจนกว่าจะพิสูจน์ตนเองได้ โดยการทรมานให้จำเลยรับสารภาพด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ตอกเส้น บีบขมับ วิธีการชำระคดีโดยกฎารัตนนครบาลนี้ตกทอดไปถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์¹⁰⁰

ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงรวบรวมชำระสะสางตัวบทกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แล้วประกาศใช้เป็นกฎหมายตราสามดวง นับเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย¹⁰¹ และยังคงใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายลักษณะโจรห้าเส้นที่กำหนดให้ชาวบ้านที่อยู่ในระยะทาง 5 เส้น จากสถานที่ที่เกิดการปล้นจะต้องช่วยกันติดตามจับกุมคนร้าย มิฉะนั้นจะต้องร่วมรับผิดชอบการกำหนดฐานความผิดเช่นนี้เพื่อป้องกันมิให้ชาวบ้านช่วยซ่อนเร้นหรือให้ที่อยู่แก่โจรและมีหน้าที่ต้องช่วยกันจับกุมโจรด้วย¹⁰² ทำให้ประชาชนเกิดหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม คล้ายคลึงกับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนในประเทศอังกฤษที่ประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่

ในปี พ.ศ. 2430 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อนรัตนโกสินทร์ศก 115 และประกาศพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาจารัตนนครบาลรัตนโกสินทร์ศก 115 ทำให้ไทยยกเลิกการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนมาเป็นระบบกล่าวหาเช่นเดียวกันนานอารยประเทศ¹⁰³ โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อนรัตนโกสินทร์ศก 115 ได้ให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ แต่มิได้บัญญัติว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาทำให้อำนาจฟ้องความของราษฎรมีอยู่อย่างกว้างขวาง¹⁰⁴ ส่วนพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องเฉพาะคดีบางประเภทที่กระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพ

⁹⁹ กรมศิลปากร. *กฎหมายตราสามดวง*. กรุงเทพมหานคร : ศิลปากร. 2521. หน้า 192.

¹⁰⁰ กุลพล พลวัน. *การบริการกระบวนการยุติธรรม*. หน้า 3 .

¹⁰¹ “เรื่องเดียวกัน”.

¹⁰² แสง บุญเฉลิมวิภาส. *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน. 2554. หน้า 1147.

¹⁰³ คณิต ฒ นคร. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 61 .

¹⁰⁴ สิริพัฒน์ เจริญศิริ. *ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร. 2551. หน้า 42-43.

ความปลอดภัยของประชาชนอย่างร้ายแรง¹⁰⁵ อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา มีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ดังกล่าว ได้จัดให้มีการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนผู้เสียหาย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประเทศไทยได้ปรับปรุงการปกครอง และระบบกฎหมายให้ทันสมัยเหมือนชาติตะวันตก เนื่องจากลัทธิจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศส จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมาตรา 28 ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางเพื่อถ่วงอำนาจพนักงานอัยการเพราะการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการไทยใช้ระบบดุลพินิจ¹⁰⁶ และเป็นแนวความคิดที่ให้เอกชนหรือราษฎรฟ้องกันเอง (Private Prosecution) ซึ่งเป็นประเพณีการชำระความในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ยังคงหลงเหลือเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน¹⁰⁷ บทบัญญัติในมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจพนักงานอัยการและผู้เสียหายฟ้องดำเนินคดีอาญา แม้ไทยจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ซึ่งมีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกับชาติตะวันตก แต่ก็ยังยอมรับอำนาจฟ้องของผู้เสียหายที่มีมาแต่เดิมโดยผู้เสียหายยังคงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองอยู่

1.1 อิทธิพลของระบบคอมมอนลอว์ (Common Law)

เหตุผลที่ไทยต้องรับเอากฎหมายสมัยใหม่ของตะวันตก เนื่องจากปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและความไม่เหมาะสมกับกาลสมัยของกฎหมายไทยเดิม¹⁰⁸ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตัดสินพระทัยเลิกระบบชีวลอว์มาใช้ในประเทศไทย¹⁰⁹ แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้รับเอาระบบกฎหมายของประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้ระบบคอมมอนลอว์มาใช้ระยะหนึ่ง ประกอบกับในอดีตนิยมส่งนักเรียนไทยไปศึกษากฎหมาย

¹⁰⁵ กุลพล พลวัน. บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา. วารสารอัยการ, 8(85), 25-55. หน้า 44.

¹⁰⁶ คณิต ณ นคร. การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา. รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด. หน้า 309.

¹⁰⁷ สุรินทร์ ถั่วทอง. จากกกระบัตร์สู่อัยการ. วารสารอัยการ, 5(52), 1-50. หน้า 42-43.

¹⁰⁸ แสง บุญเฉลิมวิภาส. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. หน้า 136-140.

¹⁰⁹ “เรื่องเดียวกัน”.

ในประเทศอังกฤษ¹¹⁰ แล้วภายหลังจึงได้เปลี่ยนมาใช้ระบบชีวิลลอว์ ดังนั้น การพิจารณาการดำเนินคดีอาญาของไทยจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาอิทธิพลของระบบคอมมอนลอว์และชีวิลลอว์ที่มีผลต่อวิธีพิจารณาความอาญาของไทยซึ่งระบบคอมมอนลอว์มีอิทธิพลต่อวิธีพิจารณาความอาญาของไทยดังนี้

รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษมีลักษณะเป็นการต่อสู้ทำนองเดียวกับคดีแพ่งมีคู่ความสองฝ่าย คือ โจทก์กับจำเลย และศาลซึ่งเป็นผู้ชี้ขาดต้องวางเฉย (Passive) มีหน้าที่ในการควบคุมการต่อสู้ทางคดี วางหลักเกณฑ์เรื่องพยานหลักฐาน เพื่อมิให้เกิดการเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดี ระบบถามค้านจึงถูกนำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษ โจทก์มีหน้าที่นำสืบ (Burden of Proof) พยานหลักฐานให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามที่ฟ้องและใช้วิธีถามค้านเพื่อค้นหาความจริง ต่างจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกธรรมชาติจึงไม่ถือว่ารัฐเป็นปรปักษ์กับประชาชนในรัฐ มีนิติสัมพันธ์สองฝ่าย คือ ผู้ถูกกล่าวหาและรัฐ องค์การต่าง ๆ ของรัฐในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ต้องร่วมกันตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยการถามพยานเองจึงไม่มีหน้าที่นำสืบ ไม่มีการต่อสู้ และไม่มีคู่ความ¹¹¹

การดำเนินคดีอาญาของอังกฤษที่มีลักษณะเป็นการต่อสู้ มีผลต่อการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในทางปฏิบัติ โดยพนักงานสอบสวนมักจะทำการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเน้นหนักในทางที่เป็นโทษแก่ผู้ต้องหา ส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาจะคว้านหรือไม่ยอมรับรวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวน ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักดำเนินคดีอาญาในลักษณะต่อสู้โดยมุ่งมั่นเอาชนะจำเลย ทั้งที่ไม่มีบทกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับใดกำหนดให้พนักงานอัยการต้องวางตัวเป็นฝ่ายตรงข้ามกับจำเลย¹¹² แต่แท้จริงแล้วรัฐไม่อาจเป็นคู่ความกับประชาชนในรัฐได้เลย เพราะผู้ที่อยู่ตรงข้ามกับเอกชนนั้นไม่ใช่องค์กรของรัฐแต่เป็นตัวรัฐเอง อีกทั้งพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนควรจะเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) กล่าวคือ พนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น¹¹³

¹¹⁰ คณิต ฒ นกร. นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. *นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน. 2548. หน้า 14.

¹¹¹ คณิต ฒ นกร. วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. *รวมบทความของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. 2540. หน้า 314-316.

¹¹² กุลพล พลวัน. *การบริการกระบวนการยุติธรรม*. หน้า 20-23 .

¹¹³ คณิต ฒ นกร. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 315 .

การดำเนินคดีอาญาในศาลไทยเป็นระบบกล่าวหา เนื่องจากศาลไม่อาจเริ่มคดีได้เอง เพราะมีการแยกอำนาจฟ้องออกจากอำนาจตัดสินคดี การพิจารณาคดีอาญาในศาลไทยมีคู่ความพิพาทกันสองฝ่าย คือ ผู้กล่าวหา ได้แก่ พนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย กับผู้ถูกกล่าวหา ได้แก่ จำเลย โดยศาลจะวางตัวเป็นกลางในการตัดสินข้อพิพาท กระบวนพิจารณาในศาลไทยต้องกระทำโดยเปิดเผย และการเบิกความในศาลต้องกระทำด้วยวาจาเป็นหลัก¹¹⁴

แม้ตามกฎหมายผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ผู้เสียหายจะทำให้คดีของพนักงานอัยการหรือคดีของรัฐเสียหายไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐโดยเฉพาะพนักงานอัยการยังมีความรับผิดชอบสำคัญในการดำเนินคดีอาญา หรือแม้แต่ศาลเองก็ไม่อาจทำให้คดีของรัฐเสียหายได้¹¹⁵ โดยให้อำนาจพนักงานอัยการร้องต่อศาลเพื่อสั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำที่จะทำให้คดีของพนักงานเสียหายได้ ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งทุกฝ่ายต่างมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องอย่างกระตือรือร้น (Active) ไม่ว่าจะเป็นชั้นเจ้าพนักงานหรือชั้นศาล ซึ่งหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหาเป็นคนละเรื่องกับการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน แต่ในทางปฏิบัติศาลมักวางเฉย (passive) โดยสิ้นเชิง เป็นการปฏิบัติทำนองเดียวกับศาลในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน¹¹⁶ แม้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจะมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา เช่น มาตรา 174 วรรคท้าย, 176, 228, 229 แต่ในทางปฏิบัติศาลไทยยังคงให้คู่ความเป็นผู้สืบพยาน เนื่องจากศาลไทยได้รับอิทธิพลจากระบบกล่าวหาแบบคอมมอนลอว์อยู่มาก ศาลไทยจึงไม่ใช่หลักค้นหาความจริงในคดีอาญาเท่าใดนัก¹¹⁷ ทำให้การดำเนินคดีอาญาเป็นการต่อสู้ระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลย ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยที่เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ¹¹⁸

¹¹⁴ ปกป้อง ศรีสนิท. ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา. *ยื่นหยัดบนหลักนิติธรรม*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์. 2552. หน้า 138-139.

¹¹⁵ คณิต ฒ นคร. *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 67.

¹¹⁶ “เรื่องเดียวกัน”.

¹¹⁷ ปกป้อง ศรีสนิท. ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา. *ยื่นหยัดบนหลักนิติธรรม*. หน้า 140, 145.

¹¹⁸ คณิต ฒ นคร. บทบาทของศาลในคดีอาญา. *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, 1(1), 1-79. หน้า 54.

1.2 อิทธิพลของระบบชีวิตล่อว์ (Civil Law)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งรัฐมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม จึงไม่ถือว่ารัฐเป็นปรปักษ์กับประชาชนในรัฐ มีนิติสัมพันธ์สองฝ่าย คือ ผู้ถูกกล่าวหาและรัฐ องค์การต่าง ๆ ของรัฐ มีหน้าที่ร่วมกันตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่อง ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยการถามพยานเอง จึงไม่มีหน้าที่นำสืบ ไม่มีการต่อสู้ และไม่มีคู่ความ¹¹⁹

การดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้องในประเทศไทยเป็นระบบไต่สวน พนักงานสอบสวนสามารถเริ่มสอบสวนได้โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์ (ความผิดอาญาแผ่นดิน) ความสัมพันธ์ชั้นสอบสวนมีเพียงพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหา จึงไม่ใช่การดำเนินคดีแบบคู่พิพาท การสอบสวนต้องทำลงสำนวนเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นการลับ¹²⁰ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของเจ้าพนักงาน ทั้งพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (objectivity) กล่าวคือ พนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องโดยไม่ผูกมัดกับคำร้องหรือคำขอของผู้ใดทั้งสิ้น¹²¹

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติถึงหน้าที่ของพนักงานสอบสวนว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อประโยชน์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด” และมาตรา 138 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเพื่อทราบถึงความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา จากบทบัญญัติดังกล่าว พนักงานสอบสวนต้องวางตัวเป็นกลาง รวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลดีและผลร้ายแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ต่อการสำคดีของพนักงานอัยการ ในส่วนของพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ได้บัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งพนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถามเพื่อสำคดีต่อไปได้ พนักงานอัยการจึงไม่อาจเป็นคู่ความในทางเนื้อหาได้ และมีหน้าที่ทำเพื่อประโยชน์ของจำเลยโดยการเสนอพยานหลักฐานทั้งในส่วนที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่จำเลยให้ศาลพิจารณา¹²²

¹¹⁹ คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 315-316 .

¹²⁰ ปกป้อง ศรีสนิท. ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา. ยินห์คบบนหลักนิติธรรม. หน้า 142 .

¹²¹ คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 315 .

¹²² “เรื่องเดียวกัน”.

นอกจากนี้ การดำเนินคดีอาญาในชั้นศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงตามระบบชีวิลลอว์ เช่น มาตรา 174 วรรคท้าย ที่กำหนดให้ศาลสามารถสั่งสืบพยานได้ มาตรา 176 เมื่อจำเลยรับสารภาพในคดีที่มีโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ให้ศาลรับฟังพยานจนกว่าศาลจะพอใจว่าจำเลยกระทำจริง มาตรา 228 ศาลสามารถสั่งสืบพยานเพิ่มเติมได้ ไม่ว่าจะมีความร้องขอหรือไม่ และมาตรา 229 ที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน เป็นต้น

1.3 ความผิดต่อส่วนตัว

การดำเนินคดีอาญาโดยเนื้อหาเป็นการดำเนินการที่กระทำไปเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือยืนยันความผิด ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาและเพื่อกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิด โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ รักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐในการดูแลรับผิดชอบป้องกัน ดังนั้น กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน โดยมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือ หรือวิธีการเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปราบปรามลงโทษผู้กระทำความผิดและให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาไปในขณะเดียวกัน โดยทั่วไปอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดจะเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐ แต่อย่างไรก็ดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย ได้วางหลักให้อำนาจแก่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดด้วย โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขประการสำคัญ คือ ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด ดังนั้น การพิจารณาอำนาจในการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงคุณธรรมทางกฎหมายว่าความผิดแต่ละประเภทมีสิ่งทีกฎหมายประสงค์จะคุ้มครองมีประการใดบ้างเพื่อให้ทราบถึงประเภทของผู้เสียหาย¹²³ อันจะส่งผลต่อวิธีการหรือเงื่อนไขในการฟ้องดำเนินคดีอาญาต่อไป

1.3.1 ความผิดที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย

ความผิดที่รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหายเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อรัฐ เป็นเรื่องทีกฎหมายประสงค์ที่จะคุ้มครองสาธารณชนอันเป็นประโยชน์ส่วนรวม โดยอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาจะเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐโดยพนักงานอัยการเท่านั้น จะเห็นว่า ในความผิดประเภทนี้เอกชนมิใช่ผู้เสียหายและมีอำนาจริเริ่มคดีอย่างจำกัด กล่าวคือ เอกชนไม่อาจฟ้องดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง มีเพียงอำนาจในการกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อให้ทำการสอบสวนคดีต่อไปเท่านั้น

¹²³ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์.(2549). คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. หน้า 121-124 .

1.3.2 ความผิดที่รัฐและเอกชนต่างเป็นผู้เสียหาย

ความผิดที่รัฐและเอกชนต่างเป็นผู้เสียหายเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหรือเอกชนโดยตรง และในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมด้วย จึงเป็นความผิดที่มีความร้ายแรง เนื่องด้วยส่งผลกระทบต่อความผาสุกหรือความสงบสุขของสังคม จนไม่อาจที่จะยอมให้มีการประนีประนอมยอมความกันระหว่างเอกชนผู้ได้รับความเสียหายกับผู้กระทำความผิดได้ ความผิดประเภทนี้รัฐมีอำนาจเข้ามาดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ รัฐมีอำนาจริเริ่มคดีได้เอง แม้ไม่มีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายก็ตาม

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย พบว่า ผู้เสียหายในฐานะเอกชนและพนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐต่างมีอำนาจในการฟ้องดำเนินคดีอาญาในความผิดดังกล่าวโดยมีลักษณะที่แยกต่างหากออกจากกัน โดยในกรณีที่อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในความผิดดังกล่าว คำสั่งไม่ฟ้องของอัยการหาคัดสิทธิอำนาจฟ้องคดีของผู้เสียหายไม่¹²⁴ รวมทั้งกรณีที่มีการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายเองในความผิดที่มีโทษความผิดต่อส่วนตัว พนักงานอัยการสามารถที่จะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดได้¹²⁵

1.3.3 ความผิดที่เอกชนเป็นผู้เสียหายโดยแท้ หรือความผิดต่อส่วนตัว

ความผิดต่อส่วนตัวเป็นความผิดที่กฎหมายอาญาระบุไว้โดยเฉพาะว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ โดยคำว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” เป็นคำที่ใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนในประมวลกฎหมายอาญาเรียกความผิดประเภทเดียวกันนี้ว่า “ความผิดอันยอมความได้” ซึ่งในความผิดประเภทนี้ รัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่อาจเป็นผู้เสียหายได้ เนื่องจากเป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนผู้ได้รับความเสียหายเป็นสำคัญ โดยอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาจึงเป็นของเอกชนผู้เสียหายและต้องคำนึงถึงเจตจำนงหรือความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำเนินคดีอาญาประกอบด้วย กล่าวได้ว่าความผิดต่อส่วนตัวรัฐจะมีอำนาจในการดำเนินคดีอย่างจำกัดมากกว่าเอกชนผู้เสียหาย เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือความผิดฐานใช้กำลังทำร้าย ซึ่งเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง แม้จะเป็นความผิดต่อส่วนตัวที่มีผลกระทบต่อรัฐก็ตาม แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นย่อมน้อยกว่าความเสียหายที่เกิดต่อส่วนตัวนั่นเอง

กล่าวโดยสรุป การร้องทุกข์ของผู้เสียหายในความผิดต่อส่วนตัวมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี กล่าวคือการดำเนินคดี

¹²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34.

¹²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31.

อาญาในความผิดต่อส่วนตัวจะขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้เสียหาย การร้องทุกข์จึงเป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีดังที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานการดำเนินคดีต่าง ๆ จนกว่าจะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบและมีผลสำคัญต่ออำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ เนื่องจากกฎหมายห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาใดต่อศาลหากมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน

2. หลักการดำเนินคดีอาญาของไทย

ประเทศไทยยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐควบคู่ไปกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้ให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ทั้งคู่ ไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ เนื่องจากวิวัฒนาการของการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยที่ให้อำนาจการฟ้องร้องคดีอาญาแก่ผู้เสียหายอย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ในอดีต¹²⁶ จึงทำให้อำนาจการฟ้องร้องของผู้เสียหายยังคงมีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยปัจจุบัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าประชาชนทุกคนจะสามารถฟ้องคดีอาญาได้¹²⁷

แม้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ หรือมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย (Private Prosecution) อยู่ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้” จากบทบัญญัตินี้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก ผู้เสียหายจะทำให้คดีของรัฐเสียหายไม่ได้ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมากกว่าการดำเนินคดีโดยผู้เสียหาย

¹²⁶ สุรินทร์ ถั่วทอง, จากยกกระบัตรผู้อัยการ, หน้า 42-43 .

¹²⁷ พรศักดิ์ สมบัตินันท์, อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย, (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารนิติ), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร, 2545, หน้า 33.

แต่อย่างไรก็ดี มีความเห็นที่แตกต่างกันว่าพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจเท่าเทียมกันไม่มีฝ่ายใดมีอำนาจที่เหนือกว่ากัน เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทย ผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในต่างประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้อย่างจำกัด¹²⁸ อำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาของไทย ตามมาตรา 28 รัฐมิได้มีอำนาจดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว เอกชนที่เป็นผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกับรัฐ ถึงแม้จะมีบทบัญญัติมาตรา 32 ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติให้ความสำคัญแก่การดำเนินคดีของพนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาร่วมกัน แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่อาจลบล้างอำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายที่ไม่ต้องพึ่งพาพนักงานอัยการได้ และในคดีความผิดต่อส่วนตัวกฎหมายได้ให้เอกสิทธิแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอย่างแท้จริง โดยรัฐไม่อาจเข้าไปกระทำการขัดขวางการใช้สิทธิระบอบคดีของผู้เสียหายได้ จึงมีผู้เห็นว่าหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการผสมผสานระหว่างหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนผู้เสียหาย¹²⁹

หากพิจารณาในแง่ความสมบูรณ์ของการใช้สิทธิดำเนินคดีแล้ว สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างฝ่ายต่างมีความสมบูรณ์เท่าเทียมกัน¹³⁰ แต่อย่างไรก็ตาม ขอบเขตความสามารถในการใช้สิทธิดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายที่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากพนักงานอัยการมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้มากกว่าผู้เสียหาย กล่าวคือมีอำนาจฟ้องได้ทั้งคดีที่เอกชนเป็นผู้เสียหายโดยตรงและคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายซึ่งเอกชนไม่มีอำนาจฟ้อง¹³¹ และมาตรา 32 ที่บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จะเห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยให้อำนาจพนักงานอัยการมีสิทธิดำเนินคดีอาญาได้มากกว่าผู้เสียหายและยังมีอำนาจควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายด้วย ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยจึงเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรป ซึ่งรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย อาจจะต้องตรงที่ในประเทศภาคพื้นยุโรปพนักงานอัยการเริ่มดำเนินคดีอาญาเองได้และมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ ส่วนประเทศไทยพนักงานสอบสวน

¹²⁸ อลงกรณ์ กลิ่นหอม. สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน. หน้า 52-53 .

¹²⁹ อุทัย อาภิเวช. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. หน้า 14-15 .

¹³⁰ อลงกรณ์ กลิ่นหอม. สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน. หน้า 53-54 .

¹³¹ กุลพล พลวัน. การบริการกระบวนการยุติธรรม. หน้า 76 .

เป็นผู้เริ่มคดีและสอบสวนคดีอาญาโดยถือว่าการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนเป็นการดำเนินคดีอาญาเพื่อพนักงานอัยการ

นอกจากนี้ประเทศไทยไม่ได้ยอมรับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายและไม่ใช่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้ ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาของไทยไม่อาจจัดอยู่ในหลักการดำเนินคดีอาญาประชาชนได้ เนื่องจากประชาชนที่ไม่ใช่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายเป็นการส่วนตัวและโดยตรงไม่มีสิทธิดำเนินคดีได้ และระบบของไทยไม่มีแนวคิดที่ตำรวจมีฐานะเป็นประชาชนเหมือนระบบของอังกฤษ แม้ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนจะสอบสวนคดีได้แต่จะไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้¹³² แม้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะไม่ยอมรับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน แต่ปัจจุบันเริ่มมีการยอมรับการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนด้วยการบัญญัติการดำเนินคดีดังกล่าวไว้ในกฎหมายพิเศษบางฉบับ เช่น การกำหนดให้ประชาชนที่เพียงแต่พบเห็นการกระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนั้น หรือเกี่ยวข้องกับใกล้ชิด หรือความเป็นอยู่ของผู้นั้นจะถูกกระทบกระเทือนจากการกระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนั้นเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย¹³³ แม้ความเป็นจริงบุคคลนั้นอาจไม่ใช่ผู้เสียหายตามความหมายในคำนิยามของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) หรืออาจไม่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดด้วยก็ตาม ทั้งนี้ เพราะกฎหมายนั้น ๆ ประสงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายนั้นด้วยเป็นเหตุให้ประชาชนสามารถดำเนินคดีได้เท่าที่กฎหมายฉบับนั้น ๆ กำหนดไว้เท่านั้น

2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเกิดจากแนวคิดที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย รัฐจึงมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมและมีอาจเป็นปฏิปักษ์กับใคร โดยองค์กรที่มีอำนาจ

¹³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1637/2548

¹³³ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 51 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดนั้นเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 64 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่าบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดหรือติดต่อกับโรงงานที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น หรือบุคคลซึ่งความเป็นอยู่ถูกกระทบกระเทือนเนื่องจากการกระทำความผิดเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้แก่ ศาล อัยการ และตำรวจ ทุกฝ่ายมีหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาตลอดจนมีหน้าที่ค้นหาความจริงแท้ของเรื่องซึ่งเป็นหลักในคดีอาญาที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันค้นหาความจริงและเคารพสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมีพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีในฐานะตัวแทนของรัฐมีอำนาจรับผิดชอบการดำเนินคดีอาญา

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) ได้อธิบายคำนิยามว่า “พนักงานอัยการ” หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้ จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ นอกจากนี้ ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน¹³⁴ จะเห็นว่า การสอบสวนเป็นเงื่อนไขสำคัญของอำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ

อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการของไทยไม่มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวน เว้นแต่คดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายโดยได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรไทย อัยการสูงสุดเป็นพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบ แต่อำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาเป็นของพนักงานสอบสวนโดยดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้อย่างอิสระ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้แบ่งแยกความรับผิดชอบในการดำเนินการขึ้นสอบสวนและฟ้องร้องคดีออกจากกัน

ดังนั้น พนักงานอัยการไทยจึงมีฐานะเป็นเพียงผู้ตรวจพิจารณาล้นกรองสำนวนการสอบสวนเท่านั้น¹³⁵ ไม่มีอำนาจสอบสวนหรือเริ่มคดีอาญาได้ ดังนั้น ก่อนการสอบสวนพนักงานอัยการจึงแทบจะไม่มีบทบาทคุ้มครองสิทธิของบุคคล¹³⁶ เนื่องจากพนักงานอัยการมีหน้าที่เพียงพิจารณาสำนวนการสอบสวนว่าเห็นสมควรจะตั้งคดีต่อไปอย่างไรเท่านั้น หากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนไม่ชัดเจนครบถ้วนสมบูรณ์สามารถสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้¹³⁷ หากเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนครบถ้วนสมบูรณ์แล้วจะมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น สั่งงดการสอบสวนสั่งให้ความเห็นชอบในการเปรียบเทียบปรับ สั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี เป็นต้น

¹³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

¹³⁵ กุลพล พลวัน. การบริการกระบวนการยุติธรรม. หน้า 90 .

¹³⁶ คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 99 .

¹³⁷ “เรื่องเดียวกัน”.

2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาแบบดั้งเดิมที่ผู้เสียหายมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดี แม้การกระทำความผิดอาญาจะส่งผลกระทบต่อสังคม แต่เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอาญาโดยตรง ดังนั้น การดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดจึงควรคำนึงถึงความต้องการของผู้เสียหายเป็นหลัก

2.2.1 ความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญา

ผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 จะเห็นได้ว่า ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้เสียหายที่แท้จริง และผู้มีอำนาจจัดการแทน ผู้เสียหายที่แท้จริงตามมาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงนั้นไม่มีปัญหา เรื่องการตีความ เนื่องจากกฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าบุคคลใดบ้างเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทน ผู้เสียหาย ส่วนความหมายของผู้เสียหายที่แท้จริงยังมีปัญหาในการตีความอยู่ โดยมีแนวความเห็นที่แตกต่างกันอยู่ 2 แนว ดังนี้

1) ผู้เสียหาย ต้องมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

- (1) มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น
- (2) บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดนั้น
- (3) บุคคลนั้นต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยนิตินัย

การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายหรือไม่ ต้องพิจารณาก่อนว่า มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ คือ พิจารณาว่าการกระทำนั้นครบองค์ประกอบความผิดอาญาทั้งภายนอกและภายในหรือไม่ หากครบองค์ประกอบการกระทำความผิดอาญาที่เป็นการผิดทางอาญา จากนั้นจึงพิจารณาว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือไม่ และเมื่อเป็นบุคคลที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองแล้ว จะต้องได้ความว่าการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นก่อให้เกิดความเสียหายโดยตรงแก่ผู้เสียหาย กล่าวคือ ความเสียหายนั้นต้องเป็นผลโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา และบุคคลที่เสียหายนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย หมายความว่า บุคคลที่อ้างตนเป็นผู้เสียหายต้องไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วย และต้องไม่เป็นผู้ยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตน และการกระทำความผิดนั้นจะต้องมิได้มีมูลมาจากการที่ตนเองมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน¹³⁸

¹³⁸ คณิต ฌ นกร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 118-119 .

หลักผู้เสียหายโดยนิตินัยเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “ผู้ที่มาพึ่งบารมีแห่งความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์”¹³⁹ เพราะผู้ที่มาหาศาลนั้นต้องมาด้วยมือบริสุทธิ์ ถ้าหากมีการกระทำผิดอาญาแล้วยอมไม่ใช้ผู้เสียหาย หลักผู้เสียหายโดยนิตินัยนี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ศาลฎีกาได้วางบรรทัดฐานในการพิจารณาเรื่องผู้เสียหายไว้ แต่ก็มีความเห็นต่างออกไปว่า การใช้หลักผู้เสียหายโดยนิตินัยมาพิจารณาเรื่องผู้เสียหายเป็นการมุ่งพิจารณาที่ตัวบุคคล ซึ่งไม่ตรงกับนิยามของกฎหมายที่ต้องพิจารณาถึงความเสียหาย¹⁴⁰ และเป็นการตีความความหมายของผู้เสียหายให้แคบเข้าทำให้ผู้เสียหายที่มีลักษณะเช่นนี้ไม่สามารถฟ้องหรือร้องทุกข์ในคดีอาญาได้ จึงไม่สอดคล้องกับการปราบปรามผู้กระทำผิด อีกทั้ง ยังเป็นการตีความนอกตัวบทกฎหมาย และหลักดังกล่าวเป็นหลักสุจริตในทางกฎหมายแพ่ง จึงไม่สมควรเอาหลักทางกฎหมายแพ่งมาใช้ในทางอาญา¹⁴¹ หากนำมาใช้ก็เป็นการนำเอาหลักทางแพ่งมาใช้ปะปนกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เพราะตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นรัฐมีหน้าที่ฟ้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดเพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายในคดีนั้นมีส่วนร่วมหรือยินยอมในการกระทำความผิดนั้นหรือไม่

นอกจากนี้ ศาลฎีกายังวางหลักว่าในกรณีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ ผู้เสียหายคือบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิด สิทธิในการดำเนินคดีอาญาจึงเป็นของผู้เสียหายโดยเด็ดขาด ในขณะที่ความผิดอาญาแผ่นดินรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหายเอกชนจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับศาลจะเห็นว่าเอกชนผู้นั้นได้รับความเสียหายเป็นกรณีพิเศษหรือไม่¹⁴² หรือการยึดหลักว่ากฎหมายอาญา ส่วนสารบัญญัติเรื่องใดมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนตัวเอกชนผู้เสียหายยอมเป็นผู้เสียหายในคดี และกฎหมายอาญา ส่วนสารบัญญัติเรื่องใดมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้เสียหาย เอกชนจะไม่อาจอ้างความเป็นผู้เสียหายได้ เว้นแต่จะได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ¹⁴³

¹³⁹ คะนิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลา. 2551. หน้า 30.

¹⁴⁰ คณิต ฅ นกร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 119 .

¹⁴¹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม. สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน. หน้า 40-41 .

¹⁴² วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย. (คุณฐิณิพนธ์ ปริญญาคุษณินิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร. 2556. หน้า 12.

¹⁴³ “เรื่องเดียวกัน” .

2) ผู้เสียหาย

หมายถึง บุคคลที่คุณธรรมทางกฎหมายของเขาถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา โดยพิจารณาจากสิ่งที่คุณหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือที่เรียกว่า “คุณธรรมทางกฎหมาย” ในความผิดอาญาแต่ละฐานว่าความผิดอาญานั้น ๆ กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครองสิ่งใด ซึ่งคุณธรรมทางกฎหมายมี 2 ประเภท คือ คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลและคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม กล่าวคือ ต้องพิจารณาว่าเป็นความผิดอาญาฐานใด และคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดอาญานั้นคืออะไร หากเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวมย่อมมีผู้เสียหายไม่ได้ แต่หากเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลให้พิจารณาต่อว่า ใครเป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายนั้น ซึ่งผู้เป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายนั้นเป็นผู้เสียหาย และผู้เสียหายนั้นได้สละความคุ้มครองหรือไม่ หากผู้เสียหายไม่สละความคุ้มครองย่อมเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย แต่หากผู้เสียหายสละความคุ้มครองย่อมไม่เป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย¹⁴⁴

2.2.2 เปรียบเทียบความแตกต่างของผู้เสียหายกับผู้กล่าวโทษ

ผู้กล่าวหา หมายถึง ผู้เสียหายและผู้กล่าวโทษ¹⁴⁵ จะเห็นว่า การกล่าวหาทำได้โดยการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษก็ได้ ซึ่งผู้กล่าวหามีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาเพราะเอกชนผู้เสียหายเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญา เอกชนอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายไม่อาจฟ้องดำเนินคดีอาญาได้ มีเพียงสิทธิกล่าวโทษต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น เรียกว่า “ผู้กล่าวโทษ” ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีนิยามคำว่า “ผู้กล่าวโทษ” แต่มีนิยามของคำกล่าวโทษ ซึ่งมาตรา 2 (8) บัญญัติว่า “คำกล่าวโทษ หมายความว่า การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น จึงอาจให้ความหมายของผู้กล่าวโทษว่า “ผู้ที่กล่าวหาต่อเจ้าพนักงานว่ามีบุคคลจะรู้ตัวหรือไม่ ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น และผู้กล่าวหาขึ้นต้องไม่ใช่ผู้เสียหาย” โดยผู้กล่าวโทษอาจเป็นเอกชนหรือเจ้าพนักงานก็ได้¹⁴⁶

แต่หากเป็นกรณีผู้เสียหายกล่าวหาต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จะเรียกว่า คำร้องทุกข์ซึ่งมาตรา 2 (7) บัญญัติว่า “คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด

¹⁴⁴ คณิศ ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 119-122 .

¹⁴⁵ “เรื่องเดียวกัน” .

¹⁴⁶ “เรื่องเดียวกัน” .

หรือไม่ก็ตาม ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ”

เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติเรื่องผู้กล่าวโทษ เนื่องจากประชาชนทุกคนของรัฐ มีหน้าที่ต้องร่วมกันรักษาความสงบเรียบร้อยและควบคุมอาชญากรรมในสังคม ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้เสียหายเองไม่อาจพบเห็น หรือทราบการกระทำความผิดด้วยตนเองได้ตลอดเวลา หรือในกรณี que ผู้เสียหายถูกกระทำถึงตาย เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้เสียหายเองไม่พบเห็น หรือทราบการกระทำความผิด หรือผู้เสียหายถึงแก่ความตายที่ไม่มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด การณ์ดังกล่าวจะส่งผลเสียต่อการควบคุมอาชญากรรมในสังคม กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้เอกชนอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายเป็นผู้กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ได้ เพื่อให้มีการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสามัญสำนึกของมนุษย์ที่เมื่อพบเห็นการกระทำความผิดแล้ว จะต้องเข้าช่วยเหลือโดยไม่ลังเลโดยอีกทั้ง ยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้ทำหน้าที่พลเมืองที่ดีช่วยสอดส่องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม

สิทธิของผู้เสียหายกับผู้กล่าวโทษมีความแตกต่างกัน โดยต้องพิจารณาว่าผู้กล่าวหา นั้นมีฐานะเป็นผู้เสียหายหรือไม่ หากเป็นผู้เสียหายต้องใช้วิธีการร้องทุกข์ หรือฟ้องคดีอาญานั้นด้วยตนเอง แต่หากไม่ใช่ผู้เสียหายต้องใช้วิธีการกล่าวโทษเท่านั้น จะร้องทุกข์หรือฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองไม่ได้และวัตถุประสงค์ในการกล่าวหาที่แตกต่างกัน คำร้องทุกข์เป็นการกล่าวหาโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ แต่คำกล่าวโทษไม่ต้องมีเจตนาเช่นนั้น ในกรณีความผิดต่อส่วนตัว กำหนดให้ผู้เสียหายร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นขาดอายุความ ตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้นความผิดต่อส่วนตัวเป็นเรื่องของผู้เสียหายเท่านั้นที่จะร้องทุกข์ได้ และต้องมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ผู้กล่าวโทษจึงไม่มีสิทธิร้องทุกข์ได้เลย และจะกล่าวโทษในความผิดต่อส่วนตัวก็ไม่ได้ เพราะความผิดต่อส่วนตัวกฎหมายบัญญัติให้ร้องทุกข์ได้เท่านั้น

2.3 หลักการสอบสวนคดีอาญาของไทย

โครงสร้างการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานของไทย ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสืบสวนและการสอบสวนของพนักงานสอบสวน และขั้นตอนการตรวจพิจารณาสำนวนการสอบสวนและการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ดังนั้น ในขั้นก่อนฟ้องการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย จึงแบ่งแยกการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด รวมทั้งให้เจ้าพนักงานต่างองค์กรทำหน้าที่แต่ละขั้นตอน ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้โดยชัดแจ้งว่าให้แยกการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกัน

แต่เมื่อพิจารณาถึงขั้นตอนวิธีการสอบสวนและอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ ตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องแล้ว ทำให้เห็นว่า การสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นเรื่องที่แยกจากกันไม่เป็นกระบวนการหนึ่งเดียว (as a whole)

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางท่านมีความเห็นว่า แม้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในปัจจุบันได้แบ่งแยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องออกจากกันซึ่งการแบ่งแยกดังกล่าวนี้เกิดจากทางปฏิบัติมากกว่า เพราะการดำเนินการของพนักงานสอบสวนนั้นแท้จริงแล้วเป็นการกระทำเพื่อการชี้ขาดคดีชั้นเจ้าพนักงานของพนักงานอัยการนั่นเอง หากเข้าใจกันโดยนัยดังกล่าวนี้การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องของไทยย่อมเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่เป็นกระบวนการเดียวอยู่แล้ว¹⁴⁷

2.3.1 บทบาทของพนักงานสอบสวนในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน

พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การดำเนินคดีอาญาจะเริ่มจากการดำเนินการของพนักงานสอบสวน โดยอาจจะมีคำร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษ หรือในความผิดอาญาแผ่นดินแม้ไม่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนในฐานะเจ้าพนักงานของรัฐสามารถเริ่มคดีเองโดยทำการสอบสวนความผิดนั้น ๆ

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้มีวิธีการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนออกเป็น 2 วิธี คือ การสืบสวนและการสอบสวน ซึ่งทั้งสองวิธีการดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการค้นหาความจริงในชั้นเจ้าพนักงานที่ต้องกระทำควบคู่ไปด้วยกันในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม การสืบสวนและการสอบสวน มีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่มาก จะได้กล่าวต่อไป

1) การสืบสวน (investigation)

เป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งกระทำไปเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิด การสืบสวนอาจกระทำได้ทั้งก่อนเกิดเหตุ ในขณะเกิดเหตุ และภายหลังเกิดเหตุที่มีการกระทำความผิดอาญาการสืบสวนจึงเป็นการค้นหาความจริงชั้นเจ้าพนักงานที่มีลักษณะเชิงรุกเป็นอย่างมาก และต้องมีการสืบสวนอยู่ตลอดเวลาเพื่อป้องกันการกระทำความผิดและการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยผู้มีอำนาจสืบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้แก่ตำรวจ และพนักงานฝ่ายปกครอง สำหรับตำรวจ

¹⁴⁷ “เรื่องเดียวกัน” .

ทุกชั้นยศมีอำนาจสืบสวนคดีได้ และมีเขตอำนาจการสืบสวนทั่วราชอาณาจักร ส่วนพนักงานฝ่ายปกครองมีอำนาจสืบสวนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตนเท่านั้น¹⁴⁸

2) การสอบสวน (inquiry)

เป็นกระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานหรือชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งการสอบสวนจะเริ่มขึ้นหลังจากมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น หรืออ้าง หรือเชื่อว่ามี การกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นและมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อเจ้าพนักงาน หรือมีการจับกุมผู้ต้องหาที่กระทำผิดซึ่งหน้าและนำตัวผู้ต้องหาส่งพนักงานสอบสวนโดยยังไม่มี การร้องทุกข์หรือกล่าวโทษมาก่อน การสอบสวนต้องเริ่มขึ้นโดยมิชักช้า¹⁴⁹

การสอบสวนเป็นกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน ตลอดถึงการดำเนินคดีชั้นศาลเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุผลหลายประการ คือ การสอบสวนเป็นการค้นหาความจริงในเรื่องที่มีการกล่าวหาชั้นเจ้าพนักงาน และการสอบสวนเป็นเงื่อนไขการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ แม้กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการฟ้องคดีอาญา แต่ก่อนการยื่นฟ้องของพนักงานอัยการจะต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นเสียก่อน มิฉะนั้นพนักงานอัยการย่อมไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาดังนั้น การสอบสวนจึงเป็นเงื่อนไขสำหรับการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ โดยการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายจะต้องประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ 3 ประการ ดังนี้¹⁵⁰

- (1) การสอบสวนกระทำโดยเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจหน้าที่สอบสวน
- (2) เจ้าพนักงานดังกล่าวมีเขตอำนาจสอบสวนเหนือคดีนั้น
- (3) พนักงานสอบสวนได้ดำเนินการถูกต้องตามหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.3.2 บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา ชั้นเจ้าพนักงาน

องค์กรอัยการมีบทบาทสำคัญในฐานะตัวแทนของรัฐที่ทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมตามหลักสากล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการ หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล¹⁵¹ และดำเนินคดีในศาลเท่านั้น

¹⁴⁸ ณรงค์ ใจหาญ.. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. หน้า 113-114 .

¹⁴⁹ “เรื่องเดียวกัน” .

¹⁵⁰ “เรื่องเดียวกัน” .

¹⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5)

การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานของพนักงานอัยการ ประกอบด้วย การตรวจพิจารณาสำนวนการสอบสวน การทำความเห็นออกคำสั่งทางคดี และกรณีการมีความเห็นแย้ง คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการซึ่งเป็นการถ่วงดุลระหว่างพนักงานอัยการและผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

จะเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทย พนักงานอัยการไม่มีอำนาจหน้าที่สอบสวนหรือไม่มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มคดีอาญาได้ซึ่งต่างจากอำนาจของพนักงานสอบสวนที่เริ่มคดี รับคำร้องทุกข์ กล่าวโทษ และมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานได้โดยไม่ต้องปรึกษาหรือขอความเห็นชอบจากพนักงานอัยการ เว้นแต่คดีที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อย่างผิดกฎหมายเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการ และการสอบสวนในความผิดที่กระทำนอกราชอาณาจักร เป็นต้น

3. การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศึกษาเฉพาะการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

ประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก และในขณะเดียวกันใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายควบคู่กันไปด้วย ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว

การเริ่มดำเนินคดีอาญาจะเริ่มจากการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดอาญาซึ่งผู้กล่าวหาอาจเป็นเอกชนหรือเจ้าพนักงานก็ได้ ในกรณีที่เอกชนเป็นผู้กล่าวหาอาจกล่าวหาต่อเจ้าพนักงาน โดยการร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษ หรือกล่าวหาโดยตรงต่อศาลไม่ผ่านเจ้าพนักงาน ซึ่งคือการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเองนั่นเอง ในกรณีที่ผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินคดีอาญาผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐ (เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ) ในความผิดต่อส่วนตัวจะต้องมีการร้องทุกข์ของผู้เสียหายมาแล้วโดยชอบ จะเห็นว่า อำนาจรัฐในการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวการร้องทุกข์ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสอบสวนคดีอาญาประเภทนี้ และเป็นเงื่อนไขในการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ กล่าวคือ เมื่อมีการร้องทุกข์พนักงานสอบสวน

จะดำเนินการสอบสวนและส่งสำนวนพร้อมความเห็นทางคดีเสนอให้พนักงานอัยการเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลต่อไป

การร้องทุกข์ จึงเป็นการเริ่มดำเนินคดีอาญาโดยชอบของผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายไม่ประสงค์จะใช้สิทธิยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลด้วยตนเอง มีข้อพิจารณาประการแรก คือ ผู้ร้องทุกข์จะต้องเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ หมายถึง ผู้เสียหายที่แท้จริง และผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4 , 5 และ 6 ตามที่ได้กล่าวมาแล้วโดยเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่กฎหมายกำหนดไว้

3.1 การร้องทุกข์

การร้องทุกข์เป็นสิทธิในการเริ่มคดีของผู้เสียหายโดยมีหลักการและเหตุผล ดังนี้

3.1.1 หลักการและเหตุผล

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดอาญาซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม และกล่าวหาโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ การร้องทุกข์จึงเป็นการแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบว่ามีผู้กระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนและดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การร้องทุกข์ของผู้เสียหายมีความสำคัญในคดีความผิดต่อส่วนตัว เนื่องจากคำร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี กล่าวคือ การร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขในการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา 121 วรรคสอง และเป็นเงื่อนไขให้อำนาจฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ตามมาตรา 120 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดมิฉะนั้น จะขาดอายุความ ตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ตามระเบียบย่อมทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน และส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาซึ่งจะต่างกับความผิดอาญาแผ่นดินพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนโดยไม่จำเป็นต้องมีคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายตามระเบียบ ตามมาตรา 121 วรรคแรก ซึ่งอาจเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนทราบหรือพบเห็นการกระทำความผิดด้วยตนเอง หรือมีผู้กล่าวโทษเป็นต้น

3.1.2 ความหมายของการร้องทุกข์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7)¹⁵² คำร้องทุกข์ หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

¹⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7)

ความอาญา ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

3.1.3 ผู้มีอำนาจร้องทุกข์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)¹⁵³ ผู้เสียหายหมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 , 5 และ 6 กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายไว้โดยตรง แต่บัญญัติถึงอำนาจในการจัดการแทนผู้เสียหายไว้ในมาตรา 3 ในเมื่อผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงมีอำนาจดังที่กฎหมายกำหนดผู้เสียหายที่แท้จริงย่อมมีอำนาจดังกล่าวด้วย จะเห็นว่า ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ ผู้เสียหายที่แท้จริง และผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนเป็นผู้เสียหายโดยปริยาย เมื่อเป็นผู้เสียหายตามนัยกฎหมายแล้วย่อมใช้อำนาจหน้าที่ของผู้เสียหายอย่างแท้จริงได้ทันทีโดยไม่ต้องรับมอบอำนาจจากผู้หนึ่งผู้ใด

มาตรา 3¹⁵⁴ บุคคลดังที่ระบุไว้ในมาตรา 4 , 5 และมาตรา 6 มีอำนาจจัดการต่อไปนี้แทนผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้น ๆ

- 1) ร้องทุกข์
- 2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
- 3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- 4) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- 5) ขอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว

กล่าวได้ว่า ผู้เสียหายมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ดังนี้

(1) การร้องทุกข์

หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ตน และการกล่าวหานี้มีเจตนาจะให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษ¹⁵⁵ การร้องทุกข์เป็นวิธีการสำคัญในการดำเนินคดีอาญาของรัฐเนื่องจากความผิดอาญาที่เกิดขึ้นนั้นเจ้าพนักงานของรัฐไม่อาจทราบได้ทุกครั้ง ในต่างประเทศหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ เช่น

¹⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)

¹⁵⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3

¹⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7)

ประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ผู้เสียหายไม่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ดังนั้น ถ้าผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดจะต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน¹⁵⁶ ยิ่งกว่านั้นความผิดอาญาบางประเภท ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับความผิดอันยอมความได้ การร้องทุกข์ของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขให้ดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ พนักงานอัยการจะสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์แล้วเท่านั้น

(2) ยอมความในความผิดต่อส่วนตัว

การยอมความในทางอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติบังคับไว้ให้ทำเป็นหนังสือ ดังนั้น จึงสามารถทำได้ด้วยวาจาต่อหน้าศาลก็ได้

ในกรณีที่ผู้จัดการแทนผู้เสียหาย ตามมาตรา 4, 5 และ 6 ได้หลายคน ผู้ที่ร้องทุกข์ไว้แทนเท่านั้นจึงจะมีสิทธิยอมความ ผู้จัดการแทนคนอื่นที่ไม่ได้ร้องทุกข์จะใช้สิทธิยอมความไม่ได้ ในกรณีที่ผู้จัดการแทนได้ร้องทุกข์แทนไว้ เมื่อผู้เสียหายที่แท้จริงมีความสามารถหรือเกิดอำนาจขึ้นแล้วย่อมจะใช้สิทธิยอมความได้ ผู้ใช้สิทธิจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงดังกล่าวจะใช้สิทธิยอมความโดยฝ่าฝืนความประสงค์ของผู้เสียหายที่แท้จริง รวมทั้งมีประโยชน์ขัดกันด้วยไม่ได้ อย่างไรก็ตาม หากผู้จัดการแทนได้สิ้นอำนาจไปแล้ว ผู้จัดการแทนคนใหม่ย่อมใช้สิทธิยอมความได้

การยอมความในทางอาญาจะต้องกระทำภายหลังที่ความผิดเกิดขึ้นแล้ว มิใช่การที่จะกระทำการไว้ล่วงหน้าก่อนการกระทำความผิดได้ โดยข้อตกลงล่วงหน้าก่อนมีการกระทำความผิดจะไม่ถือเป็นการยอมความตามบทกฎหมาย มาตรา 35 วรรคสอง และมาตรา 39 (2) ทั้งนี้ เพราะหากยอมให้มีการตกลงเช่นนั้นจะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมืองและผิดหลักการฟ้องคดีอาญาที่ถือว่าเป็นความผิดต่อสังคม ซึ่งรัฐต้องจัดให้มีการฟ้องร้องขึ้น แต่ถ้าความผิดอาญานั้นได้เกิดขึ้นแล้ว หากผู้ที่ตกลงยอมความนั้นยังไม่รู้ถึงความผิดที่เกิดขึ้นนั้น ถือได้ว่าการยอมความกันหลังความผิดเกิดขึ้น

สำหรับการร้องทุกข์ของผู้เสียหายในความผิดต่อส่วนตัวมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรของรัฐ กล่าวคือ ในการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานการดำเนินการทั้งหลายนั้น ถ้าเป็นความผิดอันยอมความได้ กฎหมายห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ¹⁵⁷ และการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมีผลสำคัญต่ออำนาจการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการด้วย เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

¹⁵⁶ กิตติ บุศยผลากร. ผู้เสียหายในคดีอาญา. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร. 2523. หน้า 103.

¹⁵⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121

ความอาญาของไทย บัญญัติห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน¹⁵⁸ จากบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวหากไม่มีการร้องทุกข์ของผู้เสียหายแล้วอำนาจการดำเนินคดีอาญาของรัฐในความผิดอันยอมความได้ย่อมจะมีขึ้นไม่ได้ กล่าวได้ว่า การร้องทุกข์ในคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวเป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีอาญาแก่รัฐ

3.1.4 วิธีการร้องทุกข์

การร้องทุกข์อาจจำแนกเป็นหลักเกณฑ์ได้ ดังนี้

1) ผู้มีอำนาจร้องทุกข์

ผู้เสียหายในคดีนั้น ตามมาตรา 2 (4) บัญญัติไว้ว่า ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6

นอกจากผู้เสียหายที่แท้จริงแล้วที่เป็นผู้มีอำนาจร้องทุกข์ ยังรวมไปถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายและผู้รับมอบอำนาจให้ร้องทุกข์ยอมยื่นคำร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานได้ แต่ไม่รวมถึงบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้ กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น กล่าวคือ การกล่าวหาเช่นนั้นไม่อาจเป็นคำร้องทุกข์ได้ แต่อาจเป็นคำกล่าวโทษ การร้องทุกข์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนมีการร้องทุกข์พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนโดยไม่ร้องทุกข์ไม่ได้ และพนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องด้วยเช่นกัน¹⁵⁹ นอกจากนี้กฎหมายมิได้เปิดช่องให้ทายาทดำเนินการต่อไปอีกด้วย เว้นแต่ ในความผิดฐานหมิ่นประมาทหากผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องทุกข์ไว้ก่อนเสียชีวิต กฎหมายบัญญัติว่า ให้บิดา มารดา คู่สมรส หรือบุตรของผู้เสียหายร้องทุกข์ได้ และให้ถือว่าเป็นผู้เสียหาย

2) ผู้รับคำร้องทุกข์

ได้แก่ พนักงานสอบสวน และพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย¹⁶⁰ กล่าวได้ว่า พนักงานสอบสวนผู้รับคำร้องทุกข์ไม่จำเป็นต้องเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีซึ่งมีอำนาจทำการสอบสวน

¹⁵⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

¹⁵⁹ นพรัตน์ อักษร. ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 41 .

¹⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124

3) เจตนาของผู้ร้องทุกข์

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) บัญญัติไว้ว่า “การกล่าวหาของผู้เสียหายเช่นนั้น ได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ” คำกล่าวหาของผู้เสียหายที่จะเป็นคำร้องทุกข์ได้จะต้องเป็นคำกล่าวหาซึ่งแสดงให้เห็นเจตนาของผู้เสียหายที่ประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษทางอาญา ถ้าคำกล่าวหาของผู้เสียหายไม่ได้ประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษทางอาญา คำกล่าวหาที่นั้นย่อมไม่ใช่คำร้องทุกข์ แต่เป็นเพียงคำกล่าวโทษ

อนึ่ง ถ้อยคำที่ว่า “และการกล่าวหาเช่นนั้น ได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ” นั้นเป็นคำกว้างๆ ซึ่งผู้เสียหายไม่ต้องใช้ถ้อยคำเช่นนั้น โดยชัดแจ้งคำร้องทุกข์นั้นย่อมชอบแล้วหากพิจารณาข้อความทั้งหมดแล้วมีความหมายว่าผู้เสียหายประสงค์จะเอาโทษ คำแจ้งความนั้นย่อมเป็นคำร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว

4) ลักษณะและวิธีการร้องทุกข์

คำร้องทุกข์นั้นทำได้ 2 วิธี คือ ร้องทุกข์ด้วยปาก หรือร้องทุกข์เป็นหนังสือ¹⁶¹ โดยเนื้อหาของคำร้องทุกข์จะต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่างๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับ ชื่อและรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้¹⁶²

ในกรณีที่ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ถ้าการร้องทุกข์ทำเป็นหนังสือต้องมีวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ แต่ถ้าร้องทุกข์ด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้น¹⁶³

คำร้องทุกข์ของผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องระบุฐานความผิดของการกระทำตามที่กล่าวหา เพียงแค่บอกกล่าวเล่าข้อเท็จจริงของการกระทำที่เกิดขึ้นก็เพียงพอแล้ว เนื่องจาก การกระทำจะเป็นความผิดฐานใดนั้นเป็นปัญหาข้อกฎหมาย อันเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการต่อไป แต่อย่างไรก็ดี หากพฤติการณ์ในการกระทำความผิดมีความซับซ้อน หรือมีการกระทำความผิดหลายกรรมต่างกัน ผู้ร้องทุกข์จะต้องแจ้งข้อเท็จจริงอันเป็นลักษณะและพฤติการณ์ของการกระทำให้ครบถ้วน มิฉะนั้นแล้วจะถือว่าผู้เสียหายมิได้ประสงค์ให้ดำเนินคดีอาญาในความผิดฐานที่มีคำร้องทุกข์

¹⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 และ 124

¹⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 วรรคสอง

¹⁶³ “เรื่องเดียวกัน” .

3.1.5 เปรียบเทียบความแตกต่างของการกล่าวโทษกับการร้องทุกข์

คำกล่าวโทษ เป็นเหตุที่จะทำให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้อีกประการหนึ่ง โดยกฎหมายกำหนดให้บุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายสามารถกล่าวโทษได้สำหรับความผิดอาญาแผ่นดินเท่านั้น โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

คำกล่าวโทษ¹⁶⁴ หมายถึง การที่บุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น จะเห็นว่า บุคคลผู้มีสิทธิกล่าวโทษอาจจะเป็นราษฎรหรือเจ้าพนักงานของรัฐก็ได้ แต่ผู้นั้นต้องมิใช่ผู้เสียหาย และเจตนาของผู้กล่าวโทษจะต่างจากเจตนาของผู้ร้องทุกข์ กล่าวคือ ผู้กล่าวโทษไม่จำเป็นต้องมีเจตนาจะให้ผู้กระทำได้รับโทษเช่นผู้ร้องทุกข์ ผู้กล่าวโทษเพียงแต่แจ้งว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นเท่านั้น

3.2 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับคำร้องทุกข์

การดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนก่อนฟ้องคดี หรือเรียกอีกอย่างว่าการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน จะประกอบไปด้วยการสืบสวน การสอบสวน และการฟ้องคดี ในขั้นตอนนี้การดำเนินคดีอาญากระทำโดยเจ้าพนักงานของรัฐฝ่ายบริหาร คือ พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยได้แบ่งแยกการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยพนักงานสอบสวนทำหน้าที่รับผิดชอบตั้งแต่รับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ สืบสวนสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และสรุปสำนวนทำความเห็นเสนอต่อพนักงานอัยการ และพนักงานอัยการทำหน้าที่รับผิดชอบการฟ้องร้อง ในส่วนนี้จะศึกษาถึงอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างกับอำนาจสอบสวนคดีอาญาดังจะกล่าวต่อไป

3.2.1 อำนาจรับคำร้องทุกข์

ตามที่ได้กล่าวถึงลักษณะและวิธีการของการร้องทุกข์ไปแล้วว่า ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์โดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษอันเป็นเนื้อหาประการสำคัญของคำร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมายประการหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดี การร้องทุกข์นั้นผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อบุคคลที่มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ด้วย มิฉะนั้นแล้วอาจเป็นคำร้องทุกข์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ในการสอบสวนของพนักงานสอบสวน โดยในส่วนนี้จะศึกษาถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการรับคำร้องทุกข์โดยศึกษาในบริบทของกฎหมาย

¹⁶⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (8)

วิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบหรือคำสั่งภายในของสำนักงานตำรวจแห่งชาติประกอบกัน เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการรับคำร้องทุกข์ในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ และศึกษาเรื่องเขตอำนาจ การสอบสวนของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการร้องทุกข์และการสอบสวนคดีอาญาต่อไป

1) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 123 และมาตรา 124 กำหนดให้เจ้าพนักงานต่อไปนี้ มีอำนาจรับคำร้องทุกข์จากผู้เสียหาย ดังนี้

(1) พนักงานสอบสวน มาตรา 123

(2) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมายก็ได้ มาตรา 124 วรรคแรก

จะเห็นว่า โดยหลักแล้วผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาเป็นหลัก กล่าวคือ พนักงานสอบสวนเมื่อรับคำร้องทุกข์แล้วจะมีหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ และจัดทำสำนวนรายงานผลการสอบสวนเสนอต่อพนักงานอัยการเพื่อฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีต่อไป แต่อย่างไรก็ดี เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวนได้ แต่พนักงานผู้รับคำร้องทุกข์ดังกล่าวจะไม่มีอำนาจสอบสวนคดี ทั้งนี้ ตามมาตรา 124 วรรคสอง ได้กำหนดให้ผู้รับคำร้องดังกล่าวจะต้องส่งคำร้องทุกข์ไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการสอบสวนต่อไป

2) ระเบียบหรือคำสั่งภายในของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติในบริบทของการดูแล ควบคุม และกำกับ การปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 ได้ออกระเบียบและคำสั่งภายใน ที่เกี่ยวกับการรับคำร้องทุกข์ ดังนี้

(1) ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วย ประมวลระเบียบการตำรวจ เกี่ยวกับคดี ลักษณะ 13 ในส่วนว่าด้วยการรายงานคดีอาญา ในบทที่ 3 คำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ¹⁶⁵

¹⁶⁵ ระเบียบกรมตำรวจว่าด้วย การรายงานคดี (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2537 ลงวันที่ 19 ธันวาคม 2537

ระเบียบดังกล่าวเป็นระเบียบภายในที่นำลักษณะและวิธีการที่เป็นหลักการเกี่ยวกับการร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาแยกเป็นรายชื่อ เพื่อให้สะดวกในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ ดังนี้

ข้อ 1 คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

ข้อ 2 ผู้เสียหายจะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือต่อตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมายก็ได้

ข้อ 3 คำร้องทุกข์นั้นต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับ และชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้

คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือจะต้องมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ลงวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้น

ข้อ 4 เมื่อมีหนังสือร้องทุกข์ยื่นต่อตำรวจแล้ว ให้รีบจัดการส่งไปยังพนักงานสอบสวนและจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้

เมื่อมีคำร้องทุกข์ด้วยปาก ให้รีบจัดการอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายไปพบพนักงานสอบสวนและดำเนินการตามวรรคแรก

ในกรณีเร่งร้อน ตำรวจนั้นจะจดบันทึกเหตุการณ์ไว้หรือจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้ แล้วให้รีบส่งไปยังพนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไปโดยไม่ชักช้า

ข้อ 13 กรณีที่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษแล้ว ภายหลังการสอบสวนปรากฏว่าไม่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบรายงานตามลำดับชั้นจนถึงกองบัญชาการหรือตำรวจภาค แล้วแต่กรณีเพื่อขอถอนหมายเลขคดีและสำเนาส่งศูนย์ข้อมูลสารสนเทศสืบข้อมูลให้ถูกต้องโดยไม่ชักช้า

ข้อ 15 เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษไว้ถูกต้องตามระเบียบแล้ว ให้พนักงานสอบสวนออกหลักฐานการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษตามแบบในระเบียบนี้ มอบให้ผู้เสียหายหรือผู้แจ้งเพื่อใช้ในการติดต่อ

(2) คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา¹⁶⁶

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 จะเห็นว่าเป็นคู่มือการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนการสอบสวนว่ามีวิธีปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนอย่างไร ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

ก. มีการจัดประเภทของการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ การดำเนินคดีอาญาทั่วไป การดำเนินคดีจราจรทางบก ซึ่งจะมีแบบฟอร์มตัวอย่างของการรับคำร้องทุกข์ที่ต่างกัน

ข. สมุดสารบบการรับแจ้งความที่เกี่ยวกับคดีอาญาของแต่ละสถานีตำรวจหรือหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนจะต้องจัดทำ

(3) คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 177/2564 เรื่อง การรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษความผิดอาญานอกเขตอำนาจการสอบสวน

คำสั่งดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้าราชการตำรวจดำเนินการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษความผิดอาญานอกเขตอำนาจการสอบสวน ตามมาตรา 123 และมาตรา 124 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การกำหนดบทนิยามคำว่า “คำแจ้งความ” หมายความว่า เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้แจ้งความได้แจ้งต่อผู้รับแจ้งความ ซึ่งอาจเกี่ยวกับคดีอาญาหรือไม่ก็ตาม และวางหลักการรับแจ้งความว่า เมื่อมีผู้มาแจ้งความต่อตำรวจหรือพนักงานสอบสวนที่อยู่นอกเขตอำนาจการสอบสวนให้ผู้รับแจ้งความรับคำแจ้งความนั้นไว้ (ข้อ 4)

หากเป็นคำแจ้งความที่มีลักษณะเป็นคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนให้ลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีอาญา ให้ปรากฏรายละเอียดชื่อ และที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับและชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้ ทั้งนี้ ให้ครบถ้วนตามมาตรา 2 (7) และมาตรา 18 และหรือมาตรา 19 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีต้องออกเลขคดี

¹⁶⁶ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556

แต่ให้ออกเลขคดีอาญาของสถานีตำรวจที่รับคำร้องทุกข์ เพื่อประโยชน์ในการติดตามผลการดำเนินคดีต่อไป

อนึ่ง หากเป็นความผิดอันยอมความได้ แม้จะร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน เมื่อมีการร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ย่อมถือเป็นการร้องทุกข์โดยชอบด้วยกฎหมาย โดยกำหนดหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน ให้ดำเนินการดังนี้

ก. กรณีลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีอาญา

ให้ส่งสำเนารายงานประจำวันดังกล่าวพร้อมรับรองสำเนาถูกต้อง และเอกสารประกอบคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ (ถ้ามี) ไปยังพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวนโดยเร็ว ภายใน 3 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องทุกข์ ทั้งนี้ หากเป็นกรณีเร่งด่วนอาจส่งเรื่องไปทางโทรสารหรือช่องทางอิเล็กทรอนิกส์อื่นไปก่อน แล้วจึงส่งสำเนารายงานประจำวันดังกล่าวพร้อมรับรองสำเนาถูกต้องดังกล่าว พร้อมเอกสารอื่นที่เป็นต้นฉบับไปยังพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวน

ข. กรณีลงระบบรายงานประจำวันอิเล็กทรอนิกส์

วิธีการส่งรายงานประจำวันอิเล็กทรอนิกส์ ให้เป็นไปตามประกาศสำนักงานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทั้งนี้ หากเป็นกรณีเร่งด่วนอาจส่งเรื่องไปทางโทรสารหรือช่องทางอิเล็กทรอนิกส์อื่นไปก่อน และหากมีเอกสารประกอบคำร้องทุกข์ ให้ส่งต้นฉบับไปยังพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวนโดยเร็ว ภายใน 3 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องทุกข์

อนึ่ง เมื่อหัวหน้าสถานีตำรวจหรือหัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวนได้รับเรื่องจากสถานีตำรวจที่รับคำร้องทุกข์แล้วให้มอบหมายพนักงานสอบสวนรับผิดชอบดำเนินการสอบสวนตามอำนาจและหน้าที่ โดยให้ดำเนินการ ดังนี้

1. บันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ตามที่ได้รับเรื่องไว้ในสมุดสารบบการดำเนินคดีอาญาทั่วไป หรือสมุดสารบบการดำเนินคดีจราจรทางบก และลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีอาญา หรือรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีจราจร และบันทึกในระบบสารสนเทศสถานีตำรวจ (CRIMES) และให้รับดำเนินการสอบสวนโดยมีชักช้า

2. การรับคำร้องทุกข์ความผิดอาญานอกเขตอำนาจการสอบสวน ยังมีอาจถือได้ว่าเป็นการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมาย จึงให้ออกหมายเรียกผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษ เพื่มาทำการบันทึกปากคำโดยเร็ว

หากเป็นเรื่องที่มีได้เกิดในเขตอำนาจสอบสวนของตน ให้ส่งเรื่องไปยังสถานีตำรวจหรือหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนโดยเร็ว สำหรับวิธีการส่งเรื่องทางอิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นไปตามประกาศของสำนักงานเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทั้งนี้ ให้หัวหน้าสถานีตำรวจหรือหัวหน้าหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนที่ได้รับเรื่องดังกล่าวดำเนินการตามความในวรรคหนึ่งต่อไป

3.3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับการสอบสวน

ในความผิดต่อส่วนตัวจะต้องมีคำร้องทุกข์เสียก่อน พนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจสอบสวน อัยการมีอำนาจฟ้องเงื่อนไขสำคัญการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ในความผิดต่อส่วนตัวประกอบไปด้วย การร้องทุกข์และการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งคำร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมายได้กล่าวไปแล้ว ในส่วนนี้จะกล่าวถึงเฉพาะการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายว่ามีหลักเกณฑ์อย่างไร

การสอบสวน¹⁶⁷ หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ครบถ้วนดังต่อไปนี้

ประการแรก การสอบสวนต้องกระทำโดยเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจหน้าที่สอบสวน โดยผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่

1. กรณีความผิดเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร คือ ข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป¹⁶⁸
2. กรณีความผิดเกิดขึ้นในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร คือ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป¹⁶⁹
3. กรณีความผิดเกิดนอกราชอาณาจักร คือ อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาราชการแทนหรือพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาราชการแทนมอบหมายให้สอบสวนหรือในระหว่างรอคำสั่งมอบหมาย ได้แก่ พนักงานสอบสวนในเขตซึ่งผู้ต้องหาถูกจับ

¹⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)

¹⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคสอง

¹⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคแรก

อยู่ในเขตอำนาจ หรือพนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลได้รับความเสียหาย ได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหา¹⁷⁰

ประการที่สอง เจ้าพนักงานดังกล่าวมีเขตอำนาจสอบสวนเหนือคดีนั้น หรือที่เรียกว่าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดี หมายถึง พนักงานสอบสวนที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ในการรวบรวมสำนวนการสอบสวนขึ้นสุดท้าย เพื่อความเห็นเสนอต่อพนักงานอัยการว่าควร ตั้งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี หรือควรงดการสอบสวน และจะเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือจับ ผู้ต้องหาที่หลบหนี หรือสอบสวนต่อไป ถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งมาเช่นนั้น โดยในคดีหนึ่ง พนักงานสอบสวนเขตที่มีอำนาจสอบสวนสามารถมีได้หลายท้องที่ แต่จะมีพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบได้เพียงเขตเดียว ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคสาม มาตรา 19 วรรคท้าย และมาตรา 20 วรรคแรก กำหนดไว้ดังนี้

1) ในกรณีปกติ¹⁷¹

1.1 พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ความเกิดขึ้นอยู่ในเขตอำนาจ

1.2 พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาหนีที่อยู่ หรือถูกจับ เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก

2) ในกรณีการกระทำเกี่ยวพันกันหลายท้องที่

2.1 ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือ พนักงานสอบสวนในเขตที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรา 19 (1) - (6) และเป็นเขตที่จับผู้ต้องหาได้ก่อน¹⁷²

2.2 ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้แต่ได้พบการกระทำผิดแล้ว คือ พนักงานสอบสวนในเขตที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 19 (1) - (6) และเป็นเขตที่พบการกระทำผิดก่อน¹⁷³

หากในเขตที่พนักงานสอบสวนเขตที่รับผิดชอบมีพนักงานสอบสวนหลายคน พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ คือ หัวหน้าพนักงานสอบสวนในท้องที่นั้น¹⁷⁴ หรือผู้รักษาการแทน¹⁷⁵

¹⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20

¹⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคสาม

¹⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 (ก)

¹⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 (ข)

¹⁷⁴ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 2

¹⁷⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคท้าย

3) ในกรณีความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร¹⁷⁶

3.1 อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

3.2 พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหมาย
จากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

ประการสุดท้าย พนักงานสอบสวนได้ดำเนินการถูกต้องตามหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ไม่สอบสวนโดยการบังคับขู่เข็ญ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การยื่นคำร้องทุกข์สามารถยื่นต่อสถานีตำรวจใดก็ได้ไม่จำกัดว่าจะต้องยื่นคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจในการสอบสวน เนื่องด้วยกระบวนการร้องทุกข์กับการสอบสวนเป็นคนละขั้นตอนกัน กล่าวคือ การร้องทุกข์เป็นการเริ่มดำเนินคดีในความผิดต่อส่วนตัวโดยผู้เสียหาย โดยร้องทุกข์ต่อบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้โดยไม่จำกัดว่าจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจการสอบสวนคดีดังกล่าวก็ได้ คำร้องทุกข์นั้นย่อมชอบด้วยกฎหมาย พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวน ตามมาตรา 121 วรรคสอง และพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องได้ ตามมาตรา 120 ส่วนกระบวนการสอบสวนนั้นกฎหมายกำหนดว่าจะต้องกระทำโดยพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวนและมีเขตอำนาจสอบสวนเหนือคดีนั้น มิฉะนั้นแล้วการสอบสวนดังกล่าวจะเสียไป ส่งผลให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง

4. วิเคราะห์ปัญหาการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ศึกษาเฉพาะการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว บทที่ 2 และการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของต่างประเทศ บทที่ 3 และของประเทศไทย ซึ่งเป็นการศึกษาการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน ในขั้นตอนของการร้องทุกข์ของผู้เสียหายเป็นหลัก ในบทนี้ผู้ศึกษาจะนำเอาองค์ความรู้ หลักการต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาข้างต้นมาวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นรูปแบบทั้งด้านกฎหมายของการร้องทุกข์ วิธีการและลักษณะของคำร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมาย ตลอดจนผู้มีอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ของแต่ละประเทศ โดยจะวิเคราะห์ให้เห็นปัญหาของกระบวนการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวของชั้นเจ้าพนักงานในประเทศไทยอันมีสาเหตุมาจากบทบัญญัติมาตรา 123 ที่บัญญัติไว้ไม่ชัดเจนทำให้มีปัญหา

¹⁷⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20

ในการบังคับใช้เกี่ยวกับเขตอำนาจในการรับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวน จึงเกิดข้อควรพิจารณาว่าการยื่นคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนนอกเขตอำนาจการสอบสวนถือเป็นคำร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมายอันจะทำให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รับคำร้องทุกข์และมีอำนาจสอบสวนคดีหรือไม่ เพียงใด รวมทั้งปัญหาการวางโครงสร้างระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแบ่งแยกกระบวนการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกัน ทำให้พนักงานอัยการของไทยไม่มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มการดำเนินคดีตั้งแต่ในชั้นรับคำร้องทุกข์และการสอบสวน ตลอดจนการพัฒนารูปแบบวิธีการของการร้องทุกข์ที่เหมาะสมในยุคปัจจุบัน ซึ่งทั้ง 3 ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหาย

ผู้ศึกษาจะได้นำผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบในบทนี้ เพื่อนำไปสู่การสรุปและข้อเสนอแนะในบทที่ 5 ต่อไป

4.1 ปัญหาการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ในความผิดต่อส่วนตัวการร้องทุกข์ของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ การร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขการสอบสวนคดีของพนักงานสอบสวน ตามมาตรา 121 วรรคสอง และเป็นเงื่อนไขให้อำนาจฟ้องของพนักงานอัยการตามมาตรา 120 โดยผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้น คดีจะขาดอายุความ ตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวนและพนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

จะเห็นว่า คำร้องทุกข์เปรียบเสมือนเป็นกระดุมเม็ดแรกที่ผู้เสียหายจะต้องคิดให้ถูกต้องตั้งแต่แรกเริ่มจึงจะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ โดยบุคคลที่มีอำนาจร้องทุกข์คือ ผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ตามมาตรา 123 โดยผู้เสียหายมีเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจึงจะเป็นคำร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมาย ตามมาตรา 2 (7) ในความผิดต่อส่วนตัวหากการร้องทุกข์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจะทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวนและการสอบสวนที่กระทำไปโดยปราศจากอำนาจนั้นเสียไป ส่งผลให้อัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ดังได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

ประเทศไทยในปัจจุบันพบว่า มีบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจที่ฝืดเคืองส่งผลกระทบให้มีผู้กระทำความผิดเพิ่มมากขึ้น ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเดือดร้อนต้องหาที่พึ่งทางกระบวนการยุติธรรมจึงต้องไปดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ซึ่งตามมาตรา 123 แห่งประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดผู้มีอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ คือ พนักงานสอบสวน ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวมิได้กำหนดว่าจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวนคดีแต่อย่างใด แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนมักใช้ดุลยพินิจปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ โดยอ้างว่าการกระทำความผิดดังกล่าวมิได้ได้อยู่ในเขตอำนาจสอบสวนของตน ปัญหาการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในการริเริ่มดำเนินคดีอาญาและทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นที่พึ่งที่สำคัญยิ่ง

ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและเกิดขึ้นบ่อยครั้ง โดยจากการศึกษาพบว่า สาเหตุในการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวนมีหลายประการ แยกอธิบายดังนี้

1. ปัญหาของการบัญญัติกฎหมายที่ส่งผลต่อการบังคับใช้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายนั้น

2. ปัญหาด้านอัตรากำลังที่ไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับปริมาณคดีซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจตีความว่าผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจสอบสวนการกระทำความผิดนั้น และเมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่ไม่มีอำนาจการสอบสวนหรือร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน พนักงานสอบสวนจะปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ดังกล่าวและแจ้งให้ผู้เสียหายไปร้องทุกข์ที่สถานีตำรวจอื่น (สถานที่ที่มูลคดีเกิดหรือสถานที่ที่มีเขตอำนาจสอบสวน) ทั้งนี้ เพื่อลดภาระงานที่จะต้องรับผิดชอบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด มีข้อพิจารณาประการแรกว่า แท้จริงแล้วพนักงานสอบสวนมีดุลยพินิจที่จะปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนหรือไม่ แยกพิจารณาได้ดังนี้

1. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้กำหนดว่าผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 ตามมาตรา 123 บัญญัติว่า “ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้...”

กรณีที่ 2 ตามมาตรา 124 กำหนดว่า “ผู้เสียหายจะร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมายก็ได้

เมื่อมีหนังสือร้องทุกข์ยื่นต่อเจ้าพนักงานเช่นกล่าวแล้ว ให้รับจัดการส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้

เมื่อมีคำร้องทุกข์ด้วยปากให้รับจัดการให้ผู้เสียหายไปพบกับพนักงานสอบสวน เพื่อจดบันทึกคำร้องทุกข์นั้นด้วยบัญชีในมาตรา 63 ในกรณีเร่งร้อนเจ้าพนักงานนั้นจะจดบันทึกเสียเองก็ได้ แต่แล้วให้รับส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว มีข้อพิจารณา ดังนี้

ประการแรก ถ้อยคำในมาตรา 123 ใช้คำว่า “พนักงานสอบสวน” ซึ่งหมายถึงเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน ตามมาตรา 2 (6) มีความหมายกว้างกว่าคำว่า “พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดี” ที่หมายถึง พนักงานสอบสวนในกรณีที่องค์การกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้น หรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ตามมาตรา 18 วรรคสาม หรือกรณีการกระทำเกี่ยวพันกันหลายท้องที่ที่จับ หรือพบการกระทำความผิดก่อน ตามมาตรา 19 มีหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ สรุปสำนวนการสอบสวน และทำความเข้าใจพร้อมสำนวนเสนอพนักงานอัยการว่าควรจัดการสอบสวน หรือสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องตามบทบัญญัติมาตรา 140 - 141 และมาตรา 142

ประการที่สอง ตามมาตรา 124 ที่กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวนได้ เมื่อบุคคลดังกล่าวรับคำร้องทุกข์แล้วให้รับจัดการส่งคำร้องทุกข์ไปยังพนักงานสอบสวนนั้น จะเห็นว่า ผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์กับผู้มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาเป็นบุคคลที่แยกออกจากกันได้ เนื่องจากขั้นตอนการยื่นคำร้องทุกข์กับกระบวนการสอบสวนมิใช่กระบวนการเดียวกัน สามารถแบ่งแยกขั้นตอนออกจากกันได้ โดยไม่ทำให้ขั้นตอนใดเสียไป ดังนั้น การยื่นคำร้องทุกข์แม้จะมีได้ยื่นต่อพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจในการสอบสวน คำร้องทุกข์ดังกล่าวขอด้วยระเบียบ พนักงานสอบสวนย่อมมีหน้าที่จะต้องรับคำร้องทุกข์ไม่ว่าจะใช้ดุลยพินิจปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ดังกล่าวได้

ข้อพิจารณาดังกล่าวมีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยไปทำนองเดียวกันว่า¹⁷⁷ การพิจารณาปัญหาว่า พนักงานสอบสวนผู้รับคำร้องทุกข์ไว้จะมีอำนาจรับคำร้องทุกข์นั้นหรือไม่ เป็นคนละเรื่องกับการพิจารณาว่าพนักงานสอบสวนผู้นั้นจะมีอำนาจสอบสวนในความผิดนั้นด้วยหรือไม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 มิได้บังคับให้ร้องทุกข์เฉพาะต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนเสมอไป เหตุนี้พนักงานสอบสวนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง ซึ่งแม้จะมีได้มีอำนาจทำการสอบสวนในคดีนั้นเลย ก็ยังมีอำนาจรับคำร้องทุกข์ได้

¹⁷⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 2974/2516

2. สำนักงานตำรวจแห่งชาติในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับ ดูแลเจ้าพนักงานตำรวจให้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญาวิธีพิจารณาความอาญา ดังจะเห็นได้จากระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 13 ในส่วนว่าด้วยการรายงานคดีอาญา ในบทที่ 3 คำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ ที่รวบรวมบทบัญญัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์มากำหนดไว้ในระเบียบดังกล่าว เพื่อเป็นยึดหลักการในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน

นอกจากนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติยังได้มีคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556 และคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 177/2564 เรื่อง การรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษความผิดอาญานอกเขตอำนาจการสอบสวน ลงวันที่ 9 เมษายน 2564 มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานตำรวจเริ่มตั้งแต่อำนาจหน้าที่รับการแจ้งความ คำร้องทุกข์ ตลอดจนการทำสำนวนการสอบสวนให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน คำสั่งดังกล่าวได้กล่าวถึงเรื่องการรับคำร้องทุกข์ มีสาระสำคัญ คือ ในความผิดต่อส่วนตัวหากผู้เสียหายร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญา แม้จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนนอกเขตอำนาจการสอบสวน ย่อมถือเป็นการร้องทุกข์โดยชอบด้วยกฎหมาย พนักงานสอบสวนมีหน้าที่จะต้องรับคำร้องทุกข์นั้นไว้ แม้การกระทำความผิดนั้นจะไม่อยู่ในเขตอำนาจการสอบสวนของตน ตามมาตรา 18 และมาตรา 19 แล้วแต่กรณี ให้เร่งดำเนินการส่งสำเนารายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีอาญาและเอกสารประกอบไปยังพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวนภายใน 3 วัน นับแต่วันที่รับคำร้องทุกข์¹⁷⁸

¹⁷⁸ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 177/2564 ลงวันที่ 9 เมษายน 2564

ข้อ 4 เมื่อมีผู้มาแจ้งความต่อตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนที่อยู่นอกเขตอำนาจการสอบสวนให้ผู้รับแจ้งความรับคำแจ้งความนั้นไว้...

ข้อ 5 หากเป็นคำแจ้งความที่มีลักษณะเป็นคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนให้ลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีอาญา ให้ปรากฏรายละเอียดชื่อ และที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับ และชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้ ทั้งนี้ ให้ครบถ้วนตามมาตรา 2 (7) และมาตรา 18 และหรือมาตรา 19 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยไม่ต้องออกเลขคดี แต่ให้ออกเลขคดีอาญาของสถานีตำรวจที่รับคำร้องทุกข์ เพื่อประโยชน์ในการติดตามผลการดำเนินคดีต่อไป

อนึ่ง หากเป็นความผิดอันยอมความได้ แม้จะร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน เมื่อมีการร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ย่อมถือเป็นการร้องทุกข์โดยชอบด้วยกฎหมาย

ผู้ศึกษาเห็นว่า นับตั้งแต่ใช้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 มาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ตัดสินไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 และต่อมา สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ออกคำสั่งที่ 177/2564 เพื่อแก้ไขการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกัน ระหว่างนโยบาย (นิติบัญญัติ) และภาคปฏิบัติ โดยบทบัญญัติดังกล่าวก็มีช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ผู้ตีความกฎหมาย แม้จริงอยู่ที่กฎหมายไม่อาจบัญญัติให้ครอบคลุมทุกกรณีได้อย่างละเอียด และจะต้องอาศัยการตีความของผู้ใช้กฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม การตีความกฎหมายอาญาจะต้องพิเคราะห์ถึงเจตนารมณ์แห่งกฎหมายไปพร้อมกับถ้อยคำในบทบัญญัติ และต้องอยู่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมาย (Principle of Legality) ไม่นำหลักเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง (Lex Stricta) มาใช้ตีความขยายถ้อยคำในตัวบทให้ออกไปนอกเหนือเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย กล่าวโดยสรุป บทบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาในการบังคับใช้ หากไม่มีการพัฒนาแก้ไข ปัญหาดังกล่าวก็จะคงมีอยู่ต่อไป เนื่องจากต้นตอของปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานวิธีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนของต่างประเทศ อันได้แก่ ประเทศอินเดีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน โดยพบลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างและลักษณะร่วมกันที่มีความคล้ายคลึงกับประเทศไทย ดังต่อไปนี้

ประเทศอินเดียการดำเนินคดีอาญาในความผิดที่สามารถรับรู้ได้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอินเดีย ตามมาตรา 154 ประกอบมาตรา 2 (3) กำหนดให้ผู้เสียหายหรือผู้พบเห็นการกระทำความผิด ต้องรายงานข้อมูลการกระทำความผิดหรือยื่น FIR ต่อพนักงานสอบสวน เนื่องจากการรายงานดังกล่าวเป็นเงื่อนไขของอำนาจสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจประเทศอินเดีย เมื่อตำรวจลงข้อมูลในระบบแล้วจะมีอำนาจสืบสวนสอบสวนคดีได้ทันทีโดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษา¹⁷⁹

การรายงานข้อมูลการกระทำความผิด (FIR) ซึ่งต่อไปจะขอเรียกว่า การร้องทุกข์ ตามมาตรา 154 (1) และ (2) กำหนดให้ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีหน้าที่รับคำร้องทุกข์ โดยสามารถร้องทุกข์ด้วยวาจา โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องบันทึกคำร้องทุกข์เป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมให้ผู้ร้องทุกข์ลงนาม โดยต้นฉบับคำร้องทุกข์จะถูกเก็บไว้เพื่อใช้เป็นหลักฐานในสำนวนคดีต่อไป ส่วนสำเนาจะมอบให้แก่ผู้ร้องทุกข์เก็บไว้

¹⁷⁹ Ashish kumar kulshreshtha. *Intricacies of police investigation, role of police in criminal justice system of india and need to reform.* p. 2246.

จากการศึกษาพบว่า ในการรับคำร้องทุกข์เจ้าหน้าที่ตำรวจอินเดียจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหลักการที่ศาลฎีกากำหนดไว้¹⁸⁰ โดยศาลฎีกามีคำวินิจฉัยถึงแนวทางในการรับคำร้องทุกข์ของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า การปฏิเสธที่จะบันทึก FIR โดยอ้างเหตุที่ว่าการกระทำความผิดไม่อยู่ในเขตอำนาจการสอบสวนของสถานีตำรวจ ถือว่าเป็นการละทิ้งต่อหน้าที่ เป็นความผิดอาญา เจ้าหน้าที่ดังกล่าวแม้ไม่มีเขตอำนาจสอบสวนเหนือคดีนั้นจะต้องรับรายงานข้อมูลเกี่ยวกับความผิดที่สามารถรับรู้ได้ โดยจะต้องบันทึกข้อมูลดังกล่าวลงระบบ FIR และดำเนินการส่งรายละเอียดที่ได้รับรายงานนั้นไปยังสถานีตำรวจที่มีเขตอำนาจต่อไป พิเคราะห์แล้วเห็นว่า ประเทศอินเดียเมื่อเกิดการกระทำความผิดที่สามารถรับรู้ได้ ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้โดยทั่วไป แม้การกระทำความผิดดังกล่าวจะมีได้ อยู่ในเขตอำนาจการสอบสวนของสถานีตำรวจนั้นก็ตาม โดยเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องรับคำร้องทุกข์และดำเนินการจัดส่งคำร้องทุกข์ไปยังสถานีตำรวจที่มีอำนาจสอบสวนเพื่อดำเนินการสอบสวนคดีต่อไป

กรณีดังกล่าวเปรียบเทียบกับประเทศไทย พบว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายมีอำนาจร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดได้โดยประเทศอินเดียผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้น ส่วนประเทศไทยสามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวนซึ่งนับว่ามีทางเลือกมากกว่าประเทศอินเดีย แต่อย่างไรก็ดี การร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขให้อำนาจในการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ตลอดจนวิธีการและลักษณะของการร้องทุกข์ของประเทศอินเดียมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก

สำหรับปัญหาการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนของประเทศอินเดีย พบว่า มีความคล้ายคลึงกับประเทศไทย กล่าวคือ พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์และใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาว่าจะรับคำร้องทุกข์ดังกล่าวหรือไม่ โดยพนักงานสอบสวนมักจะมองว่ากระบวนการร้องทุกข์กับกระบวนการสอบสวนว่าเป็นกระบวนการเดียวกัน อันส่งผลให้เกิดการตีความเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ว่าจะต้องอยู่ภายใต้เรื่องเขตอำนาจการสอบสวนด้วย กล่าวคือ การร้องทุกข์จะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนที่มีเขตอำนาจสอบสวนเหนือคดีที่ร้องทุกข์นั้น มิฉะนั้นแล้วจะปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นั้นเสีย ซึ่งเป็นการใช้ดุลยพินิจโดยไม่ชอบตามแนวที่ศาลฎีกาประเทศอินเดียและประเทศไทยได้วินิจฉัยไว้ข้างต้น

¹⁸⁰ Supreme Court of India . *Lalita Kumari vs Govt. Of U.P. & Ors.* 14 กรกฎาคม 2565. Retrieved from : <https://indiankanoon.org/doc/10239019/>

ผู้วิจัยเห็นว่า ระบบการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ของประเทศอินเดียยังไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากบทบัญญัติที่เกี่ยวกับคำร้องทุกข์ไม่ได้สมบูรณ์โดยตัวเองซึ่งจะต้องอาศัยหลักการตามที่ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยเพื่ออุดช่องว่างของปัญหาในการใช้ดุลยพินิจที่ไม่ชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้น ระบบของประเทศอินเดียตามที่ได้ศึกษามาจึงไม่น่าจะเป็นแบบอย่างของระบบการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานในส่วนอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ของประเทศไทยได้แต่อย่างใด

สำหรับระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมันใช้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐและรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการดำเนินการฟ้องร้อง ตามมาตรา 152 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน อย่างไรก็ดี แม้ว่าประเทศเยอรมันจะใช้หลักการดำเนินคดีโดยรัฐและรัฐแต่ผู้เดียวเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาก็ตาม แต่กฎหมายเยอรมันก็เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิในการฟ้องคดีบางประเภทที่มีลักษณะในทางส่วนตัวได้โดยมีลักษณะที่จำกัดไว้เฉพาะคดีที่รัฐกำหนดเท่านั้น

จากการศึกษาพบว่า ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันได้แบ่งประเภทความผิดอาญาที่ต้องอาศัยเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีอาญา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความผิดที่อาศัยการร้องทุกข์ของผู้เสียหาย และความผิดที่ผู้เสียหายต้องให้อำนาจในการดำเนินคดีโดยความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์มีลักษณะใกล้เคียงกับความผิดต่อส่วนตัวของประเทศไทย กล่าวคือ ผู้เสียหายมีอำนาจร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพนักงานอัยการได้ แล้วแต่กรณี โดยจะต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่ทราบการกระทำความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ตามมาตรา 77 B (1) และสามารถถอนคำร้องทุกข์ได้ก่อนการดำเนินคดีจะถึงที่สุด ตามมาตรา 77(1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน เมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์มอบคดีแก่พนักงานอัยการแล้วถือว่าคดีดังกล่าวอยู่ในอำนาจและความรับผิดชอบของพนักงานอัยการ อัยการจะมีอำนาจสอบสวนและมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล ตามมาตรา 152 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันต่อไป

จากหลักการดังกล่าว มีข้อพิจารณา ดังนี้

1. กรณีร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ตำรวจมีหน้าที่รายงานให้พนักงานอัยการทราบ และจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการว่าจะต้องดำเนินการต่อไปอย่างไร โดยคำสั่งของพนักงานอัยการจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร

2. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันให้อำนาจพนักงานอัยการมีอำนาจรับคำร้องทุกข์ได้โดยตรง แล้ววินิจฉัยว่าการร้องทุกข์ดังกล่าวเป็นความผิดอาญาหรือไม่

หากพิจารณาแล้วพบว่า ไม่เป็นความผิดทางอาญาจะมอบหมายให้ตำรวจทำการสอบสวนภายใต้การกำกับดูแลของพนักงานอัยการต่อไป

3. พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ทั่วประเทศ โดยไม่ผูกมัดกับเขตอำนาจของศาลหรือเขตมลรัฐแต่อย่างใด ซึ่งจะต่างกับเขตอำนาจในการดำเนินคดีอาญา (การฟ้องคดีอาญา) ของพนักงานอัยการที่จะขึ้นอยู่กับเขตอำนาจของศาล

กรณีดังกล่าวเปรียบเทียบกับประเทศไทยพบว่า แม้ประเทศไทยกับสหพันธสาธารณรัฐเยอรมันจะใช้รูปการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลักเหมือนกัน แต่พบว่าการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานอันได้แก่ อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ มีความแตกต่างกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยในส่วนของขั้นตอนก่อนฟ้องเยอรมันจะมีฝ่ายที่เกี่ยวข้องตั้งแต่แรกเริ่ม คือ ตำรวจ และพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการจะมีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาเป็นหลัก ส่วนตำรวจจะเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการอีกชั้นหนึ่ง และพนักงานอัยการมีอำนาจรับคำร้องทุกข์ได้โดยตรง ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่อำนาจรับคำร้องทุกข์และการสอบสวนคดีจะเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แต่เพียงฝ่ายเดียว

ดังนั้น ประเทศเยอรมันจึงไม่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวน เนื่องจากมีการตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนโดยพนักงานอัยการ อันเป็นไปตามหลักการสอบสวนคดีอาญาที่มองว่าการสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันซึ่งมีองค์กรอัยการเป็นผู้รับผิดชอบเป็นหลัก

ผู้ศึกษาเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ของประเทศเยอรมัน นับว่าเป็นระบบที่มีความสมบูรณ์ของงานอัยการที่มีการกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ได้โดยตรง และในขณะเดียวกันพนักงานอัยการก็มีอำนาจสอบสวนฟ้องร้อง อันเป็นการที่พนักงานอัยการเข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแลพนักงานสอบสวนในการใช้ดุลยพินิจในการรับคำร้องทุกข์อันเป็นต้นสายแห่งการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชน เป็นหลักการที่สอดคล้องกับระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่ประเทศไทยจะต้องนำไปพัฒนาระบบหรือรูปโครงสร้างตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป อย่างไรก็ดี หากพิจารณาในเรื่องบทบัญญัติเกี่ยวกับการร้องทุกข์ของประเทศเยอรมันด้วยเหตุผลของความเป็นมาและระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่มองว่าอำนาจดำเนินคดีอาญาเป็นของรัฐ จึงเปิดโอกาสให้แก่เอกชนผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีได้เท่าที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่นนี้ จึงทำให้พบบทบัญญัติที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการการร้องทุกข์เพียงเล็กน้อย ดังนั้น ในบริบทของบทบัญญัติกฎหมายของประเทศเยอรมันจึงไม่น่าจะนำมา

เป็นแบบอย่างในการปรับปรุงพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ คำร้องทุกข์ได้

4.2 ปัญหาการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวนในการปฏิเสธ ไม่รับคำร้องทุกข์

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ชั้นเจ้าพนักงานของประเทศไทยซึ่งประกอบไปด้วย ตำรวจและพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้แบ่งแยกอำนาจหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยพนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ส่วนพนักงานอัยการมีหน้าที่ตรวจสอบพิจารณาสำนวน การสอบสวนและทำความเห็นทางคดีเท่านั้น

สำหรับความผิดส่วนตัว พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนได้ต่อเมื่อผู้เสียหาย ร้องทุกข์มอบคดีตามระเบียบเสียก่อน พนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์ แล้ววินิจฉัยว่าการร้องทุกข์ดังกล่าวเป็นความผิดอาญาหรือไม่ เมื่อเป็นความผิดอาญาพนักงานสอบสวนจะตั้งข้อหาอันเป็นการกำหนดทิศทางรูปคดี ตลอดจนบริหารจัดการในการรวบรวม พยานหลักฐาน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมานี้ล้วนอยู่ในดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนทั้งสิ้น นอกจากนี้ แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนจะใช้หลักการดำเนินคดีอาญา ตามกฎหมาย (Legal Principle) ก็ตาม แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนมักจะเป็น ผู้ไต่ถามเกลี้ยประนอมข้อพิพาททางคดีอาญาโดยโน้มน้าวให้คู่กรณีตกลงกัน ประกอบกับคดีที่มี ลักษณะคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ผู้เสียหายมักจะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งเป็นหลัก และเมื่อได้รับชดเชยเป็นที่พอใจแล้วผู้เสียหายจะไม่ตั้งใจที่จะให้มีการดำเนินคดีอาญาต่อไป ซึ่งเจือสมกับความต้องการของพนักงานสอบสวนอยู่แล้วในการให้คู่กรณีตกลงกัน พนักงานสอบสวนจึงปฏิเสธ ไม่รับคำร้องทุกข์ทั้งที่ทราบว่าสิ่งที่กระทำไปนั้นเป็นความผิดแต่เลือกที่จะเลี่ยง ไม่รับคำร้องทุกข์เพื่อที่จะลดภาระของตนที่สิ้นมือ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายแม่บทในการดำเนิน คดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาลไทย โดยชั้นเจ้าพนักงานได้มีการบัญญัติไว้ในภาค 1 และ ภาค 2 จากการศึกษพบว่า บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์จะอยู่ในภาค 2 ว่าด้วยการสอบสวน ลักษณะ 1 หลักทั่วไป กล่าวคือ ในความผิดต่อส่วนตัวพนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนคดี ต่อเมื่อมีการร้องทุกข์จากผู้เสียหาย และพนักงานอัยการจะมีอำนาจฟ้องได้เมื่อมีการสอบสวน มาแล้วโดยชอบ ตามมาตรา 121 วรรคสองและมาตรา 120 ประกอบมาตรา 2 (7) โดยกฎหมาย ได้บัญญัติถึงเงื่อนไขของการร้องทุกข์ที่ชอบด้วยกฎหมายไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การร้องทุกข์ต้องกระทำโดยผู้เสียหาย
2. การร้องทุกข์ต้องกระทำต่อเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจรับคำร้องทุกข์
3. ต้องร้องทุกข์โดยมีเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ
4. ต้องทำตามแบบวิธีการร้องทุกข์
5. ต้องร้องทุกข์ภายในระยะเวลาที่ประมวลกฎหมายอาญากำหนด

จะเห็นว่า ไม่มีบทบัญญัติใดในภาค 2 ลักษณะ 1 ที่บัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายที่อุทธรณ์คัดค้านการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวน ทั้งยังไม่มีหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาตรวจสอบถ่วงดุลการใช้ดุลยพินิจดังกล่าว ดังนั้น ในทางปฏิบัติผู้เสียหายจึงมีทางเลือกอยู่ 2 ประการ คือ ร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาที่เหนือชั้นขึ้นไป (หากเป็นความผิดทางวินัย) หรือเสนอคดีต่อศาลฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งไม่ว่าผู้เสียหายจะใช้วิธีการใด สุดท้ายแล้วภาระย่อมจะตกแก่ผู้เสียหายที่จะต้องยื่นฟ้องคดีต่อศาลเองตามมาตรา 28 (2) แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ หากผู้นั้นมีกำลังทรัพย์มากพอที่จะสามารถดำเนินการเองได้

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศอินเดีย พบว่า ประเทศอินเดียมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานประกอบไปด้วย ตำรวจและพนักงานอัยการ และมีการแบ่งแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจฟ้องอย่างเด็ดขาด นับว่ามีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ตำรวจมีหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อยของสังคมและจับกุมผู้กระทำความผิดมาสอบสวน และทำสำนวนเสนอความเห็นแก่พนักงานอัยการ ส่วนพนักงานอัยการมีหน้าที่ในการฟ้องร้องคดีต่อศาลเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสอบสวน โดยงานของพนักงานอัยการจะเริ่มขึ้นหลังจากตำรวจได้สอบสวนเสร็จสิ้นและยื่นข้อกล่าวหาหรือเสนอสำนวนคดีแล้วเท่านั้น

นอกจากนี้ ในขั้นตอนการร้องทุกข์ ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ โดยหากร้องทุกข์ด้วยวาจาจะเป็นหน้าที่ของตำรวจในการจัดให้มีคำร้องทุกข์ ลงวัน เดือน ปี และให้ผู้ร้องทุกข์ลงลายมือชื่อ ตามมาตรา 154 (1) และ (2)¹⁸¹

¹⁸¹ Section 154

(1) Every information relating to the commission of a cognizable offence, if given orally to an officer in charge of a police station, shall be reduced to writing by him or under his direction, and be read over to the informant; and every such information, whether given in writing or reduced to writing as aforesaid, shall be signed by the person giving it, and the substance thereof shall be entered in a book to be kept by such officer in such form as the State Government may prescribe in this behalf.

แต่อย่างไรก็ดี หากตำรวจปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายประเทศอินเดีย มีบทบัญญัติที่กำหนดถึงการร้องทุกข์ต่อผู้กำกับของสถานีตำรวจนั้นได้ โดยเป็นหน้าที่ของผู้กำกับว่าจะต้องรับคำร้องทุกข์ดังกล่าวและดำเนินการสอบสวนคดีต่อไปหากพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นคำร้องที่ชอบด้วยกฎหมาย¹⁸²

ผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศอินเดียมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและมีการแบ่งแยกอำนาจสอบสวนออกจากอำนาจฟ้อง จึงทำให้การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้ดุลยพินิจในการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวนจากหน่วยงานภายนอกยังไม่สมบูรณ์ อันมีลักษณะที่ คล้ายคลึงกับประเทศไทย แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ได้วางหลักการให้สิทธิผู้เสียหายสามารถอุทธรณ์คัดค้านการใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวนที่ปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ได้ ซึ่งการดังกล่าวผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นข้อพิจารณาที่น่าสนใจ น่าจะนำมาเป็นแบบอย่างในการปรับปรุงพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในส่วน ที่เกี่ยวกับคำร้องทุกข์ได้ต่อไป

สำหรับสหพันธสาธารณรัฐเยอรมันมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ การดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานประกอบไปด้วย ตำรวจและอัยการอันมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศไทยแต่มีความแตกต่างกันในเรื่องหลักการสอบสวนคดีอาญาที่พนักงานอัยการเยอรมันจะเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้องทั้งหมด เนื่องจากการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันจะแบ่งแยกจากกันไม่ได้ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจเยอรมันจะอยู่ในรูปแบบการกำกับดูแลโดยตำรวจเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนของอัยการเท่านั้น ในกรณีที่ตำรวจเริ่มดำเนินการสอบสวนคดีใดขึ้นเองก่อน ตำรวจจะต้องรายงานสิ่งที่ได้ทำไปให้อัยการทราบในโอกาสแรกที่กระทำได้ ตำรวจไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินการได้เอง โดยลำพังจนเสร็จสิ้นกระบวนการสอบสวน

(2) A copy of the information as recorded under Sub-Section (1) shall be given forthwith, free of cost, to the informant.

¹⁸² Section 154

(3) Any person, aggrieved by a refusal on the part of an officer in charge of a police station to record the information referred to in Sub-Section (1) may send the substance of such information, in writing and by post, to the Superintendent of Police concerned who, if satisfied that such information discloses the commission of a cognizable offence, shall either investigate the case himself or direct an investigation to be made by any police officer subordinate to him, in the manner provided by this Code, and such officer shall have all the powers of an officer in charge of the police station in relation to that offence.

ในความผิดที่ต้องอาศัยการร้องทุกข์ของผู้เสียหายตามกฎหมายเยอรมัน (ความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์) ได้กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือพนักงานอัยการก็ได้ ในกรณีที่ร้องทุกข์ต่อตำรวจ ตำรวจมีหน้าที่จะต้องรายงานให้พนักงานอัยการทราบและจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการว่าจะต้องดำเนินการต่อไปอย่างไร ดังนั้น ในประเทศเยอรมันจึงไม่ประสบปัญหาการขาดการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวน (จากองค์กรภายนอก) เช่นประเทศไทย

สำหรับระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมันนับว่าเป็นระบบที่มีความสมบูรณ์ของงานอัยการ (ระบบอัยการสากล) กล่าวคือ อัยการรับผิดชอบทั้งกระบวนการสอบสวนและฟ้องร้อง พนักงานอัยการมีอำนาจในการเริ่มคดีได้เอง มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ ตลอดจนมีอำนาจกำกับดูแลการสอบสวนของตำรวจ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า รูปแบบโครงสร้างดังกล่าวจะเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวนโดยเป็นการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งประเทศไทยน่าจะนำมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาโครงสร้างขององค์กรตำรวจและอัยการต่อไป

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบหรือวิธีการยื่นคำร้องทุกข์ที่ขาดความเป็นพลวัตร

จากการศึกษาพบว่า การร้องทุกข์ในประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้โดยวาจาหรือจะเป็นหนังสือก็ได้ โดยผู้เสียหายหรือผู้ได้รับมอบอำนาจจะต้องเดินทางไปร้องทุกข์ ณ สถานีตำรวจเท่านั้น เว้นแต่ความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้แบ่งส่วนงานให้คดีดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บช.สอท.) หรือที่เรียกว่าตำรวจไซเบอร์ มีหน้าที่สืบสวนสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำความผิด ได้แก่ การหลอกลวงออนไลน์ทางด้านการเงิน การจำหน่ายสิ่งของผิดกฎหมาย หรือการหลอกลวงการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ การเผยแพร่ข่าวปลอม ความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กหรือสตรีทางอินเทอร์เน็ต และการค้ามนุษย์ การพนันออนไลน์ และอาชญากรรมข้ามชาติ ผู้เสียหายสามารถแจ้งความผ่านระบบรับแจ้งความออนไลน์¹⁸³ ซึ่งเริ่มใช้งานเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565 ที่ผ่านมา

¹⁸³ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. การรับแจ้งความทางออนไลน์คดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยี. 13 กรกฎาคม 2565. สืบค้นจาก : <https://www.thaipoliceonline.com/>

จะเห็นว่า การร้องทุกข์ในประเทศไทยผู้เสียหายจะต้องเดินทางไปสถานีตำรวจเป็นหลักโดยอาจร้องทุกข์ทางสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างจำกัด ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้วจะพบว่า รูปแบบหรือวิธีการร้องทุกข์สามารถกระทำได้หลายช่องทาง พฤติการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการไม่พัฒนาของกระบวนการยุติธรรมของไทย ซึ่งไม่สอดคล้องกับแผนปฏิรูปประเทศที่กำหนดให้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปรับใช้ ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ พบว่า มีข้อพิจารณาที่น่าจะนำมาพัฒนาระบบรับคำร้องทุกข์ของประเทศไทยได้ ดังนี้

ประเทศอินเดีย ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้หลากหลายช่องทางได้แก่ การร้องทุกข์ทางโทรศัพท์ การส่งข้อความทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือไปร้องทุกข์ที่สถานีตำรวจก็ได้ โดยไม่จำกัดประเภทคดีเหมือนเช่นประเทศไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติของประเทศอินเดียมีนโยบายที่ชื่อว่า “Zero FIR” กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำข้อมูลเกี่ยวกับคำร้องทุกข์ลงระบบ FIR เพื่อเก็บไว้เป็นฐานข้อมูล

การร้องทุกข์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในประเทศอินเดีย ผู้เสียหายสามารถเข้าสู่เว็บไซต์ของสถานีตำรวจแต่ละแห่งได้โดยสะดวกไม่ต้องเดินทางไปร้องทุกข์ที่สถานีตำรวจ โดยระบบรับคำร้องทุกข์ของประเทศอินเดียจะมีการรายงานผลการดำเนินงานให้แก่ผู้เสียหายทราบตามข้อมูลการติดต่อที่ได้ให้ไว้ เช่น ทาง SMS หรือ E-mail เป็นต้น

สำหรับสหพันธสาธารณรัฐเยอรมัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจรับคำร้องทุกข์ได้ โดยผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ทางผ่านเว็บไซต์ "Internetwache" และใน Länder อื่น ๆ หรือเดินทางไปร้องทุกข์ที่สถานีตำรวจ หรือสำนักงานอัยการก็ได้ ซึ่งแตกต่างจากไทยที่ผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์มีเพียงพนักงานสอบสวนและพนักงานฝ่ายปกครองเท่านั้น

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ประเทศไทยควรนำหลักการในการรับคำร้องทุกข์ของประเทศอินเดียและเยอรมันมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการร้องทุกข์ของประเทศไทย โดยอาจกระทำในลักษณะของการเพิ่มช่องทางการรับคำร้องทุกข์และจัดให้มีการรายงานผลการปฏิบัติงานทางอิเล็กทรอนิกส์ หรืออาจกำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามามีบทบาทในการรับคำร้องทุกข์อีกช่องทางหนึ่งก็ได้ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

คดีอาญาเป็นคดีที่เกี่ยวกับการกระทำหรือไม่กระทำที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิด และกำหนดโทษทางอาญาไว้ กฎหมายจะเกิดความศักดิ์สิทธิ์ได้ต้องมีสภาพบังคับ และเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายอาญามีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นสำคัญ เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาโดยใช้หลักการตรวจสอบ โดยรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย ถือเป็นหลักประกันตามหลักนิติรัฐ โดยอำนาจรัฐต้องมีกฎหมายรับรอง หมายความว่า การกระทำทั้งหลายของรัฐที่มีลักษณะเป็นการบังคับหรือกระทบกระเทือนถึงสิทธิและ เสรีภาพของบุคคลจะต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองไว้ให้กระทำได้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายอาญา และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายมหาชน เนื่องจากเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือกว่าเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยกฎหมายอาญามุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รัฐซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยจึงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดโดยตรง และไม่คำนึงว่าผู้เสียหายจะพอใจร้องขอให้รัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดหรือไม่ เว้นแต่คดีความผิดต่อส่วนตัว

การกำหนดความผิดอาญาเป็นหน้าที่ของรัฐ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม การกำหนดความผิดอาญาต้องคำนึงถึงแนวโน้มนโยบายของรัฐและต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์อื่น ๆ ประกอบด้วย ได้แก่

1. การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดในหมู่ชนส่วนมาก ว่าเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือน ต่อสังคม และหมู่ชนส่วนมากมิได้ให้อภัยแก่การกระทำนั้น
2. ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดทางอาญาแล้ว จะไม่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษประการต่าง ๆ
3. การปราบปรามการกระทำเช่นนั้น โดยถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดทางอาญาจะไม่มีผลเป็นการลดการกระทำที่สังคมเห็นว่าถูกต้องให้น้อยลงไป
4. หากเป็นความผิดอาญาแล้ว จะมีการบังคับใช้กฎหมายได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

5. การใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการกระทำความผิดจะไม่มีผลทำให้เกิดการใช้กระบวนการนั้นอย่างเกินขีดความสามารถทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ

6. ไม่มีมาตรการควบคุมอย่างสมเหตุสมผลอื่น ๆ แล้ว นอกจากใช้กฎหมายอาญากับกรณีที่เกิดขึ้น

เมื่อเป็นความผิดอาญาแล้ว ต้องพิจารณาว่าความผิดอาญาใดควรเป็นความผิดอาญาแผ่นดินหรือความผิดต่อส่วนตัว เนื่องจากความผิดทั้งสองประเภทมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ลักษณะความผิดและการดำเนินคดีความผิดอาญา โดยหลักแล้วเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน แต่หากเป็นความผิดต่อส่วนตัวต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากความผิดต่อส่วนตัวมีผู้เสียหายโดยเฉพาะเจาะจง นอกจากรัฐซึ่งถือว่าได้รับความเสียหายเป็นส่วนรวมอยู่แล้ว

ความผิดอาญาแผ่นดินมีลักษณะความผิดที่กระทบต่อสังคมโดยรวม มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม รัฐจึงเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาแผ่นดินเสมอไม่ว่าจะเอกชนจะเป็นผู้เสียหายด้วยหรือไม่ ส่งผลให้รัฐมีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดิน โดยไม่ต้องคำนึงถึงความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหาย แม้ไม่มีผู้ร้องทุกข์รัฐก็มีอำนาจดำเนินคดีอาญาแผ่นดินได้ ความประสงค์ของผู้เสียหายจึงไม่เป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีอาญาแผ่นดินของรัฐ แต่คดีความผิดต่อส่วนตัวมีลักษณะความผิดที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนบุคคลมีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลเอกชนคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนคงเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดต่อส่วนตัว รัฐหาได้รับความเสียหายด้วยไม่ การดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวจึงต้องคำนึงถึงความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหายในการดำเนินคดี ผู้เสียหายอาจฟ้องดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวด้วยตนเอง หรือร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์รัฐย่อมไม่มีอำนาจดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัว ความประสงค์ของผู้เสียหายจึงเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีความผิดต่อส่วนตัวของรัฐ เนื่องจากผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ จึงควรให้ผู้เสียหายเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดหรือไม่

แนวคิดและปัจจัยในการกำหนดความผิดต่อส่วนตัว ให้พิจารณาว่าความผิดฐานนั้นมีความเป็นอาชญากรรมสูงหรือไม่ หรือมีลักษณะเป็นความผิดเล็กน้อยหรือไม่ หากความผิดอาญานั้นเป็นอาชญากรรมที่เป็นความผิดเล็กน้อยย่อมเป็นความผิดต่อส่วนตัว โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ที่กฎหมายมุ่งคุ้มครอง หากกฎหมายมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนบุคคล ความผิดอาญานั้นย่อมเป็นความผิดต่อส่วนตัว รัฐหาได้รับความเสียหายด้วยไม่ การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวย่อมขึ้นอยู่กับเจตจำนงหรือความประสงค์ของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ยังมีหลักเสรีนิยม หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวคิดการลงโทษตามหลักทฤษฎีอาญา ถูกนำมาใช้พิจารณาด้วย ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าแนวคิดและปัจจัยในการ

กำหนดความผิดต่อส่วนตัวล้วนมีความเกี่ยวข้องกับผู้เสียหายเป็นการส่วนตัวทั้งสิ้นโดยกฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้เสียหายเป็นการส่วนตัวนั่นเอง

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายจะต้องเข้ามาดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิด จึงเกิดแนวคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับผู้เสียหาย โดยแนวคิดตามระบบปัจเจกชนนิยมเห็นว่า ผู้เสียหายคือเอกชน เอกชนจึงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด การดำเนินคดีอาญาตามแนวคิดนี้จึงขึ้นอยู่กับความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นสำคัญ รัฐจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหากผู้เสียหายมิได้ร้องขอ และแนวความคิดตามระบบบรรทัดประโยชน์นิยมที่เห็นว่าผู้เสียหายคือรัฐ โดยมุ่งคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม รัฐซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงมีอำนาจฟ้องดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด สอดคล้องกับแนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย รัฐจึงสามารถดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความประสงค์หรือเจตจำนงของผู้เสียหายแต่อย่างใด

หลักการดำเนินคดีอาญาเกิดขึ้นจากแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมโดยแบ่งแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อยออกเป็นประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม หรือรัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศจะสัมพันธ์กับแนวความคิดเรื่องผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นเรื่องระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด โดยผู้มีอำนาจฟ้องดำเนินคดีอาญาคือผู้เสียหายและบุคคลใกล้ชิด มีลักษณะของการแก้แค้นทดแทน การดำเนินคดีจึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างเอกชนสองคน โดยมีคนกลางเป็นผู้ชี้ขาด ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป เพราะคดีอาญาส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวมด้วยเนื่องจากประชาชนเป็นผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นจึงถือว่าประชาชนทุกคนได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด ดังนั้น ประชาชนทั่วไปจึงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ตามหลักการที่ว่าบุคคลใดจะฟ้องคดีอาญาก็ได้ (Anyone may prosecute) โดยไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลผู้ที่ฟ้องคดีนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดหรือไม่ จึงเกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน จนเมื่อเกิดรัฐสมัยใหม่หลายประเทศใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ด้วยเหตุผลที่ว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นภารกิจที่สำคัญของรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่โดยตรงในการฟ้องดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐจึงเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าว โดยการดำเนินคดีอาญาของรัฐจะคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญเหนือสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย เพราะความผิดอาญาส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ไม่ใช่แค่ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายและบุคคลใกล้ชิดเท่านั้น หลักการดำเนิน

คดีอาญาโดยรัฐมีนิสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล 2 ฝ่าย คือ รัฐกับจำเลย โดยใช้หลักการตรวจสอบองค์กรทุกฝ่ายของรัฐจึงมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริง

การดำเนินคดีอาญาในประเทศอินเดียใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจผู้เสียหายในการฟ้องคดีได้เอง ดังนั้น พนักงานอัยการและผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีอาญาได้เท่าเทียมกัน เมื่อมีการกระทำความผิดที่สามารถรับรู้ได้เกิดขึ้น ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยสามารถร้องทุกข์ (FIR) ทางโทรศัพท์ ทางอิเล็กทรอนิกส์ และเว็บไซต์ของสถานีตำรวจ (e-FIR) ได้โดยทั่วไป ไม่จำกัดเรื่องเขตอำนาจการสอบสวน นอกจากนี้ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ ผู้เสียหายสามารถยื่นอุทธรณ์คัดค้านการใช้ดุลยพินิจปฏิเสธดังกล่าวได้

การดำเนินคดีอาญาของสหพันธรัฐเยอรมันใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอำนาจในการฟ้องคดีอาญาเป็นของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะซึ่งเป็นไปตามหลักการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นหน้าที่รัฐ แต่อนุญาตให้ผู้เสียหายมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาได้โดยตรงในบางฐานความผิดตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งความผิดดังกล่าวมักเป็นความผิดที่มีโทษสถานเบาในความผิดที่ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการ ภายใน 3 เดือน เพื่อให้ดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดต่อไป โดยอำนาจหน้าที่ของอัยการเยอรมันจะเริ่มตั้งแต่เมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นจนถึงการฟ้องร้องหรือไม่ฟ้องร้องผู้ต้องหา นั้น กระบวนการสอบสวนและฟ้องร้องจึงเป็นกระบวนการเดียวกัน ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้ทั่วไป ไม่จำกัดว่าจะต้องร้องทุกข์ตามเขตพื้นที่สอบสวนแต่อย่างใด และพนักงานอัยการก็มีอำนาจตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของพนักงานสอบสวนตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์อันเป็นขั้นตอนก่อนฟ้อง

การดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวในประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่ก็ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเองหรือจะร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อให้รัฐดำเนินคดีอาญาแทนก็ได้ โดยผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด การร้องทุกข์เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนและพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล การร้องทุกข์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้เสียหาย โดยกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดอาญาซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม และกล่าวหาโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ การร้องทุกข์จึงเป็นการแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบว่ามีกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวนและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยว่าอำนาจรับคำร้องทุกข์พนักงานสอบสวน

ในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง แม้จะมีได้มีอำนาจทำการสอบสวนในคดีนั้นก็มิอำนาจรับคำร้องทุกข์ได้ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ออกคำสั่งให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวนได้

ดังนั้น ด้วยเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกันระหว่างนโยบาย (นิติบัญญัติ) และภาคปฏิบัติ โดยบทบัญญัติดังกล่าวมีช่องว่างที่เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจตีความกฎหมายว่าการร้องทุกข์จะต้องร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจสอบสวนคดีและปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน ซึ่งไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายและเป็นการจำกัดสิทธิในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของประชาชน แสดงให้เห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาในการบังคับใช้เนื่องจากมีช่องว่างให้พนักงานสอบสวนอาจใช้ดุลยพินิจในการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ได้

นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังมีสาเหตุมาจากการขาดการตรวจสอบถ่วงดุลจากองค์กรภายนอกและการขาดบทบัญญัติที่ให้สิทธิผู้เสียหายในการคัดค้านการปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ของพนักงานสอบสวน อันเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการดำเนินคดีอาญาชั้นพนักงาน ที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยได้แบ่งแยกการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยตำรวจทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดีอาญาและพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดี โดยที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์หรือเกี่ยวข้องกับการสอบสวนและปัญหาประการสุดท้ายเรื่องวิธีการรับเรื่องร้องทุกข์ของประเทศไทยที่จำกัดไว้เพียงวิธีการเดียว คือผู้เสียหายจะต้องเข้าร้องทุกข์ต่อสถานีตำรวจเท่านั้น เว้นแต่ ความผิดที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีที่สามารถร้องทุกข์ผ่านระบบออนไลน์ได้ ซึ่งเมื่อเทียบกับโลกในปัจจุบันที่เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ดังนั้น กฎหมายก็ควรที่จะพัฒนาตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2. ข้อเสนอแนะ

จากบทสรุปของปัญหา ผู้ศึกษามีความเห็น ว่า ควรจะต้องปรับปรุงพัฒนาการร้องทุกข์ โดยการแก้ไขเพิ่มประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 ควรเพิ่มความต่อไปนี้เป็นวรรคท้ายของ มาตรา 123 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“การร้องทุกข์ตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนในเขตท้องที่ใดก็ได้ ถ้าความผิดที่ร้องทุกข์มิได้อยู่ในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนนั้น ก็ให้รับจัดส่งคำร้องทุกข์กล่าวไปยังพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจโดยเร็ว”

เพื่อแก้ไขปัญหานักงานสอบสวนปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน เพราะเห็นว่าความผิดที่ได้ร้องทุกข์เกิดนอกเขตอำนาจสอบสวน จึงสมควรให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจนว่า ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนท้องที่ใดก็ได้เพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างในการตีความของพนักงานสอบสวนเช่นที่เป็นอยู่ และกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติต่อไปว่าถ้าความผิดที่ร้องทุกข์มิได้อยู่ในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนนั้น ให้รับจัดการส่งคำร้องทุกข์ดังกล่าวไปยังพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจโดยเร็ว

ทั้งนี้ การเพิ่มวรรคดังกล่าวของบทบัญญัติมาตรา 123 เป็นไปตามหลักกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบันแล้ว เพียงแต่บัญญัติเพิ่มเติมวิธีการปฏิบัติให้ชัดเจนเพื่อแก้ปัญหานักงานสอบสวนปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์นอกเขตอำนาจการสอบสวน อันเป็นการกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องรับคำร้องทุกข์ไม่ว่าความผิดที่มีการร้องทุกข์นั้นจะเกิดในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนผู้นั้นหรือไม่ก็ตาม

ตารางที่ 5.1 ตารางเปรียบเทียบการแก้ไข ร่าง พระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ...

มาตรา 123 (เดิม)	ความเห็น	ร่าง มาตรา 123
ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ คำร้องทุกข์นั้นต้องปรากฏชื่อ และที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ลักษณะ แห่งความผิดพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับและชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำผิดเท่าที่จะบอกได้	-	“ใช้ข้อความเดิม”

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

มาตรา 123 (เดิม)	ความเห็น	ร่าง มาตรา 123 วรรคท้าย
	ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นวรรคท้ายของ มาตรา 123 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	การร้องทุกข์ตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนในเขตท้องที่ใดก็ได้ ถ้าความผิดที่ร้องทุกข์มิได้อยู่ในเขตอำนาจของพนักงานสอบสวนนั้น ก็ให้รับจัดส่งคำร้องทุกข์กล่าวไปยังพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจโดยเร็ว

2.2 แก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้มีการตรวจสอบโดยผู้เสียหายและในขณะเดียวกันก็มีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก หรือให้เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักอัยการสากล

ข้อเสนอแนะในประเด็นนี้ เป็นการเสนอให้ปรับปรุงพัฒนาระบบการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงานโดยการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานอัยการต้องเข้าร่วมทำสำนวนการสอบสวน เป็นต้น ซึ่งจะต้องพิจารณาบริบทของสังคมไทยในอีกหลายมิติ กล่าวคือ วัฒนธรรม ค่านิยม จิตวิญญาณประชาชาติ ประวัติศาสตร์ภูมิหลัง ความเป็นมาของกฎหมาย และองค์กรของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การที่จะยึดถือระบบของอารยประเทศซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นระบบที่ดีมาปรับใช้กับสังคมไทย ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นย่อมแตกต่างจากประเทศดังกล่าว

ผู้ศึกษาเห็นว่า รัฐจะต้องพัฒนาระบบการสอบสวนฟ้องร้องให้เป็นกระบวนการเดียวกันโดยองค์กรอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งจะต้องแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาควบคู่ไปกับการปรับปรุงการบริหารองค์กรในกระบวนการยุติธรรมในมิติต่าง ๆ เพื่อให้กฎหมายในตำรากับการปฏิบัติสอดคล้องกัน โดยการพัฒนาดังกล่าวดังกล่าวจะต้องยึดถือแนวคิด ดังนี้

(1) ความรับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน เป็นขององค์กรอัยการ พนักงานอัยการจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบตลอดทั้งกระบวนการสอบสวนคดีอาญาและการฟ้องร้อง

คดีต่อศาล การที่พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบเช่นนี้ย่อมส่งผลให้การสอบสวนและการฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันไปโดยปริยายอันเป็นไปตามระบบสากล

(2) ความรับผิดชอบการสอบสวนคดีอาญา หมายถึง พนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมดำเนินคดีตั้งแต่ต้น โดยพนักงานอัยการอาจจะทำการสอบสวนด้วยตนเองหรือมอบหมายให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนภายใต้การกำกับ สั่งการ อำนาจการของพนักงานอัยการ

ดังนั้น เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับคำร้องทุกข์แล้วให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรให้พนักงานอัยการทราบทันที เพื่อให้พนักงานอัยการสั่งการว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร แต่ในระหว่างรอคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนผู้รับคำร้องทุกข์นั้นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในเรื่องที่จำเป็นไปพลางก่อน เพื่อมิให้การรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นเร่งด่วนได้รับผลกระทบกระเทือน

2.3 สำหรับวิธีการร้องทุกข์

การร้องทุกข์ในประเทศไทยผู้เสียหายต้องเดินทางไปสถานีตำรวจเป็นหลัก แม้จะสามารถร้องทุกข์ทางสื่อสังคมออนไลน์ได้ก็จำกัดไว้เฉพาะความผิดที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีเท่านั้น การณ์ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของคนเรามากขึ้นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของประชาชนเกือบทุกระดับ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรเพิ่มช่องทางหรือวิธีการสำหรับการร้องทุกข์โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ประการแรก กำหนดให้มีระบบรับคำร้องทุกข์ออนไลน์สำหรับคดีทุกประเภท โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติอาจกำหนดนโยบาย ระเบียบ หรือคำสั่งภายใน กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ทางเว็บไซต์ได้เป็นการทั่วไป ซึ่งเป็นการยกระดับประสิทธิภาพการทำงานด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพนักงานสอบสวนซึ่งช่วยลดขั้นตอนการทำงานให้แก่พนักงานสอบสวนได้ และเป็นการเพิ่มช่องทางเลือกหรืออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนให้สามารถเข้าถึงสิทธิในการริเริ่มดำเนินคดีได้อย่างสะดวกและทั่วถึง

ประการที่สอง กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่รับคำร้องทุกข์ โดยสำนักงานอัยการสูงสุด อาจมอบหมายให้เป็นภารกิจของสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิในแต่ละจังหวัด โดยให้อำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องทุกข์ได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนอีกช่องทางหนึ่ง

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2521). *กฎหมายตราสามดวง*. กรุงเทพมหานคร : ศิลปากร.
- กุลพล พลวัน. (2554). *การบริการกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์.(2549). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร : หจก. จีรัชการพิมพ์.
- คณิต ณ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- _____. (2560) *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- คะนิง ภาไชย. (2551). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลา.
- จิตติ ดิงศกัทธิย์. (2546). *คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร : หจก. จีรัชการพิมพ์.
- ณรงค์ ไชหาญ. (2559). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- ถนอม อานามวัฒน์. (2553). *ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้นอยุธยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : แสงรุ่งการพิมพ์.
- สง่า ดวงอัมพร. (2551). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยผู้เสียหายและหลักการสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวพร้อมด้วยตัวอย่างและคำพิพากษาศาลฎีกา*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เค.พี. พรินต์ติ้ง จำกัด.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2554). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- หยุด แสงอุทัย.(2545). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หลวงสิทธิวาทนฤพุฒิ. (2516). *คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุทัย อาทิวะ. (2555). *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินต์.
- กรมสอบสวนคดีพิเศษ.(2559). *การสำรวจความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อผลงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ ประจำปี 2558*. กรุงเทพมหานคร : กรมสอบสวนคดีพิเศษ.
- กุลพล พลวัน.(2528). *บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา*. วารสารอัยการ, 8(85), 25-55.

- คณิต ฒ นกร. (2540). การมอบอำนาจให้จัดการแทนในคดีอาญา. *หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร.
- _____. (2540). วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. *รวมบทความของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร.
- _____. (2544). บทบาทของศาลในคดีอาญา. *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, 1(1), 1-79.
- _____. (2540) เจื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล. *วารสารอัยการ*, 1(5), 151-171.
- _____. (2540) อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ็อง. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. 2540.
- _____. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างอัยการกับตำรวจในเยอรมัน. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร.
- _____. (2540). คุณธรรมทางกฎหมายกับการใช้กฎหมายอาญา. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร.
- _____. (2540). ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของอัยการ. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร.
- _____. (2540). อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นกร อัยการสูงสุด*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร.
- _____. (2548). ปรัชญาและแนวความคิดของการกำหนดความผิดอันยอมความได้. *นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- _____. (2548). นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย. *นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- ปกป้อง ศรีสนิท.(2552). ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในวิธีพิจารณาความอาญา. *ยื่นหยัดบนหลักนิติธรรม*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์.
- ประภัสสร เขียรปัญญา.(2552). ธรรมเนียมในฐานะหลักการของกฎหมายตราสามดวง. *ดุลพาห*, 2(56), 148-166.
- สุรินทร์ ถั่วทอง.(2525). จากยกกระบัตรสู่อัยการ. *วารสารอัยการ*, 5(52), 1-50.
- อัญญศิริ บรรณานุรักษ์ และศิลาปอริญ ชูเวช.(2523). ภาระและหน้าที่ของ Director of Public Prosecutions. *วารสารอัยการ*, 3(26), 28-45.
- อุดม รัฐอมฤต. (2535). การฟ้องคดีอาญา. *วารสารนิติศาสตร์*, 22(2), 240-251.

- กิตติ บุศยพลากร.(2523). *ผู้เสียหายในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- จิราธร เจริญวุฒิ.(2550). *วิวัฒนาการการสอบสวนคดีอาญาศึกษาบทบาทของพนักงานอัยการ*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- นพรัตน์ อักษร.(2535). *ความผิดอันยอมความได้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- พชรพร หงส์สุวรรณ.(2555). *เหตุทำให้คดีอาญายอมความได้ : ศึกษากรณีความผิดบางฐานระหว่างสามีภริยา*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- พรศักดิ์ สมบัตินันท์.(2545). *อำนาจดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและผู้เสียหาย*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2556). *สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย*. (ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาดุษฎีบัณฑิต).มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- สมบัติ ดาวแจ้ง. (2543). *ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบในกฎหมายอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ).มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- สิริพัฒน์ เจริญศิริ. (2551). *ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง.(2524). *ผู้เสียหายในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- อรุณี กระจำแสง. (2532). *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- อลงกรณ์ กลิ่นหอม.(2541). *สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ปิยะ ศรีวิเศษ.(2549) *รายงานการวิจัยการเปิดเผยยานบุคคลโดยให้อำนาจคู่ความร้องขอต่อศาลให้คู่ความอีกฝ่ายเปิดเผยยานเพิ่มเติมในประเทศที่ใช้ระบบ civil law : กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น*. สำนักงานกิจการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร.
- เศรษฐบุตร สิทธิธรรมวินิจ, ชนภัทร วินยวัฒน์, และคมวัชร เอียงอ่อง. (2553). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : การศึกษาวิจัยเพื่อสนับสนุนมาตรการลดปริมาณคดี ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอันยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญา*. สำนักงานกิจการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร.
- ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 2

คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 เรื่อง การอำนวยความสะดวกในคดีอาญา การทำ
สำนวนการสอบสวน และมาตรการควบคุม ตรวจสอบ เฝ้าระวังการสอบสวนคดีอาญา ลง
วันที่ 1 กรกฎาคม 2556

ที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่
แปด (Eighth United Nations Congress on the Prevention of crime and the Treatment of
Offenders) ณ กรุงฮาวน่า ประเทศคิวบา วันที่ 27 สิงหาคม ถึงวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1990

ระเบียบกรมตำรวจว่าด้วย การรายงานคดี (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2537 ลงวันที่ 19 ธันวาคม 2537

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1637/2548

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2974/2516

คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419/2556 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2556

คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 177/2564 ลงวันที่ 9 เมษายน 2564

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาเยอรมัน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาอินเดีย

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน

ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการรายงานคดี พ.ศ. 2537

Advocate Chikirsha Mohanty. (2565). What is a Cognizable and Non-Cognizable offence in India.

Law Rato. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : https://lawrato.com/indian-kanoon/criminal-law/what-is-a-cognizable-and-non-cognizable-offence-in-india-612?fbclid=IwAR38_FBYLPMkHezpnEeOsgUUcYvbx6P7kOPprAEktrUYX6CwqDOKKTrk4I

Advocate Chikirsha Mohanty.(2565). How to file a criminal complaint case. *Law Rato*. 12 มิถุนายน

2565. Retrieved from : <https://lawrato.com/indian-kanoon/criminal-law/how-to-file-a-criminal-complaint-case-327>

Devika Sharma.(2565). What constitutes Zero FIR. *SCC Online Blog*. 12 มิถุนายน 2565.

Retrieved from : <https://www.sconline.com/blog/post/2021/12/14/difference-between-fir-zero-fir/>

- Federal Ministry of Justice. (2565). *Filing a criminal complaint*. 12 กรกฎาคม 2565. Retrieved from : https://www.hilfe-info.de/WebS/hilfeinfo/EN/Leaflets/37-merkblatt_strafantrag.html;jsessionid=56BCA580CE2515595FC3ACAAD0DB6B02.2_cid297?nn=15598668
- Federal Ministry of Justice.(2565). *Filing a criminal complaint by computer or smartphone*.12 กรกฎาคม 2565. Retrieved from : https://www.hilfe-info.de/WebS/hilfeinfo/EN/KnowYourRights/Strafverfahren/Anzeige/Onlinewache/Onlinewache_node.html
- Government of India. (2565). *How to file a Police FIR/complaint online*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <http://ncsc.nic.in/pages/display/135-how-to-file-a-police-fir-complaint-online>
- Gracy Bindra. (2565). A Comparative Study on Indian And French Prosecution System. *Law & Order*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://www.law-order.org/>
- Juris The-Laws. (2565). *Supreme Court of India R. Sarala vs T.S. Velu And Ors*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://indiankanoon.org/doc/869137/>
- Juris The-Laws. (2565). *Supreme Court of India State Of Andhra Pradesh vs Punati Ramulu*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://indiankanoon.org/doc/1289339/>
- Legal Pedia. (2565). *Difference Between FIR & Complaint*. 13 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://www.legalpedia.co.in/legalnotes/difference-between-fir-complaint.html>
- Supreme Court of India.(2565). *Lalita Kumari vs Govt.Of U.P.& Ors*. 14 กรกฎาคม 2565. Retrieved from : <https://indiankanoon.org/doc/10239019/>
- Vakilbabu. (2565). *Classification of Offences*. 12 มิถุนายน 2565. Retrieved from : <https://www.vakilbabu.com/Laws/Classify/Classify.htm>
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2565). *การรับแจ้งความทางออนไลน์คดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยี*. 13 กรกฎาคม 2565. สืบค้นจาก : <https://www.thaipoliceonline.com/>
- Christman, J. (2001). *Liberalism, Autonomy, and the Self-transformation.Social Theory and Practice: n.p.*
- John H.Langbein.(1977) *Comparative Criminal Procedure*. Germany West Publishing.
- VGL Wolfgang Heyde. (none).*Die Rechtspflege in der Bundesrepublik Deutschland*. Auflage. Konigshofen.
- Ashish kumar kulshreshtha. (2020). Intricacies of police investigation, role of police in criminal justice system of india and need to reform. *IJCRT*, 8(No.5), 2245-2251.

Federal Ministry of Justice. (none). *The Public prosecution in germany : Legal status, functiond and organization.* Berlin : General in the Judicial System Division.

ภาคผนวก

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวรตานรี แก้วจัญญ
วัน เดือน ปีเกิด	4 สิงหาคม 2535
ประวัติการศึกษา	ปีการศึกษา 2558 นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับสอง) ปีการศึกษา 2559 : สอบผ่านหลักสูตรวิชาว่าความของ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสหประชาชาติ รุ่นที่ 45 ปีการศึกษา 2560 : ทุนความผู้ทำคำรับรองลายมือชื่อและเอกสาร ปีการศึกษา 2563 : เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 73 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ประสบการณ์ทำงาน	2558-2560 ทุนความ 2560-2562 นิติกรปฏิบัติการ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2562 - ปัจจุบัน นิติกร การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานใหญ่

